Digitaliseret af | Digitised by

Forfatter(e) | Author(s):	Dostojevskij, F. M.; af F.M. Dostojevskij ; fra Russisk ved Knud Berlin.
Titel | Title:	Optegnelser fra det døde Hus
Udgivet år og sted | Publication time and place:	København : P. Hauberg, 1888
Fysiske størrelse | Physical extent:	250 s.

DK

Værket kan være ophavsretligt beskyttet, og så må du kun bruge PDF-filen til personlig brug. Hvis ophavsmanden er død for mere end 70 år siden, er værket fri af ophavsret (public domain), og så kan du bruge værket frit. Hvis der er flere ophavsmænd, gælder den længstlevendes dødsår. Husk altid at kreditere ophavsmanden.

UK

The work may be copyrighted in which case the PDF file may only be used for personal use. If the author died more than 70 years ago, the work becomes public domain and can then be freely used. If there are several authors, the year of death of the longest living person applies. Always remember to credit the author

58,-406,-8°

DET KONGELIGE BIBLIOTEK
DA 1.-2.S 58 8°

1 1 58 0 8 13996 6

+Rex.

BIBLIOTHECA REGIA HAFNIENSIS

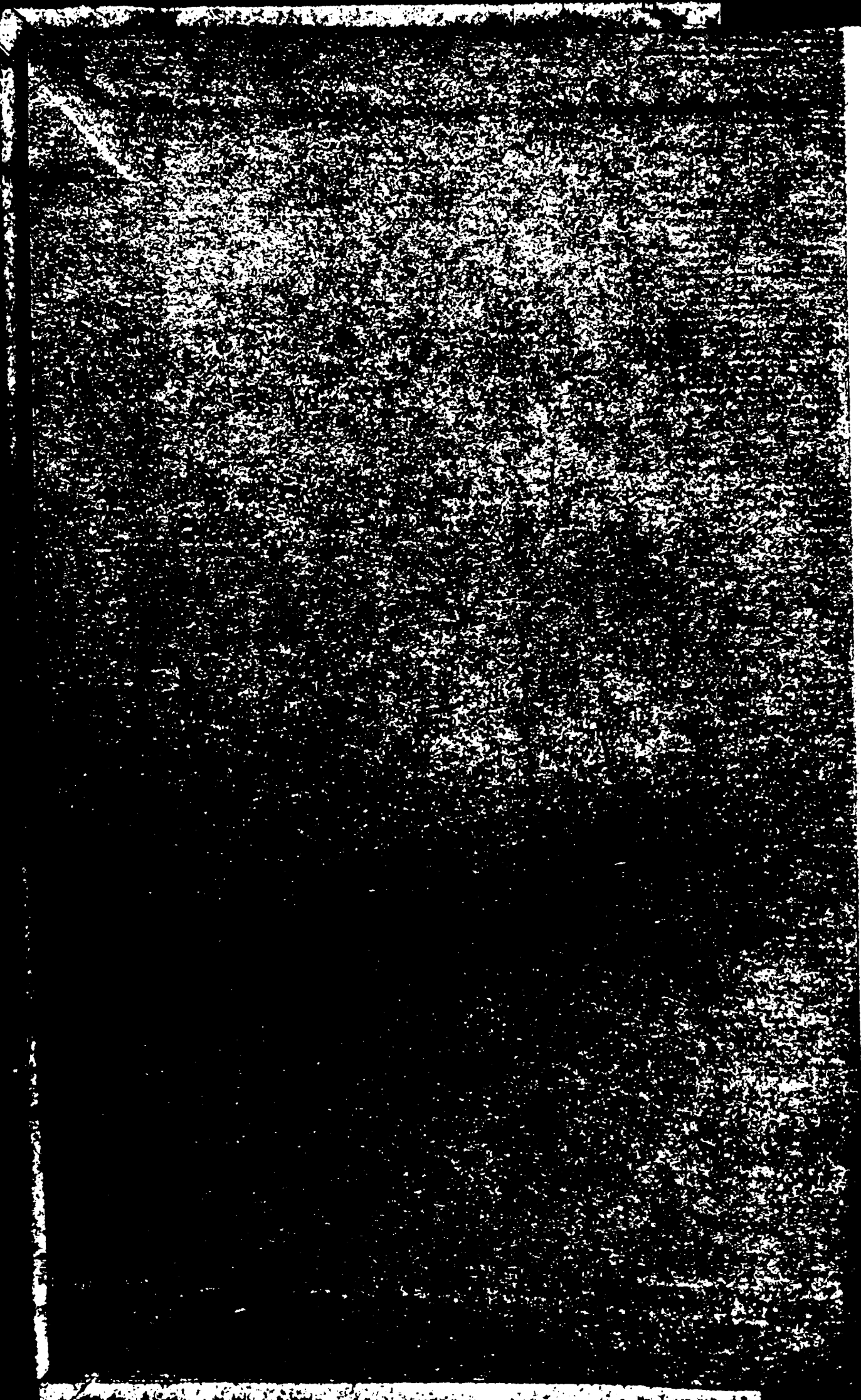

DANSK FOLKEBIBLIOTHEK

№ 39-40.

Dostojevskij:

Optegnelser fra det døde Hu

Pris 50 Øre.

I Aaret 1846 udkom i Rusland en Fortælling, »Fattige Folk« hed den, der ved sin gribende-simple, dybt psykologiske Skildring af Nød og Fattigdom rev hele Læseverdenen med sig og med ét Slag gjorde dens Forfatter berömt. Det var den den Gang tre-ogtyveaarige Feoder Michajlovitsj Dostojevskijs Debut. Kun t Aar efter skar pludselig en uventet Katastrofe brutalt hans Livs-bane over og fordömte ham for lange Tider til en Slags levend-Död. Han havde været Deltager i et hemmeligt politisk Forbund, hvis Hovedmand var Babasjevitsj Petrasjevskij; ved Forræderi kom dette til Politiets Kundskab, og en Morgen i April 1849 arre-steredes samtlige Komplottanter og sattes under Tiltale. Enogtyve af dem dömtes til Døden, deriblandt ogsaa D.; först paa Skafottet, efter at de alt havde udstaaet Dødsangstens Kval, benaadedes de til Tugthusarbejde. I fire lange Aar bar D. Slavelænkerne i en siberisk Fæstning og maatte derefter tjene som Menig ved Hæren i Kavkasus, indtil han omsider i 1860 fik Tilladelse til at vende tilbage til St. Petersborg i Besiddelse af alle Borgerrettig-heder. I 1886 fulgtes han til Jorden af en uoverskuelig Menneske-masse, under almindelig Deltagelse baade fra höje og lave.

Af hans Værker efter Udstaaelsen af Straffetiden skal her kun mindes om de to Hovedværker i hans anden Periode: den enestaaende »Forbrydelse og Straf« (Raskolnikov) og den her med nogle Forkortelser oversatte »Optegnelser fra det døde Hus«.

Det er sit eget Fængselsliv, D. i den sidste Bog skildrer — sit eget Ophold mellem de »ulykkelige«, Beboerne af det under-lige døde Hus. En hel ny Verden dukker ved Læsningen op for os; sære, brændemærkede Ansigter, der i Fængslets Halvmørke myldrer frem og atter glider bort som de skiftende Billeder i et Kalejdoskop; — underlige Tildragelser af et ukendt Liv, fortalte stilfærdigt og ukunstlet, ofte noget bredt, men med et psykologisk Seerblik, der i et eneste lille enkelt Træk lægger et helt Livs blødende Jammer blot for os, og med en dybt-sympathetisk For-staaelse, der altid opdager det lidende og følende Menneskeje bag Tugthusslavens skumle, frastødende Ydre.

BIBLIOTHECA REGIA HAFNIENSIS

Indledning.

I Udkanterne af Siberien, midt inde mellem Stepper, Bjærge eller uigennemtrængelige Skove, ligger der hist og her gemt en lille bitte uanselig By med et tusend eller i det höjeste to tusend Indbyggere, bygget af smaa Træhuse med to Kirker — den ene i Byen, den anden paa Kirkegaarden — en By, der snarere ligner en Landsby i Omegnen af Moskva end en Stad. Den er i Reglen vel forsynet med Ispravnikker, Dommere og alle mulige andre höjere og navnlig lavere Embedsmænd. Det er overhovedet, trods det kolde Klima, overordentlig behageligt at være ansat i Siberien. Man lever der saa hyggeligt ligefremt uden at kende noget til liberale Ideer, alt gaar der i den gode gamle tilvante Gænge. Tsjinovnikerne*), der med Rette betragter sig som Siberiens Adelsmænd, er enten Landets egne Börn, indfødte Siberianere, eller ogsaa er det Folk, der er komne fra Rusland for störste Delen fra Hovedstæderne, fristet af de rigelige Lönninger, de fordoblede Rejsediæter og de

*) Embedsmændene.

lokkende Fremtidsudsigter. De iblandt dem, der forstaar at tyde Livets Gaade, bliver næsten altid i Siberien og slaar sig med Velbehag til Ro der og høster til Gengæld rige Frugter. Letsindige, overfladiske Mennesker derimod, de, der ikke forstaar at tyde Gaaden, faar snart nok af Siberien og spörger sig selv med Bitterhed, hvorfor de dog rejste derhen. Utaalmodigt afventer de Enden paa deres treaarige Tjenestetid, for saa snart den er overstaaet at skynde sig med at blive forflyttede og vende hjem igen til Rusland, skældende ud paa Siberien og leende af det. De har Uret: ikke alene for Embedsmænd, men ogsaa set fra mange andre Synspunkter, er der meget at glæde sig over og nyde i Siberien. Klimaet er fortræffeligt; der er mange meget rige og gæstfri Købmænd der og mange velhavende Fremmede. De unge Damer blomstrer som Roser og er ærbare lige ud til Fingerspidserne. Vildtet løber omkring paa Gaderne og lige ind i Armene paa Jægeren. Champagnen drikkes næsten til Overmaal og Kaviaren er hævet over al Ros. Sæden giver paa sine Steder lige til femten Fold . . . Overhovedet er det et dejligt Land; man skal blot forstaa at finde sig til Rette i det og rigtigt nyde dets Goder. Og i Siberien, dèr forstaar man det.

I en af disse glade, selvtilfredse Smaabyer, med en Befolkning, hvis Elskværdighed bestandig vil staa for mig som en af mine kæreste

Erindringer, var det, at jeg traf sammen med Kolonisten Alexander Petrovitsj Gorantsjkov. Det var en i Rusland født Adelsmand og Godsejer, der for Mord paa sin Hustru var sendt herover som anden Klasses Straffefange, og nu efter Udstaaelsen af sin tiaarige Fængselsstraf levede stille og ubemærket som Kolonist i Byen K. Han var egenlig blevet indskreven i et af Distrikterne i Nærheden af Staden, men levede inde i Byen, fordi han der havde sit Underhold ved at undervise Börn. I de siberiske Byer er det meget almindeligt at træffe Straffekolonister som Lærere; man skyer dem ikke. De underviser gærne i det franske Sprog, der er saa nødvendigt i Livet, og som man, naar man ikke havde disse Lærere, næppe vilde kunne skaffe sig Begreb om her i disse Udkanter af Siberien. Jeg traf Alexander Petrovitsj förste Gang hos den elskværdige, gæstfri gamle Embedsmand, Ivan Ivanytsj Gvosdikov, der havde fem Døtre i forskellig Alder, som alle gav de skönneste Løfter. Alexander Petrovitsj underviste dem fire Gange om Ugen for 30 Kopek Sølv Timen. Hans Ydre interesserede mig. Han var paafaldende bleg og mager, saa ud til at være knapt en fem og tredive Aar, var lille og spinkelt bygget. Hans Klædedragt var altid meget proper og efter evropæisk Mode. Naar nogen talte med ham, saa' han altid meget opmærksomt paa Vedkommende og lyttede med stor Høflighed efter hvert eneste af hans Ord, lige-

som han troede, at der ved Spörgsmaalet blev givet ham en Gaade at gætte eller at man vilde fraliste ham en Hemmelighed, og svarede saa omsider kort og klart, men i den Grad pinligt overvejende hver eneste Sætning i sit Svar, at man begyndte at føle sig ligesom lidt uhyggelig til Mode og kendte sig lettet, naar Samtalen var forbi. Jeg forespurgte mig en Gang om ham hos Ivan Ivanytsj og erfarede da, at Gorjantsjikov førte et ulasteligt sædeligt Liv, ellers vilde jo Ivan Ivanytsj ikke have kunnet antage ham til Lærer for sine Detre, men var ellers forfærdelig menneskesky og trak sig tilbage fra alle. Han var lærd og læste meget, men talte meget lidt og indlod sig overhovedet höjst ugærne i Samtale med nogen. Andre paastod, at han ikke var rigtig klog, hvad de forøvrigt i Grunden ikke ansaa' for nogen særlig stor Ulykke, samt at mange af Matadorerne i Byen tog sig af ham, da han kunde være dem nyttig ved Affattelsen af Bönskrifter og sligt. De tilföjede, at han sikkert havde en ganske formaaende Familie i Rusland, men havde afbrudt al Omgang med dem, siden han blev forvist herhen — at han kort sagt havde skadet sig selv. Desuden kendte alle hos os hans Historie, vidste, at han havde dræbt sin Kone af Skinsyge allerede i det förste Aar af deres Samliv og angivet sig selv for Politiet (hvad der meget nedsatte hans Straf). Den Slags Forbrydelser betragter man som en Ulykke og beklager dem

blot. Alligevel trak Særlingen sig tilbage fra alt Samkvem med Folk og kom kun frem af sit Skjul for at give Timer.

I Begyndelsen lagde jeg ikke synderlig Mærke til ham, men lidt efter lidt, jeg véd ikke selv hvorfor, begyndte han at interessere mig. Der var noget gaadefuldt over ham. Det var aldeles umuligt at komme til at tale med ham. Ganske vist svarede han altid paa mine Spörgsmaal og det oven i Købet, som om han ansaa' det for sin specielle Pligt, men jeg turde aldrig trænge yderligere ind paa Livet af ham, da hans Ansigt altid ved saadanne Forsøg fik et saa pinligt Udtryk af Lidelse og Træthed. Jeg husker, at jeg en Gang en smuk Sommeraften fulgtes med ham hjem fra Ivan Ivanytsj. Pludseligt faldt det mig ind at bede ham om at gaa med hjem og ryge en Cigaret. Jeg kan ikke beskrive, hvilken Skræk der malede sig i hans Ansigt over mit Forslag, han blev helt forvirret, begyndte at stamme usammenhængende, og pludselig stirrede han arrigt paa mig og gav sig saa til at pile af den modsatte Vej ned ad Gaden. Jeg blev helt bestyrtet. Fra det Öjeblik af saa' han altid, naar han mødte mig, paa mig med en vis Rædsel. Men jeg slap ham ikke; der var noget, der ligesom drev mig hen til ham, og en Maaned efter fik jeg selv den Ide at gaa op til ham. Jeg indrömmer, at det var dumt og lidet hensynsfuldt gjort af mig. Gorjantsjikov boede i den fjærneste

Ende af Byen hos en gammel Borgermandskone, der havde en tæringssyg Datter, som var Moder til et uægte Barn, en sød og kvik lille Pige. Alexander Petrovitsj sad just og læste med den lille, da jeg traadte ind. Da han saa' mig, blev han saa forvirret, som om jeg havde grebet ham i en eller anden Forbrydelse. Han tabte helt Fatningen, sprang befippet op fra Stolen og stirrede paa mig. Endelig satte vi os ned; han sad hele Tiden og fulgte mig spændt med Öjnene, som om han troede, at jeg havde noget for imod ham. Jeg sluttede deraf, at han var mistænksom lige til Forrykthed. Stadig fulgte hans forbitrede Blik mig, som om han havde paa Læben et: »vil du dog ikke snart gaa din Vej?« Jeg søgte at indlede en Samtale med ham om Forholdene i Byen og om det nyeste Nyt, men han sagde ingen Ting og saa' kun arrigt paa mig; det lod til, at han ikke vidste Besked med de Nyheder, som alle andre i Byen kendte paa en Prik, og heller ikke en Gang brød sig om at kende dem. Jeg talte saa om vort Land og hvad det trængte til; han hørte tavs til og saa' kun saa besynderligt paa mig, at jeg til sidst begyndte at skamme mig over mig selv. For Resten var jeg lige ved at friste ham med nogle Bøger og Tidsskrifter, som jeg just havde hentet paa Posthuset. Han kastede et begærligt Blik paa dem, men betvang sig og afslog mit Tilbud med, at han ikke havde Tid. Endelig sagde jeg Farvel, og da jeg gik,

følte jeg som en Sten falde fra mit Hjærte af Lettelse. Jeg følte Samvittighedsnag over at jeg havde villet trænge mig ind paa dette Menneske, der syntes at have sat sig til Opgave saa meget som muligt at gemme sig for Verden. Men nu var Tingen jo én Gang gjort. Jeg husker, at jeg næsten ikke saa' en eneste Bog hos ham, saa det maatte være forkert, hvad Folk sagde, at han læste meget. Alligevel saa' jeg et Par Gange, da jeg meget sent om Natten kom forbi hans Vinduer, Lys hos ham. Hvad havde han saa travlt med lige til den lyse Morgen? Skrev han? men hvad kunde det saa være?

Forretninger nødte mig til en tre Maaneder at være borte fra vor By. Da jeg hen paa Vinteren vendte tilbage, fik jeg at vide, at Alexander Petrovitsj var død i Ensomhed uden en Gang at have villet kalde en Læge til sig. Man havde allerede næsten glemt ham i Byen. Hans Lejlighed stod ledig. Jeg gik straks hen til den afdødes Værtinde for at forhøre mig om, hvad hendes Logerende havde taget sig for, og om han ikke havde skrevet et eller andet. For et Femogtyvekopeks-Stykke overlod hun mig en hel Kurv Papirer af den afdødes Efterladenskaber. Den Gamle bekendte, at hun allerede havde tændt Ild med de to Tredjedele. Det var en mørk og tavs gammel Kone, som det var svært at faa noget ud af. Om sin Logerende kunde hun ikke fortælle stort

Nyt. Efter hvad hun sagde, bestilte han næsten aldrig noget, og aabnede i hele Maaneder ikke en Bog eller rørte en Pen; til Gengæld kunde han gaa hele Nætter op og ned i Stuen og tænke over et eller andet, og undertiden talte han höjt med sig selv; han holdt uhyre meget af hendes Datterdatter, Katja, især da han havde faaet at vide, at hun hed Katja, og hver Katerinedag lod han læse en Sjælemesse over en afdød. Han kunde ikke lide Besøg og gik kun ud for at undervise; han kunde ikke en Gang taale, at hun, den gamle Kone, en Gang om Ugen kom ind i hans Stue for at rydde lidt op, og næsten aldrig havde han sagt et eneste Ord til hende i de tre samfulde Aar, han havde boet hos hende. Jeg spurgte Katja, om hun huskede sin Lærer. Hun saa' paa mig uden at svare og vendte sig saa om mod Væggen og græd. Der var dog altsaa én, der havde holdt af dette Menneske!

Jeg tog hans Papirer hjem med mig og var en hel Dag om at gaa dem igennem. De tre Fjerdedele af dem var uden Værdi, usammenhængende Smaalapper eller simpelt hen Skriveøvelser. Den resterende Fjerdedel derimod var et temmelig tykt Hefte, bedækket med en fin Skrift, endnu ikke fuldtskrevet, rimeligvis lagt til Side eller glemt af Forfatteren. Det var en noget usammenhængende Skildring af Alexander Petrovitsjs tiaarige Fængselstid. Paa sine Steder

var Beskrivelsen afbrudt af en Beretning om underlige, rædselsfulde Minder, henkastede med en krampagtig, rystende Haand som fravristede ved en indre Tvang. Jeg læste dem flere Gange igennem og var nær ved at tro, at de var skrevne i Sindsforvirring. Men Optegnelserne fra Fængselslivet — »Scener fra det døde Hus« — som han selv et Steds i sit Haandskrift kalder dem, forekom mig ikke uden Interesse. En hel ny, hidtil ukendt Verden, sære, forunderlige Beretninger samt nogle karakteristiske Bemærkninger om de fortabte Mennesker, alt det gjorde Indtryk paa mit Sind og jeg læste dem med Nysgærrighed. Naturligvis, jeg har kunnet tage fejl. Som en Prøve vælger jeg til en Begyndelse en to, tre Kapitler; Publikum faar da selv dömme . . .

Det døde Hus.

Vort Fængsel laa i det yderste Hjörne af Fæstningen, lige op til Fæstningsvolden. Naar det hændte, at man gennem Plankeværkets Sprækker søgte at opfange et Blik af Guds frie Verden — saa saa' man ikke andet end et lille bitte Stykke af Himlen, en höj, med Græs bevokset Vold og paa Volden Skildvagter, der vandrer frem og tilbage, Dag og Nat; og uvilkáarligt kommer det over En, at Aar vil gaa hen efter Aar og bestandig, naar man gennem Plankeværkets Sprækker vil søge at se ud i Verden, vil man kun se den samme Vold, de samme Skildvagter og det samme lille bitte Stykke af Himlen, ikke af den Himmel, der ruger over vort Fængsel, men af den anden, fjærne, frie Himmel. Forestil Dem en stor Gaard, en tohundrede Skridt lang og en halvandethundrede Fod bred, helt omgivet af en höj Indhegning i Form af en uregelmæssig Sekskant — et Plankeværk, tømret af höje, dybt i Jorden stukne Palissader, som er sat med Kanterne tæt mod

hinanden og yderligere forbundne med Tværplanker, samt tilspidsede foroven. Saadan ser Plankeværket ud. I den ene af Siderne i Plankeværket er der anbragt en stærk Port, som altid er lukket og altid Dag og Nat bevogtes af Skildvagter; den aabnes blot paa Kommando, naar Fangerne sendes ud paa Arbejde. Paa den anden Side af denne Port ligger der en lys, fri Verden, dér lever Menneskene som alle andre og har om Verden paa denne Side Indhegningen samme Forestilling som om en halvt utrolig Saga. Men paa denne Side er der en helt ejendommelig Verden, som ikke ligner nogen anden, her er der egne Love, egne Dragter, egne Sæder og Skikke, et dødt og dog levende Hus, et Liv — som ingen andre Steder og et Folk af et eget Slags. Det er denne ejendommelige Krog af Verden, som jeg nu vil beskrive.

Naar man kommer indenfor Indhegningen, ser man derinde nogle store Bygninger. Langs begge Sider af den store Gaard strækker sig to lange enetages Bjælkelænger. Det er Kasernerne. Her lever Arrestanterne, delte i forskellige Afdelinger. Længst tilbage i Baggrunden af Gaarden ligger der endnu en Træbygning; det er Kokkenet, der er delt i to særskilte Afdelinger (Artell'), og længere henne endnu en Bygning, der tjener baade som Kælder, Spisekammer og Forraadskammer. Midten af Gaarden er fri og danner en temmelig stor,

jævn Plads. Her stilles Arrestanterne op og tælles efter Morgen, Middag og Aften, somme Tider endogsaa flere Gange om Dagen — alt efter de Vagthavendes Mistænksomhed eller Evne til at regne hurtigt og rigtigt. Uden om, mellem Bygningerne og Indhegningen, løber en temmelig stor, lang Plads. Her bag ved Bygningerne er det, de mørke, menneskesky Karakterer blandt Fangerne elsker at gaa i deres Fritid, gemte for andres Blikke og fordybede i deres egne Tanker. Naar jeg mødte dem, mens de saadan vandrede omkring, holdt jeg af at se ind i deres mørke, brændemærkede Ansigter, for om muligt at gætte, hvad de tænkte paa. Der var en af Fangerne, hvis kæreste Sysselsættelse i hans Fritid det var at tælle Palissaderne. Der var halvandettusend af dem, og han havde Rede og Regnskab paa dem alle. Hver Palissade betød for ham en Dag; for hver Dag trak han en Palissade fra, og paa den Maade kunde han blot ved at kaste et Blik paa de ikke fratalte Palissader se, hvor mange Dage han endnu havde tilbage at være i Fængslet. Han var altid meget glad, naar han var naaet til en af Hjörnerne af Sekskanten. Han fik Lov at vente mange Aar, men i Fængslet havde man Tid til at lære sig Taalmodighed. Jeg saa' engang en Arrestant tage Afsked fra sine Kammerater. Han havde været tyve Aar i Fængslet og havde nu omsider faaet sin Frihed. Der var Folk, der kunde huske,

da han förste Gang kom ind i Fængslet, ung, skægløs, ligeglad, uden at tænke hverken paa sin Brøde eller sin Straf. Han kom ud som en graa Olding med mørkt og sörgmodigt Ansigt. Tavs gik han om i alle vore Kaserner. I hver Kaserne, han traadte ind, bad han en Bön under Helgenbilledet og böjede sig saa paa Knæ helt ned til Jorden for sine Kammerater, bedende dem om at mindes ham uden Vrede. — Jeg husker ogsaa, hvordan en af Arrestanterne, en tidligere velhavende sibirisk Bonde, engang hen imod Aften blev kaldt ud til Porten. Et halvt Aar för havde han faaet den Efterretning, at hans tidligere Kone havde giftet sig igen, hvad han havde taget sig meget nær. Nu var hun selv kommen til Fængslet, kaldte ham ud og gav ham en Almisse. De talte sammen et Par Minutter, græd begge og skiltes saa for bestandig. Jeg saa' hans Ansigt, da han vendte tilbage til Kasernen. . . . Ja, her paa dette Sted maatte man lære sig Taalmodighed.

Naar det skumrede, blev vi ført ind i Kasernen, og der blev saa stængt for os for hele Natten. Mig faldt det altid saa tungt fra det Fri at skulle lukkes inde i Kasernen. Det var en lang, lav Stue, dunkelt oplyst af Tællelys og forpestet af tung, kvælende Stank. Nu kan jeg ikke forstaa, at jeg kunde holde ud at leve der ti Aar. Paa den lange Briks havde jeg tre Brædder for mig selv, det var al den

Plads, jeg havde. Paa disse Brikser laa der i én Stue tredive Mennesker. Om Vinteren blev der lukket tidligt; saa gik endnu fire Timer, för alle faldt i Sövn. Og lige indtil da — øredøvende Larm, Spektakel, Latter, Skældsord og Raslen af Lænker, medens der frem mellem Dunsterne og Osen viser sig ragede Nakker, brændemærkede Ansigter, pjaltede Klæder — alt modbydeligt, skamskændet . . . ja, Mennesket er sejglivet! Mennesket er et Væsen, der kan vænne sig til alt, og det er maaske en af dets bedste Egenskaber.

Der var i vort Fængsel omtrent tohundrede Mand — et temmeligt staaende Tal. Nogle kom, og andre, som havde udstaaet deres Straffetid, gik, og atter andre døde. Og hvad for Slags Folk var der ikke? Jeg tror næsten hvert Guvernement, hver Egn i Rusland stillede sit Kontingent. Der var ogsaa Fremmede, ja endogsaa nogle Fanger fra Kavkasusegnen. De var alle delte i særlige Afdelinger efter Graden af deres Forbrydelse og følgelig efter Antallet af de idömte Straffeaar. Der var rimeligvis ikke en eneste Forbrydelse, der ikke var repræsenteret her. Hovedelementet i hele Fængslets Befolkning var de civile Straffefanger, som var berøvede alle Borgerrettigheder, afskaarne Lemmer af Samfundet, med brændemærkede Ansigter til evigt Vidnesbyrd om deres Udstødelse. Deres Straffetid var fra otte til tolv Aar; bag efter blev de sendt som Kolonister

til et eller andet sibirisk Distrikt. — Der var ogsaa militære Straffefanger, der ikke var berøvede deres borgerlige Rettigheder, hvad der overhovedet ikke er Tilfældet med Fangerne i de russiske Arrestantkompagnier. De var her kun for kortere Tid, hvorefter de sendtes, som de var komne, tilbage til de sibiriske Linjebataljoner. Mange af dem vendte næsten straks igen tilbage til Fængslet, men nu for grovere Forbrydelser og ikke for kortere Tid, men for tyve Aar, Denne Afdeling kaldtes »den bestandige«. Men de »bestandige« var endnu ikke helt berøvede deres borgerlige Rettigheder. Endelig var der endnu en særlig, temmelig talrig Klasse af de allerværste Forbrydere, der hovedsagelig rekrutteredes blandt Soldaterne. Den kaldtes »den særlige Afdeling«. De blev hidsendte fra alle Egne af Rusland. De betragtede sig selv som Fanger paa Livstid og kendte ikke Antallet af deres Straffeaar. »I er her kun en Tid,« sagde de til de andre Fanger, »men vi skal gaa Fængslet helt igennem.« Jeg har senere hørt, at denne Afdeling er bleven ophævet. Desuden er i vor Fæstning ogsaa den civile Afdeling bleven ophævet og i Stedet for indrettet ét stort militær Arrestant-Kompagni. Paa samme Tid er naturligvis ogsaa Overbefalingen forandret. Det er altsaa en længst forsvunden Tid, jeg beskriver, Ting, der er er skete for lang, lang Tid siden . . .

Ja, det er lang Tid siden, nu staar det

næsten for mig som en Dröm. Jeg husker endnu den Gang jeg kom ind i Fængslet. Det var en Aften i December Maaned. Skumringen var allerede faldet paa. Folkene var vendt hjem fra Arbejde og skulde til at stilles op til Mønstringen for at tælles. En Underofficer med langt, spidst Overskæg aabnede langt om længe Dören for mig til det underlige Hus, hvor det var min Bestemmelse at skulle leve saa mange Aar og modtage saa mange Slags Indtryk, som jeg, om jeg ikke selv havde oplevet dem, næppe vilde have kunnet göre mig tilnærmelsesvis Idé om. Jeg havde f. Eks. ellers ikke kunnet göre mig nogen Forestilling om, hvor uendelig pinligt det var mig, under hele min Fængselstids ti Aar ikke en eneste Gang at faa Lov til at være alene. Paa Arbejde var vi altid under Konvoj, og hjemme var jeg sammen med to-hundrede Kammerater og ikke en eneste Gang — alene! Dog, for Resten, der var værre Ting, man maatte vænne sig til!

Her var Folk, som havde begaaet Drab halvt af Uagtsomhed, og Mordere af Profession, Røvere og Røveranførere. Her var Lommetyve, Landstrygere og Falskmøntnere. Her var ogsaa Folk, om hvem man skulde have vanskeligt ved at sige, hvorfor de egentlig kunde være komne her. — Alligevel havde hver sin Historie, tung og forvirret som Tømmermændene efter en Rus. For Resten talte man kun sjældent om Fortiden, holdt ikke af at rippe op i

den og bestræbte sig öjensynligt for ikke at tænke paa det forbigangne. Jeg kendte endogsaa Mordere, der var i den Grad glade og tankeløse, at man kunde vædde ti mod en paa, at de aldrig havde følt mindste Spor af Samvittighedsnag. Men der var ogsaa mørke Ansigter, Folk, der næsten altid bad. Overhovedet holdt man ikke af at aabne sig for andre; Nysgærrighed var heller ikke paa Mode, det var ikke Koutume. Kun af og til hændte det, at En, som ikke havde andet at bestille, gav en Fortælling til bedste, mens en anden mørk og ligegyldig horte efter. Der var ingen, der lod sig imponere. »Vi er Folk, der kan læse,« sagde de selvtilfredse om sig selv. Jeg husker, at en Gang en af Røverne i beruset Tilstand man kunde ogsaa af og til faa sig en Rus i Fængslet) begyndte at fortælle, hvordan han havde skaaret Halsen over paa en femaars Dreng, hvem han först lokkede ind i en tom Lade og saa ombragte. Paa én Gang skreg hele Kasernen, der för havde hort leende efter, op som med én Mund, saa Roveren blev nødt til at holde op; det var ikke af Forargelse eller Uvilje for hans Gærning, men fordi det ikke var Brug, ikke var passende at tale om den Slags Ting. Jeg gör her den Bemærkning, at det var virkelig, bogstavelig sandt, naar de sagde om sig selv, at de var Folk, der kunde læse. Mer end Halvdelen af dem kunde baade læse og skrive. Paa hvilket andet Sted, hvor

det russiske Folk er samlet i större Mængde, vil man finde en Skare paa en halvtredjehundrede Mennesker, hvoraf Halvdelen kan læse og skrive? Jeg har senere hørt, at man deraf har villet slutte, at det er skadeligt for Folket at kunne læse. Det er en Fejltagelse; der er mange andre Grunde, der maa tages i Betragtning, om man end vel maa indrömme, at Selvtilliden kan forøges derved. Men det er jo slet ingen Fejl. — Alle Afdelingerne skilte sig fra hinanden ved deres Klædedragt. Hos nogle af dem var det halve af Jakken mørkebrunt, det andet graat; ligesaa var det ene Ben af Benklæderne graat og det andet mørkebrunt. Engang, da vi var paa Arbejde, stod en Hvedebrød-Sælgerske længe og saa' op og ned ad mig og brast saa pludselig i Skoggerlatter. »Nej, fy dog, hvor det ser stygt ud!« lo hun, »hverken det graa eller det brune Klæde har strakt til.« Hos andre var Jakken graa og kun Ærmerne mørkebrune. Ogsaa Hovederne var ragede paa forskellig Maade, hos nogle paa langs, hos andre paa tværs af Hovedskallen.

Straks ved förste Öjekast lagde man Mærke til en skarpt fremtrædende Ejendommelighed hos denne underlige Familie; selv de mest sluttede, originale Personligheder, der uvilkaarlig herskede over de andre, bestræbte sig for at stemme med i den almindelig herskende Tone indenfor Fængslet. Jeg lagde overhovedet Mærke til,

at alle disse Folk — med Undtagelse af nogle faa ubetvingeligt glade Mennesker, der derfor ogsaa nød almindelig Foragt — var et mørkt, pirreligt, misundeligt, forunderlig ærekært, samt i höj Grad formalistisk Folkefærd. Den Egenskab ikke at forundre sig over noget, gjaldt for dem som den höjeste Dyd, og Omsorgen for at holde paa deres egen Værdighed var hos dem udviklet til en fiks Idé. Der var ogsaa nogle Folk med virkelig Sjælsstyrke; de var ligefremme og naturlige, men besynderligt nok, var enkelte af dem til Gengæld ligefrem sygelig ærekære. Men mod Fængslets én Gang antagne Sæder og Skikke vovede ingen at opsætte sig; alle faldt til Föje. Der var Karakterer, der havde svært ved at böje sig, men de gjorde det dog. Der kom undertiden til Fængslet Folk, der i deres Frihedstid havde været altfor utæmmelig trodsige og udført deres Forbrydelser, halvt bevidstløse, næsten i Febervildelse, hidsede dertil af en aldeles vild Lyst til at vække Opsigt; men naar de kom til os, blev de straks spage, og det uagtet flere af dem för havde været hele Byers og Landsbyers Skræk. Ved det förste Öjekast mærkede den Nyankomne straks, at her imponerede han ingen; saa blev han efterhaanden tam og lagde sig efter den almindelige Tone. Denne almindelige Tone bestod i en stræng Vaagen over sin egen Værdighed, en Følelse, alle Fængslets Beboere var dybt gennemtrængte af. Det var i Virke-

ligheden ligesom Benævnelsen, »Straffefange« var en, endogsaa meget ærefuld Titel. Ikke Spor af Skam eller Anger saa' man. Ganske vist bar man en vis, jeg havde nær sagt officiel Skin-Ydmyghed til Skue, og man ræsonnerede som saa: »Vi er fortabte Mennesker, vi forstod ikke at leve ordenlig, mens vi var fri, saa nu maa vi løbe Spidsrod.« — »Vi har ikke lystret Fa'r og Mo'r, nu maa vi lystre Trommen.« Men det var kun almindelige Talemaader, som de i Virkeligheden ikke mente noget med. Der var næppe en eneste, der havde Følelsen af, at han havde begaaet noget ulovligt. Der skulde blot nogen have vovet at forekaste en Arrestant hans Forbrydelse (noget, der forøvrigt ikke ligger for Russerens Karakter) — saa skulde han have faaet en Salve af Skældsord. Og de var Mestere i den Kunst at skælde ud, de forstod at skælde ud med Opfindsomhed og Kunst. De havde drevet det til en ligefrem Videnskab; de brugte ikke saa meget saarende Ord som saarende Hentydninger og Sigtelser — hvilket er mere raffineret, mere udspekuleret. Idelige indbyrdes Skænderier udfoldede endnu mere deres Talent. Alle disse Mennesker drives kun frem til dette Arbejde af Stokken, de har følgelig ingen Interesse for det og fordærves derfor lidt efter lidt, saa hvad de ikke för var fordærvede, det bliver de nu. Det var jo ikke med deres gode Vilje, at

de var blevet samlet her; den ene var Fremmed for den anden.

»Fanden maa have slidt tre Par Sko op, för han fik os alle samlet her paa én Plet,« — sagde de om sig selv, og derfor var der uafladelig Skændsmaal og Kiv og Kævlerier imellem dem. Ingen gammel Sladderkælling vilde kunne have hamlet op med adskillige af disse Mordere. Jeg gentager, at der imellem dem ogsaa var stærke Karakterer, faste, frygtløse Folk, som var vante til at befale. De nød en ufrivillig Agtelse, skönt de ofte viste sig ganske ligegyldige over for denne Ære, og overhovedet søgte ikke at være andre i Vejen. De blandede sig ikke i de andres tomme Kævlerier, men førte sig med en usædvanlig Værdighed; de var fornuftige og næsten altid lydige mod de overordnede — ikke paa Grund af en særlig Lydighedstrang eller Pligtfølelse, men som om de stiltiende havde afsluttet en Kontrakt, der var til Gavn for alle Parter. Dem var man for Resten ogsaa forsigtigere imod. Jeg husker, at en Gang en af disse Arrestanter, et bestemt, uforfærdet Menneske, der var Overbefalingen bekendt for sine dyriske Tilböjeligheder, blev ført ud for at løbe Spidsrod paa Grund af en eller anden Forseelse. Stabsofficeren indfandt sig selv paa Pladsen — det var tæt udenfor Porten — hvor Eksekutionen skulde finde Sted, for med egne Öjne at overvære den. Denne Major var en ond Engel for Arrestan-

terne, han havde bragt det saa vidt, at de ligefrem skælvede for ham. Han var næsten vanvittig stræng, han »overfaldt Folkene«, som Fangerne sagde. Mest frygtede de hans gennemtrængende Blik, for hvilket intet kunde blive skjult. Saa snart han kom ind i Fængslet, vidste han straks, hvad der gik for sig i den anden Ende af Gaarden. Arrestanterne kaldte ham den otteöjede. Hans System var falsk. Han forbitrede blot endnu mere de allerede nok forbitrede Mennesker ved sit følelsesløse Galmands-Raseri, og havde han ikke som Overordnet haft Kommandanten, et ædelt, fornuftigt Menneske, der af og til bødede paa hans vilde Fremfærd, saa vilde han sikkert have anrettet store Ulykker ved sin Opförsel. Jeg forstaar ikke, hvor han kunde slippe helskindet derfra; han tog sin Afsked og forlod Fængslet hel og uskadt, kun blev han nok sat under Krigsretstiltale.

Arrestanten blegnede, da hans Navn blev raabt op. Sædvanligvis underkastede han sig tavs og fattet sin Straf og gik atter tavs bort betragtende Straffen med filosofisk Koldblodighed som en tilskikket Ulykke. Men denne Gang troede han, at man havde gjort ham Uret. Han blegnede, og uden at Vagten saa' det, stak han op i sit Ærme en skarp engelsk Skomagerkniv. Knive og alle andre skarpe Instrumenter var strengt forbudte i Fængsel. Ofte og uventet blev der anstillet Eftersporinger, og Straffen var

stræng, men da det er vanskeligt at faa fat paa, hvad en Tyv gör sig Umage for at gemme, fandtes der altid fuldt op af Knive og Instrumenter i Fængslet. Alle Arrestanterne strömmede til Plankeværket og kigede med bankende Hjærte ud gennem Sprækkerne mellem Palissaderne. Alle vidste, at Petrov denne Gang ikke roligt vilde tage mod Straffen, og at Majorens sidste Time var kommen. Men netop i det afgörende Öjeblik satte Majoren sig ind i sin Droske og rullede bort, overladende Eksekutionens Fuldbyrdelse til en anden Officer.

»Gud selv frelste ham!« sagde Arrestanterne senere. Hvad angaar Petrov, saa fandt han sig roligt i Straffen. Med Majorens Bortkørsel var hans Vrede forsvundet. Arrestanten er næsten altid lydig og ydmyg lige indtil en vis Grænse; men der er en Grænse, som ikke maa overskrides. Ingenting er mere forunderligt og interessant end disse pludselige Opbrusninger af Genstridighed og Trods. Ofte kan et Menneske lide i flere Aar og uden at klynke finde sig i de strængeste Straffe, og pludselig bringes saa Bægeret til at flyde over ved en eller anden Bagatel, ofte en ren Ubetydelighed. Man kunde undertiden kalde det et Anfald af Afsindighed, hvad man da ogsaa virkelig gör.

Jeg har allerede sagt, at jeg i Løbet af mange Aar ikke hos disse Folk saa' det mindste Spor af Anger eller den mindste Tungsindighed ved Tanken om deres Misgerning, men at de

fleste af disse Folk i Virkeligheden mente at kunne have en fuldstændig ren Samvittighed. Det er faktisk. Ganske vist kunde Forfængelighed, daarligt Eksempel eller falsk Undseelse spille en Rolle med heri. Men paa den anden Side, hvem er i Stand til at lodde Bunden i disse fortabte Menneskers Hjærte eller tyde, hvad de holder skjult for hele Verden? Alligevel burde man dog i Løbet af saa mange Aar i det mindste have opfanget, afluret et eneste lille Træk hos dem, der kunde tyde paa en indre Smerte, paa Lidelse. Men om sligt var der ikke, afgjort ikke Tale. Man kan öjensynlig ikke bedömme Forbrydere efter de almindelige givne Synspunkter, som man har paa rede Haand ved saadanne Tilfælde; Forbrydelsens Filosofi er ikke saa let, som man tror. Sagen er, at Fængselsstraf og Tvangsarbejde slet ikke forbedrer Forbryderen; de straffer ham kun og beskytter Samfundet mod yderligere Forbrydelser fra hans Side. Fængslet og Tvangsarbejdet udvikler kun Forbryderens Had og hans Drift til forbudne Nydelser samt fremkalde en utrolig Letsindighed.

Og jeg vover endogsaa at paastaa, at selv det lovpriste Cellesystem kun frembringer et falsk, bedragerisk, ydre Skin. Det suger Livskraften ud hos Mennesket, enerverer hans Sjæl, svækker ham, skræmmer ham, og fremstiller saa denne halvt idiotiske, moralsk fortörrede Mumie som et Billede paa Anger og Forbedring.

Sikkert er det, at Forbryderen, der har sat sig op mod Samfundet, hader dette og tror sig selv uskyldig, mens det alene har Skylden. Desuden har han jo udstaaet sin Straf, og derfor synes han, at han og Samfundet kan være kvit. Man kan ogsaa se Sagen saadan, at man næsten maa give Forbryderen Ret. Men hvordan man end ser Tingene, vil dog alle være enige om, at der gives Forbrydelser, der altid og allevegne, efter alle tænkelige Lovgivninger, lige fra Verdens Skabelse har gældt for ubestridelige Forbrydelser og vil göre det, saalænge Mennesket bliver ved at være Menneske. Alligevel hørte jeg i Fængslet Fortællinger om de skrækkeligste, mest unaturlige Forbrydelser, de mest utrolige Mord, berettes under den mest uforstilte, barnlig-glade Latter. Særligt kommer jeg til at mindes en Fadermorder. Han var Adelsmand og havde boet hos sin tresindstyveaarige Fader, hos hvem han spillede den forlorne Söns Rolle. Han var uhyre letsindig og indviklede sig i Gæld. Faderen søgte at tale ham til Rette og holde igen paa ham; tillige ejede Faderen en Ejendom og et lille Gods, lod til at være rig, og kort sagt — Sönnen dræbte ham. Mordet opdagedes först en Maaned efter. Hele den Maaned førte han det mest udsvævende Liv. Tilsidst, en Dag, han var fraværende, blev saa Liget fundet af Politiet. I Gaarden var der en lang Grøft til Spildevandet, overdækket med Brædder. I denne

Grøft laa Liget. Det var pynteligt klædt, det afhuggede Hovede sat paa Kroppen, og under Hovedet havde Morderen lagt en Pude. Han tilstod ikke, men blev alligevel fradömt Adelskab og Rang og sendt herhen for tyve Aar. I al den Tid, jeg levede inden fire Vægge sammen med ham, var han altid i overstadig godt Humør. Han var i höjeste Grad fordærvet og letsindig, men slet ikke dum. Jeg lagde aldrig Mærke til nogen særlig Grumhed hos ham. Men en Gang da vi talte om det at have stærkt Helbred, indskød han: »Ja, min Fa'er for Eksempel fejlede aldrig det mindste lige til sin Død.« En saadan dyrisk Følelsesløshed er naturligvis et Monstrum. Det er et Fænomen, det maa være en eller anden organisk Fejl, en fysisk eller psykisk Misdannelse, som er ukendt for Videnskaben, men ikke en almindelig Forbrydelse. Naturligvis vilde jeg heller ikke tro paa denne Forbrydelse. Men adskillige Folk, som var fra hans By, fortalte mig alle Enkelthederne ved hans Gærning, og Kendsgærningerne var saa klare, at det var umuligt ikke at tro paa det.

Arrestanterne hørte ham en Gang i Sövne raabe: »Hold ham fast, hold ham! Hug Hovedet af ham, af med Hovedet!«

Arrestanterne snakkede næsten alle sammen i Sövne. »Vi er slagne Folk«, sagde de, »der er gaaet noget i Stykker i os, derfor snakker vi i Sövne.«

Tvangsarbejdet i Fæstningen var ikke en Beskæftigelse men en blot og bar tvungen Pligt, Arrestanten skyndte sig med at faa sin Akkord færdig eller sled de bestemte Arbejdstimer hen og gik saa hjem til Fængslet. Arbejdet selv hadede de. Uden en egen Sysselsættelse ved Siden af, paa hvilken de kunde sætte alle deres Kræfter, al deres Kløgt ind, vilde de ikke have kunnet udholde Livet i Fængslet. Hvordan skulle alle disse kraftige og levelystne Mennesker, der ved Tvang var ført sammen her og ved Tvang adskilte fra Samfundet og det normale Liv, ellers kunde have levet her, normalt og roligt? Mangel paa Sysselsættelse alene vilde have fremkaldt saadanne forbryderiske Anlæg hos dem, som man næppe vilde kunne göre sig nogen Forestilling om. Uden Arbejde og uden en bestemt, normal Særeksistens vilde intet Menneske kunne leve uden at gaa til Grunde, uden at blive til et Dyr. Det var ogsaa derfor, at enhver Arrestant, ligefrem i Kraft af Selvopholdelsesdriften lagde sig efter sit eget Haandværk og sin egen Beskæftigelse. De lange Sommerdage gik næsten helt hen med Statens Arbejde; i den korte Nat havde man næppe Tid til at sove ud, men om Vinteren blev Arrestanterne stængt inde, saasnart Skumringen faldt paa. Hvad skulde man saa bestille den langsommelige, triste Vinteraften? Derfor var det, at trods alle Forbud, blev hver Kaserne forvandlet til et stort Værksted.

Naturligvis var Arbejde, Beskæftigelse ikke forbudt, men det var strængt forbudt at have Instrumenter og Værktöj hos sig i Fængslet, og uden det var Arbejde en Umulighed. Men de arbejdede saa stille som muligt, og som det lod til, saa' Overkommandoen undertiden igennem Fingre med det. Mange af Arrestanterne kendte ikke noget Haandværk, da de kom i Fængslet, men lærte det af de andre og gik ud som flinke Haandværkere. Der var baade Skomagere, Skræddere, Snedkere, Smede, Træskærere og Forgyldere. Der var ogsaa en Jøde, Isaj Bumstein, som var Juveler og tillige Pantelaaner. Alle arbejdede de og tjente Penge. Bestillinger fik de fra Byen. Penge er en Slags Frihed i Skillemønt, derfor skattes de ogsaa af Folk, der helt er berøvede Friheden, ti Gange mer end af andre. Naar Pengene blot rasler i Lommen, er Sindet allerede halvt trøstet, selv om der fattes Lejlighed til at give dem ud. Og Penge kan man altid og allevegne blive af med, og tilmed smager forbuden Frugt bedst. Men i Fængslet kunde man endogsaa faa Brændevin. Piber og Tobak var strængt forbudt, men alle røg alligevel. Pengene og Tobakken reddede Arrestanterne fra Skørbug og andre Sygdomme, og Arbejdet reddede dem fra at begaa Forbrydelser: uden Arbejdet vilde de have ædt hinanden op som Edderkopper i en Flaske. Alligevel var Arbejde og Penge Kontrebande. Ofte anstillede man pludselige Undersøgelser

om Natten og konfiskerede alle forbudne Genstande, og — hvor omhyggeligt end Pengene var stukne til Side, fandt man dem dog undertiden. Det var ogsaa tildels derfor, at man ikke sparede paa dem, men drak dem op saa hurtigt som muligt; det var derfor man skaffede sig Brændevin. Efter hver Undersøgelse maatte den skyldige, foruden at han mistede hele sin Formue, lide en tung Straf. Men hver Gang skaffede man sig straks efter igen Værktöj, og alt gik igen i det gamle Spor. Kommandantskabet vidste det, og Arrestanterne knurrede ikke, skönt et saadant Liv var som at leve paa en Vulkan.

Den, der ikke forstod et Haandværk, skaffede sig Indtægt paa anden Maade. Sommetider var disse Erhvervskilder af en ganske ejendommelig Art. Nogle drev en Slags Marchandiserforretning med gamle Sager, og ofte solgte de Ting af en saadan Beskaffenhed, at sikkert ingen udenfor Fængslets Mure skulde have tænkt sig, at de kunde købes og sælges, ja ikke en Gang, at de overhovedet kunde kaldes for Ting. Men i Fængslet var man meget fattig og meget opfindsom. Den mindste Las havde der Værdi og kunde bruges til noget. Paa Grund af den almindelige Fattigdom var Pengene derfor ogsaa mange Gange mere værd i Fængslet end udenfor det. Et stort og besværligt Arbejde betaltes med et Par usle Skillinger. Nogle drev med Held en Aagerkarlforretning. Naar en Arrestant

havde sat alt overstyr, gik han til Aagerkarlen med sine sidste Sager og fik hos ham nogle Kobberpenge mod blodige Renter. Hvis han ikke inden Fristens Udløb indløste sine Sager, saa blev de straks uden Naade og Barmhjærtighed solgte; Aageriet blomstrede i den Grad, at man endogsaa pantsatte Statens Sager, som: Linned, Stövler o. s. v. — Ting, som Arrestanterne hvert Öjeblik kunde faa Brug for. Men undertiden endte det rigtig nok ogsaa paa en hel anden, om end ikke helt uventet, Maade; han, der havde pantsat Tingene og faaet Pengene af Aagerkarlen, gik sporenstregs, uden videre Ophævelser, hen til den ældste Underofficer, der var Fængslets nærmeste Øvrighed, og meldte, at der var pantsat nogle af Statens Sager; saa blev de straks, uden at der en Gang skete Melding til höjere Øvrighed, tagne fra Pantelaaneren igen. Kuriøst nok, gik det af uden Spor af Strid: Pantelaaneren udleverede tavs og mørk Sagerne, som om det ikke var andet end hvad han havde ventet maatte ske — han følte maaske ved sig selv, at han i Pantsætterens Sted vilde have baaret sig ad akkurat paa samme Maade. Derfor naar han af og til gav lidt Ondt af sig, saa var det fuldkommen harmløst, blot for at lette sin Samvittighed.

Overhovedet var de skrækkelige til at bestjæle hinanden indbyrdes. De havde næsten alle hver sin Kasse med Laas til at gemme Statens Sager i. Det var tilladt, men hjalp

ikke noget. Jeg tror, man vil kunne tænke sig, hvilke drevne Tyve der var her. En Arrestant, der var mig oprigtig hengiven (det kan jeg godt sige), stjal ikke desto mindre min Bibel fra mig, den eneste Bog, det var tilladt at have i Fængslet; han tilstod mig det selv samme Dag, ikke af Anger, men af Medlidenhed med mig, da han saa', at jeg længe gik og ledte efter den. Der var ogsaa Værtshusholdere, som handlede med Brændevin og hurtigt slog sig op. Der var mange Smuglere i Fængslet; det var derfor ikke saa underligt, at der kunde blive smuglet Brændevin ind trods det strænge Eftersyn og Vagten. Smugleriet er for Resten en ganske særegen Forbrydelse. Det lyder maaske lidt underligt, at det ikke er Pengene, der spiller Hovedrollen for Smugleren, ikke Vindingen, der staar i förste Række for ham. Og dog er det saadan. Smugleren handler af Lidenskab, som følgende et Slags Kald. Han er paa en Maade en Poet. Han risikerer alt, udsætter sig for de störste Farer, opbyder og udfolder hele sin Skarpsindighed; undertiden handler han ligesom i Kraft af en Indskydelse. Det er en Lidenskab, der er ligesaa stærk som Spillerens. Jeg kendte i Fængslet en Arrestant, en ren Kæmpe at se til, men som var saa mild, saa stille og rolig, at man ikke kunde tænke sig, hvorfor han var kommen i Fængsel. Han var saa godmodig og fredelig af sig, at han under hele sit Ophold i Fængslet ikke en eneste

Gang var paa Kant med nogen. Men han var dömt for Smugleri, og det var en given Ting, at han heller ikke nu kunde dy sig for at smugle Brændevin ind. Hvor mange Gange blev han ikke straffet, og hvor var han ikke bange for Straffen. Og Fortjenesten, han fik for at smugle Brændevinen, var kun yderst ringe, det var kun Entreprenøren, der blev rig. Men det löjerlige Menneske elskede Kunsten for Kunstens egen Skyld. Han havde let til Graad ligesom en gammel Kone og lovede hver Gang efter Straffen, at han aldrig mer vilde smugle. Med mandig Fasthed holdt han undertiden ud en hel Maaned, men saa tilsidst kunde han ikke mere . . . Takket være den Slags Folk, manglede vi aldrig Brændevin i Fængslet . . .

Endelig var der endnu en anden Indtægt, der vel ikke skaffede Arrestanterne Rigdomme, men dog var stadig kærkommen; det var Indtægten ved Almisse. De höjere Lag i vort Samfund har ingen Ide om, hvor meget Købmændene, Borgerskabet og hele Folket tænker paa de »ulykkelige«. Gaverne flød næsten uafbrudt, og næsten altid bestod de af Brød, enten Sajker eller Kalatsjer, langt sjældnere var det Penge. Gaverne blev delt omhyggeligt lige mellem Arrestanterne. Jeg husker endnu den förste Gang, jeg fik en Almisse. Det var kort efter min Ankomst til Fængslet. Jeg vendte om Morgenen alene, ledsaget af Vagt, tilbage fra Arbejde. Paa Vejen mødte jeg en

ældre Kvinde, der gik med sin Datter, en lille Pige paa en ti—elleve Aar, smuk og sød som en Engel. Jeg havde allerede set dem en Gang för. Moderen var Enke; hendes Mand, en ung Soldat, var blevet stillet for Krigsret og var død i Arrestant-Hospitalet, paa samme Stue, hvor ogsaa jeg under en Sygdom laa. Hustruen og Datteren var komne og havde sagt Farvel til ham; lægge græd de stride Taarer. Nu, da den lille saa' mig, rødmede hun og hviskede noget til Moderen, der standsede, søgte et Firekopekstykke frem af sin Bylt og gav det til Datteren. Denne ilede hen til mig og stak mig det i Haanden med et; »Værsgo', ulykkelige, tag denne Skilling for Kristi Skyld!« Jeg tog hendes Kopekstykke, og den lille Pige vendte helt glad tilbage til Moderen. Den Kopek gemte jeg i lang Tid.

De förste Indtryk.

Den förste Maaned og overhovedet Begyndelsen af mit Fængselsliv staar livagtigt for min Erindring. Mine sidste Fængselsaar træder langt mere dunkelt frem for mig. Nogle af dem smelter endogsaa helt sammen, glider over i hinanden og viskes ud i ét stort Indtryk: tungt, ensformigt og knugende.

Mit förste Indtryk ved min Indtrædelse i i Fængslet var i höj Grad modbydeligt, men ved Siden af — hvor underligt! — forekom det mig, at det var meget lettere at leve i Fængslet, end jeg havde troet, da jeg endnu var paa Vejen derlil. Arrestanterne gik, uagtet de var i Lænker, aldeles frit om i hele Fængslet, smaakævledes, sang Viser, arbejdede for sig selv, røg Piber, ja drak endogsaa Brændevin (skönt det var dog kun faa, der gjorde det), og om Natten spillede man Kort. Selv Arbejdet forekom mig slet ikke saa tungt, som jeg havde tænkt mig Tvangsarbejde maatte være, og det var först langt senere, det gik op for mig, at det trykkende i det ikke laa i dets Vanskelighed og Besværlighed, men i at det var *tvungent*, dreves frem ved Hjælp af Stokken. Bonden med sin Frihed arbejder maaske langt mere, sommetider ogsaa om Natten, navnlig ved Sommertid; men han arbejder for sig selv, hans Arbejde har et fornuftigt Maal, og derfor gaar det uendeligt lettere for ham end for Fangen, der tvinges til at arbejde og for et Maal, der er fuldstændigt unyttigt for ham selv. Det faldt mig engang ind, at hvis man i Bund og Grund vilde pine og ødelægge et Menneske, og straffe ham med den skrækkeligste Straf, saa at selv den værste Forbryder vilde skælve blot ved at tænke paa den, saa vilde det kunne ske ved at give hans Arbejde Karakteren af det absolut meningsløse

og unyttige. Thi selv om det Tvangsarbejde, der nu anvendes, er kedeligt og uden Interesse for Fangen, saa har det dog som Arbejde en fornuftig Mening; Arrestanten brænder Tegl, graver og bygger; der er Maal og Mening i Arbejdet. Men hvis man f. Eks. satte ham til at hælde Vand fra et Kar til et andet og fra det andet igen tilbage til det förste, til at male Sand eller flytte en Höj Jord fra et Sted til et andet og saa tilbage igen, saa tror jeg, at han inden mange Dage vilde hænge sig eller begaa Tusender af Forbrydelser bare for at faa Døden og slippe fri fra en saadan Fornedrelse, en saadan Skam og Pine. Naturligvis vilde en saadan Straf være en Tortur, uden al fornuftig Mening, da den ikke vilde kunne føre til noget Resultat. Men da der altid er forbundet et Moment af denne Tortur, af denne Fornedring og Skam med ethvert Tvangsarbejde, bliver det derfor ogsaa uendelig mere trykkende end ethvert Arbejde i Frihed, netop fordi det er tvungent.

For Resten var det om Vinteren, i December Maaned, at jeg kom til Fængslet, og jeg havde derfor intet Begreb om Sommerarbejdet, der er mange Gange sværere. Om Vinteren var der overhovedet ikke meget Arbejde i Fæstningen. Arrestanterne gik ned til Bredden af Irtisj for at ophugge nogle gamle Barker af Statens, eller arbejdede i Værkstederne, skuffede Sneen væk, som Blæsten havde føget sammen om de

offentlige Bygninger, brændte og malede Alabast o. s. v., o. s. v. Vinterdagen var kort, Arbejdet var snart færdigt, og alle vore Folk vendte tidligt hjem til Kasernen, hvor de næsten slet ingen Ting vilde have haft at göre, hvis de ikke havde havt deres eget private Arbejde. Det var dog næppe heller mer end en Tredjedel, der var optaget paa denne Maade; de andre var ledige, drev paa maa og faa om i alle Kasernerne, skændtes, chikanerede hinanden, fortalte Historier eller drak sig en Rus, i Fald de havde Penge paa Lommen; om Natten spillede de deres sidste Skjorte bort, og alt det af Mismod, af Lediggang, fordi de ingen Ting havde at tage sig for. Senere hen gik det op for mig, at der i Fængselslivet foruden Friheds-berøvelsen, foruden Tvangen til Arbejde endnu var en anden Pine, der var vel saa følelig som de andre. Det var det tvungne Samliv med alle de andre, og navnlig i Fængslet findes der saadanne Mennesker, som ikke enhver har Lyst til at leve under Tag med, og jeg er ogsaa overbevist om, at enhver af Fængslets Beboere følte denne Pine om end for störste Parten naturligvis kun ubevidst.

Maden lod til at være ganske rigelig. De fleste spiste Statens Mad, og kun de, der altid havde Penge, holdt sig med egen Kost. Vort Brød var meget velsmagende og var berömt over hele Byen.

De förste tre Dage sendtes jeg ikke paa

Arbejde; det var Tilfældet med enhver Nyankommen, han skulde först have Tid til at hvile sig ud efter den lange Vandring. Men allerede den anden Dag førtes jeg ud af Fængslet for at faa Lænkerne smeddede paa. De Lænker, jeg hidtil havde baaret, hørte ikke til Uniformen; de bestod af Ringe og bares udenpaa. De nye Lænker, jeg nu fik paa, og som var indrettede saaledes, at de ikke generede ved Arbejdet, bestod ikke af Ringe, men af fire Jærnfjedere, næsten af en Fingers Tykkelse, der sammenholdtes af tre Ringe. De bares under Benklæderne. Til den midterste Ring var der fastgjort en Rem, som igen var fæstet til en anden Rem, der bares om Livet lige udenpaa Skjorten.

Jeg husker endnu min förste Morgen i Kasernen. I Vagtrummet lige udenfor Fængselsporten slog Trommen Reveillen, og en ti Minutter efter aabnede den vagthavende Underofficer Dören til Kasernen. Man begyndte at lette paa sig. I det dunkle Skær af et Tællelys rejste Arrestanterne sig, rystende af Kulde, fra deres Brikser. De fleste var mørke og tavse efter Sövnen. Gabende strakte de sig, rynkende de brændemærkede Pander. Nogle gjorde Korsets Tegn for sig, andre begyndte allerede at kives. Luften i Rummet var skrækkelig. Saasnart Dören sloges op, strömmede den friske Vinterkulde ind og svævede som en hvidlig Damp ind over Kasernen. Arrestanterne trængte

sig sammen ved Vandspandene, og efter Tur tog de Øsen, hældte Munden fuld af Vand og spröjtede det saa ud igen og vaskede Hænder og Ansigt med det. Spandene fyldtes om Aftenen af Parasjnikerne, som de Arrestanter kaldtes, der valgtes til at have Stuetur. Det var en for hver Kaserne; vedkommende var fri for Arbejde, men skulde til Gengæld göre Kasernen i Stand, vaske og skrubbe Brikser og Gulve, bære Natspanden ud og ind og fylde de to Spande med friskt Vand — Vand til at vaske sig i om Morgenen og til at drikke af om Dagen. Der var kun én Øse, og den gav naturligvis straks Anledning til Strid.

— Hva' maser Du saadan paa for, din skamferede Snude! brummede en höj, mager, skummelt udseende Arrestant med nogle underlige Udvækster paa den ragede Hovedskal, idet han puffede til en anden, en lille tyk en med et evigglad, rødblisset Ansigt: — kan Du ikke se til at vente!

— Hva' skriger Du saadan op for! Vente koster Penge hos os, gaa Du selv af Vejen! Uf, sikken en lang Rækel, han er. Et helt Monument komplet!

En hel Del begyndte at le rundtom. Det var netop det, den lille Tyksak havde gjort Regning paa, han agerede öjensynlig frivillig Klovn i Kasernen. Den höje Arrestant maalte ham fra øverst til nederst med den mest knusende Foragt.

— Saadan en Ko! sagde han ligesom for sig selv. — Du har jo forædt Dig i ublandet Brød.

— Og Du, hva' er Du for en Fisk? snærrede den anden, som nu pludselig blev rød i Hovedet af Ærgrelse.

De stirrede hinanden ind i Öjnene som to vrede Tyre. Den tykke stod med knyttede Næver, som om han hvert Öjeblik vilde styrte løs paa den anden. Jeg troede ogsaa, at det vilde ende med et Slagsmaal. For mig var det nyt altsammen, og jeg saa' med Nysgærrighed derpaa. Men senere blev jeg klar over, at alle den Slags Scener var i höj Grad uskyldige og kun spilledes som en Komedie til Moro for andre, men det kom næsten aldrig til Slagsmaal.

— Naa, naa da; Lad det nu være nok! raabte Invaliden, der boede i Fængslet for at opretholde Ordenen og sov i ét Hjörne paa sin egen Briks.

— Kom med noget Vand, Börn! Invalid Petrovitsj er vaagnet. Kom med noget til Invalid Petrovitsj, min egen Bror!

Bror . . . jo, Du er mig en rar Bror! Vi har ikke engang drukket en Rubel op sammen! brummede Invaliden, mens han stak Armene ind i sin Skjorte.

Man gjorde sig i Stand til Mønstringen. Det begyndte at blive lyst. I Køkkenet stimlede Arrestanterne sammen i deres korte Faareskinds-

pelse og Skindhuer, mens Kokkene skar Brød af til dem. Kokkene blev valgt af Artellet, to for hvert Køkken. De havde ogsaa i Forvaring den store Køkkenkniv til at skære Brød og Kød med, den eneste der var i hele Køkkenet.

I alle Hjörner af Stuen og rundtom Bordene sad Arrestanterne i Pels og Hue, parate til straks at gaa paa Arbejde. Foran nogle af dem stod Trækrus med Kvas i; Brødet dyppede de saa i Kvasen og slubrede det med Velbehag i sig. Stöjen og Spektaklet var utaaleligt; men nogle sad stille i en Krog og talte fornuftigt med hinanden.

— Goddag, gamle Antonytsj, og Velbekomme! sagde en ung Arrestant og satte sig ned ved Siden af en gammel, gnaven, tandløs En.

— Naa, Goddag da, hvis Du mener noget med det, mumlede den anden uden at se op, tyggende paa Brødet med sine tandløse Kæber.

— Jeg havde ellers troet, at Du var død, Antonytsj, det troede jeg rigtignok.

— Saa, næh dø Du först, saa kan jeg altid . . .

Jeg satte mig ved Siden af dem. Til höjre for mig sad to satte Arrestanter og talte sammen, öjensynligt bestræbende sig for at holde paa deres Værdighed.

Men det varede ikke længe, saa var de i Totterne paa hinanden.

— Naa, naa, ikke saa hidsige! raabte

man rundt om — I har ikke kunnet taale at leve i Friked, nu maa I være glade over at faa Fangekost . . .

Man fik dem hurtigt til Fornuft igen. At skælde ud, hugge løs paa hinanden med Munden, det var tilladt, men man lod det ikke gærne komme til Slagsmaal, og det var kun i et höjst sjældent Tilfælde, at Uvennerne gik løs paa hinanden. Slagsmaal skulde nemlig meldes til Majoren; saa begynder der Undersøgelser, Majoren selv kommer til — kort sagt, det gaar ud over dem alle, og derfor lod man det heller ikke komme saa vidt. Og Uvennerne skændtes ogsaa mere for deres egen Fornöjelses Skyld og for at øve sig i Kunsten. Ikke sjældent hændtes det, at de fo'r op i skrækkeligt Raseri, saa man ventede, at de hvert Öjeblik vilde styrte løs paa hinanden — men ikke det mindste skete; naar de var komne til et vist Punkt, holdt de pludselig inde og gik hver sin Vej. Alt det undrede mig i Begyndelsen i höj Grad. Jeg kunde först ikke forstaa, hvordan de kunde skændes af ren Lyst, hvordan de kunde finde nogen Fornöjelse i det. Men man maa ikke glemme Ærgærrighedsdriften. Den tungefærdige Udskælder nød megen Agtelse. Man applauderede ham næsten som en Skuespiller.

Jeg mærkede allerede den förste Dag, at man saa' skævt til mig. Jeg opfangede mange mørke Öjekast. Paa den anden Side var der nogle Arrestanter, der snusede om mig, da de

nok kunde vejre, at jeg rimeligvis havde nogle Penge. De begyndte straks at vise sig tjenstvillige: de lærte mig, hvordan jeg skulde bære mine nye Lænker og skaffede mig, for Penge naturligvis, en Kasse med Laas til de Sager, jeg havde faaet udleveret, og nogle Skjorter, jeg havde med i Fængslet, Dagen efter stjal de den rigtignok fra mig og fik sig for den en glad lille Rus. En af dem blev mig senere meget hengiven, uagtet han bestandig bestjal mig ved hver given Lejlighed. Han gjorde det uden at føle mindste Spor af Skam over det, næsten rent mekanisk, og det var umuligt at blive vred paa ham derfor.

Blandt andet belærte de mig om, at jeg burde holde mig selv med The, og at det ikke var af Vejen at anskaffe sig selv en Thekande. Foreløbig skaffede de mig en til Laans. Dernæst anbefalede man mig en Kok, der for en tredive Kopek om Maaneden vilde lave mig alt, hvad jeg ønskede, i Fald jeg vilde holde mig selv med Mad og selv købe mig Proviant . . . Naturligvis var det for at kunne laane Penge af mig, og de kom ogsaa allerede den første Dag allesammen en to, tre Gange og laante af mig.

Alle forhenværende Adelsmænd var overhovedet ilde lidte i Fængslet. Uagtet de var berøvede alle deres Særettigheder og fuldstændig lige stillede med Arrestanterne, kunde disse dog aldrig betragte dem som Kammerater. De

kunde ikke glemme, at vi var Adelsmænd, skönt de selv holdt af at haane vor Ulykke.

— Næh, nu er den Herlighed ude, min Far! För kørte Peter nok saa stolt gennem Moskva, og nu maa Peter sno Reb o. s. v. Saadan var de Artigheder, hvormed de stadig opvartede os.

Det glædede dem at se os lide, skönt vi bestræbte os for ikke at vise dem det. Især gjorde de sig i Begyndelsen lystige over os ved Arbejdet, over at vi ikke havde saa mange Kræfter som de, og ikke kunde være dem nok behjælpelige. Der er intet, der er vanskeligere end at vinde Folkets (og særlig da et saadant Folks) Tiltro og Venskab.

Der var adskillige Adelsmænd i Fængslet. For det förste var der fem Polakker. Om dem vil jeg tale senere. Polakkerne hadede Arrestanterne mere endnu end de russiske Adelsmænd. Polakkerne (jeg taler kun om de politiske Fanger) havde en egen sørgende, overdreven høflig Maade at være paa overfor Arrestanterne og var aldrig i Stand til at skjule deres Foragt for dem, noget, som disse meget godt forstod og betalte igen med samme Mønt. Jeg maatte leve næsten to Aar i Fængslet, för det lykkedes mig at vinde nogen af Arrestanternes Hengivenhed. Men de fleste af dem kunde senere godt lide mig og kaldte mig et »bravt« Menneske.

Der var fire russiske Adelsmænd foruden

mig. Den ene af dem var et lavt, nedrigt, i Bund og Grund depraveret Menneske, Spion og Angiver af Profession. Den anden var hin Fadermorder, som jeg allerede har talt om i det foregaaende. Den tredje var Akim Akimytsj; sjældent har jeg truffet et forunderligere Menneske end samme Akim Akimytsj. Han staar tydelig for min Erindring. Det var en lang og mager Mand, med en svagt udviklet Forstand og forfærdelig daarlige Kundskaber, evigt ræsonnerende og ordenlig som en Tysker. Arrestanterne lo ad ham, men flere var dog bange for at komme i Kast med ham for hans Trættekærhed og hidsige Karakters Skyld. Han var straks den förste Dag Kammerat med dem og skændtes, ja sloges med dem. Han var i höjeste Grad retskaffen af sig; saa' han nogen lide Uret, blandede han sig straks i Sagen, selv om den slet ikke vedkom ham. Tillige var han næsten rørende naiv; han kunde saaledes f. Eks. bebrejde Arrestanterne deres Tyvagtighed og formane dem alvorligt til ikke at stjæle. Han havde tjent som Löjtnant i Kaukasus. Allerede den förste Gang jeg talte med ham, fik jeg hans Historie. Han var begyndt i Kaukasus som Junker ved et Infanteriregiment, hvor han længe havde tjent, indtil han omsider var bleven forfremmet til Officer og sendt som Overstbefalende til en Fæstning. En nærboende fredelig Fyrste stak Ild paa hans Fæstning og gjorde et natligt Anfald paa den; det blev imidlertid

afslaaet. Akim Akimytsj forstilte sig og lod, som han ikke vidste, hvem der var Gærningsmanden. Skylden blev tillagt Fjenden, og en Maaned efter indbød Akim Akimytsj under Venskabs Maske Fyrsten til sig som Gæst. Denne kom ogsaa, uden at ane noget ondt. Akim Akimytsj opstillede da sine Soldater, og i alles Paahør gjorde han Fyrsten Bebrejdelser, forekastede ham, hvor skammeligt det var at brænde Fæstninger, og efter at have afleveret en længere Udvikling, om hvordan han som fredelig Fyrste burde have opført sig, endte han med uden videre at skyde ham ned. Sagen indberettede han derefter ufortøvet og meget vidtløftigt til sine Overordnede. For det blev han dömt til Døden, men Dommen blev formildet, og han blev sendt til Siberien paa toogtyve Aar som Straffefange af anden Klasse. Han var selv fuldstændig paa det rene med, at det var urigtigt, hvad han havde gjort, og sagde, at han ogsaa godt vidste, för han skød Fyrsten, at denne burde have været dömt efter Loven, men alligevel var det umuligt for ham rigtigt at indse sin Forseelse:

— Ja, men, husk dog paa, han stak jo Ild paa min Fæstning! Jeg skulde maaske endda ovenikøbet have takket ham derfor? saadan svarede han stadig paa mine Indvendinger.

Men skönt Arrestanterne lo af hans Særheder, havde de dog alligevel Respekt for ham

paa Grund af hans Ordenlighed og Fingerfærdighed.

Der var ikke det Haandværk, som Akim Akimytsj ikke forstod sig paa. Han var Snedker, Skomager, Skrædder, Maler, Forgylder og Smed, og alt det havde han lært sig i Fængslet. Han behøvede blot éngang at se et Arbejde blive gjort, saa kunde han det straks. Han lavede ogsaa alle Slags smaa Etuier, Kurve, Lygter og Börnelegetöj og solgte det i Byen. Paa den Maade var han altid ved Mønt og havde efterhaanden anskaffet sig baade ekstra Linned, en blødere Hovedpude og en Madras. Han boede i Kaserne med mig og ydede mig mange Tjenester i det förste Dage efter min Ankomst til Fængslet.

För Arrestanterne gik paa Arbejde, blev de stillet op i to Rækker foran Hovedvagten; foran og bagved stod Vagtsoldaterne med skarpladte Geværer. Saa indfandt sig: Ingeniørofficeren, Konduktøren og nogle lavere Ingeniørbefalingsmænd, der havde Opsynet ved Arbejdet. Konduktøren raabte Arrestanterne op og sendte dem saa i mindre Hold afsted til de forskellige Arbejdssteder.

Sammen med de andre sendtes jeg til Ingeniørværkstedet. Det var en lille, lav Bygning, midt i en stor Gaard, som var helt overfyldt med al Slags Arbejdsmateriel. Her var Grov- og Kleinsmedeværksteder, Maler- og Snedkerværksteder o. s. v. Akim Akimytsj arbejdede

her som Maler, kogte Olje, blandede Farver og malede Borde og Stole. Medens jeg ventede paa, at man skulde smede mine Lænker om mig, samtalede jeg med Akim Akimytsj om mine förste Indtryk af Fængslet.

Ja, — de holder ikke af Adelsmænd, bemærkede han, og navnlig ikke af dem, der er dömte for politiske Forbrydelser. Og det er jo heller ikke saa sært. I er en hel anden Race Mennesker end de, I er dem saa ulige. Tænk selv efter, hvor skal de kunne synes om Jer? Her er, siger jeg Dem, saa tungt at leve. Her er saa meget Pak, saa meget Skrabsammen alle Vegne fra. Her er Tsjerkesser, Raskolniker*) og rettroende Bønder, der har maattet gaa bort fra Kone og smaa Börn, her er Zigöjnere og Gud maa vide hvad, og alle de er tvungne til at leve sammen, de skal komme ud af det med hinanden, æde af samme Fad, sove paa samme Briks. Og saa megen Frihed har vi, at hver Bid over det tilmaalte maa proppes hemmelig ned, hver Skilling puttes i Stövlerne, alt maa gemmes . . . I saadant et Slaveri er det ikke saa underligt, om man finder paa al Slags Galenskab.

Alt det vidste jeg allerede. Hvad jeg særligt ønskede at faa Besked om, var hvordan vor Major var. Akim Akimytsj stak ikke noget under Stolen, og Indtrykket, jeg fik af

*) Sekterer.

hans Fortælling, husker jeg, var ikke meget behageligt.

I hele to Aar var jeg endnu fordömt til at leve under hans Befaling. Alt, hvad Akim Akimytsj havde fortalt mig, viste sig at være fuldstændig rigtigt, kun saadan, at Indtrykket af Virkeligheden var endnu meget tungere end Indtrykket af hans simple Beretning. Det var et skrækkeligt Menneske, navnlig var det skrækkeligt, at et saadant Menneske som han var næsten uindskrænket Enevoldsherre over to hundrede Menneskers Liv. I sig selv var han kun et slet og jammerligt Menneske .og ikke andet. Men han betragtede Arrestanterne som sine fødte Fjender, og det var hans förste og skæbnesvangreste Fejltagelse. Han havde naturligvis ogsaa nogle gode Sider, men alt, selv det gode hos ham, viste sig i skæv og forvrænget Skikkelse. Undertiden kunde han ogsaa bryde ind i Fængslet om Natten, og naar han saa' en Arrestant sove paa den venstre Side eller paa Ryggen, saa lod han ham om Morgenen straffe: »Vil Du se, at Du kan sove paa höjre Side, som jeg har befalet!« I Fængslet var han hadet og frygtet som Pesten. Hans Ansigt var rødt og ondskabsfuldt. Alle vidste, at han lod sig regere af sin Oppasser Fedka. Mest af alt holdt han af sin Puddel Tresorka, og var nær ved at gaa fra Forstanden af Elendighed, da den gik hen og blev syg. Det blev fortalt, at han hylede over den som over

sit eget Barn; Dyrlægen jog han paa Porten og var nær ved at komme op at slaas med ham, og da han gennem Fedka havde hørt, at der i Fængslet var en Arrestant, som selv havde lagt sig efter Dyrlægekunsten og var ganske dygtig til at kurere, sendte han ufortøvet Bud efter ham.

— Frels den! Jeg skal lönne Dig kongeligt, hvis Du helbreder den! sagde han til Arrestanten.

Det var en snu sibirisk Bonde, virkelig en meget flink Dyrlæge, men helt igennem Bonde.

— Jeg ser paa Tresorka, fortalte han senere Arrestanterne, — det var for Resten længe efter hans Besøg hos Majoren, da det hele allerede halvt var glemt — jeg ser altsaa paa Dyret. Det laa paa Sofaen paa en hvid Pude; og jeg ser jo nok, at det er en Inflammation, og at jeg kun behøvede at aarelade det for at helbrede det. Naa, og jeg tænker jo ved mig selv: men om Du nu lod være at kurere det, saa det gik hen og kreperede? Og jeg siger saa: Nej, Deres Höjvelbaarenhed, De har ladet mig hente for sent; havde det bare været igaar eller iforgaars, saa kunde jeg maaske endnu have kureret det, men nu kan jeg ikke . . .

Saa døde da Tresorka.

Man fortalte mig blandt andet, at Majoren engang var paa Nippet til at blive myrdet. Der var en Arrestant i Fængslet, som allerede

havde været der i flere Aar og altid havde udmærket sig ved en fredelig og stilfærdig Opførsel. Han talte næsten aldrig med nogen, og man antog ham for at være noget enfoldig. Han kunde læse, og hele det sidste Aar læste han uafladelig i Biblen, læste baade Dag og Nat. Midt om Natten, naar alle laa i dyb Sövn, stod han op, tændte et Vokslys, klatrede op paa Ovnen, slog Bogen op og læste lige til den lyse Morgen. En Dag kom han og meldte til Underofficeren, at han ikke vilde gaa paa Arbejde. Det blev indberettet til Majoren, der straks kom farende til. Arrestanten kastede sig da over ham med en stor Teglsten, men ramte ham ikke. Man overmandede, dömte og afstraffede ham. Alt gik af i en Fart. Tredje Dagen derefter døde han paa Sygehuset. Døende sagde han, at han ikke havde villet volde nogen ondt, han vilde blot selv lide. Han tilhørte forøvrigt ikke nogen Raskolniker-Sekt. I Fængslet mindedes man ham med Agtelse.

Endelig var mine Lænker smedede fast, og da jeg havde faaet at vide, at jeg kunde vende tilbage til Fængslet, sagde jeg Farvel til Akim Akimytsj og gik hjem fulgt af Vagten. Der var allerede kommet mange fra Arbejde, navnlig af dem, der havde Akkord, og som derfor saasnart Akkorden var færdig, kunde vende hjem, uden at nogen hindrede dem.

Arrestanterne spiste ikke alle paa samme Tid, men som det kunde falde: den, der kom

först, spiste först. Jeg smagte paa Kaalsuppen, men saasom jeg endnu ikke havde vænnet mig til den, kunde jeg ikke faa den ned og kogte mig i Stedet noget The. Jeg satte mig sammen med en anden Kammerat, ligesom jeg en af Adelsmændene, nede ved den anden Ende af Bordet.

Arrestanterne kom og gik. Der var for Resten god Plads; de var ikke alle komne endnu. En lille Flok paa en fem Mand sad for sig selv ved et stort Bord. Kokken fyldte to Skaale med Kaalsuppe til dem og stillede frem paa Bordet et helt Fad med stegt Fisk. De fejrede en eller anden Fest og spiste derfor deres egen Mad. Af og til skulede de hen til os. En Polak kom og satte sig ved Siden af os.

— Sig mig, sagde jeg til Polakken, hvad er der i Vejen? — de spiser jo ogsaa deres egen Mad, og jeg drikker jo blot The. Og alligevel ser de paa mig, som om de misundte mig min The. Hvad skal det sige?

— Det er ikke for Theens Skyld, svarede Polakken. — De er kun arrige paa Dem, fordi De er Adelsmand og ikke deres Lige. Mange af dem kunde nok have Lyst til at yppe Klammeri med Dem, de vil meget gærne finde Anledning til at saare, ydmyge Dem. De vil nok faa Lov til at møde mange Ubehageligheder her. Her er forfærdelig tungt at leve for os. Det er i alle Henseender meget

tungere for os end for nogen af de andre. Der udfordres megen Koldblodighed for at kunne vænne sig til det. De vil mere end én Gang faa Kævl og Ubehageligheder for Deres The og deres separate Mad, og det uagtet der her er mange andre, som holder sig selv med Kost og ogsaa flere, der stadig drikker The. De andre har Lov til det, men De ikke.

Da han havde sagt det, rejste han sig og gik fra Bordet. Inden mange Minuter skulde jeg sande Rigtigheden af hans Ord.

Ligesom M—zkij (saadan hed den Polak, jeg talte med) var gaaet, kom en af Arrestanterne, Gasin, ravende drukken ind i Kokkenet.

En drukken Arrestant midt paa Dagen, og det ovenikøbet paa en Hverdag, da alle er tvungne til at gaa paa Arbejde, at sligt kunde hænde trods den strænge Major, der hvert Øjeblik kunde komme ind i Fængslet, trods Underofficerernes og Invalidernes Nærværelse, kort sagt, trods al den strænge Bevogtning — det kuldkastede med ét Slag alle mine tidligere dannede Begreber om Fængselslivet. Og jeg maatte leve længe i Fængslet, för jeg kunde forklare mig alle slige Fakta, der i de förste Dage efter min Ankomst til Fængslet, forekom mig saa gaadefulde.

Jeg har allerede omtalt, at trods Pengene var en saa sjælden Vare i Fængsel, kunde dog den lykkelige, som var i Besiddelse af dem, aldrig holde ret længe paa dem. For det förste var det svært at gemme dem saadan, at de ikke blev enten stjaalne eller konfiskerede. Hvis Majoren paa sine uformodede Visiteringer fik Fingre i dem, saa konfiskerede han dem öjeblikkelig. Det er muligt, at han anvendte dem til Forbedring af Fangernes Kost, det er som sagt muligt, men i alt Fald saa' Arrestanterne ikke mere noget til dem. Men alleroftest blev de stjaalne; man kunde ikke være sikker for Nogen. Senere fandt man et Middel, hvorved man fuldstændig sikkert kunne gemme sine Penge. Man gav dem nemlig til Opbevaring hos en af Arrestanterne, en Gammeltroende*) . . . Jeg kan ikke afholde mig fra at sige et Par Ord om ham, skönt jeg derved kommer til at vige fra mit Æmne.

Han var en Mand i Treserne, lille og graahaaret. Hans Ydre slog mig straks det förste jeg saa' ham. Han lignede slet ikke de andre Arrestanter; der var noget saa mildt og stilfærdigt over hans Blik, at jeg straks, husker jeg, med en egen Glæde saa' paa hans klare, lyse Öjne, der var ringede af fine, straaleformede Smaarynker. Jeg talte ofte med ham, og sjældent har jeg mødt et saa godt og ædelt

* Russisk Sekt.

Menneske i mit Liv. Han var sendt herhen for en usædvanlig grov Forbrydelse. Omstændighederne var følgende: der havde begyndt at vise sig Frafald blandt de Gammeltroende, og Regeringen tog sig ivrigt af de Omvendte, samt satte alle Kræfter ind paa ogsaa at faa de andre ikke frafaldne omvendt. Da besluttede den Gamle sammen med nogle andre Fanatikere at »staa for deres Tro,« som han kaldte det. Man var begyndt at bygge en rettroende Kirke, den stak de Ild paa. Som en af Anstifterne til Forbrydelsen blev den Gamle dömt til Tvangsarbejde. Han havde været en velhavende Købmand, og i Hjemmet efterlod han Kone og Börn, men med Fasthed gik han til Siberien, fordi han i sin Blindhed ansaa det »at lide for sin Tro.« Enhver, som blot havde levet nogen Tid sammen med ham, maatte uvilkaarligt spörge sig selv: hvor er det muligt, at et Menneske, der er saa fredsommeligt, saa ejegodt som et Barn, at han kunde være Oprører? Jeg talte flere Gange med ham »om Troen«. — Han veg ikke en Fodbred fra nogen af sine Meninger, men der var ikke Gran af Had eller Fjendskab i hans Modsigelse. Og dog havde han brændt en Kirke og lagde ikke Skjul derpaa. Efter hans Opfattelsesmaade skulde man jo tro, at han var stolt over sin Daad og over sine »Lidelser« og maatte regne dem for store Gærninger; men saa meget jeg end iagttog ham, saa meget jeg end

søgte at udforske ham, aldrig saa' jeg blot en Antydning af Forfængelighed eller Hovmod hos ham. Der var flere andre Gammeltroende i vort Fængsel, for det meste Folk fra Siberien. Det var et meget udviklet Folkefærd, snu Bønder, i höj Grad belæste og paa deres Maade Dialektikere paa en Hals, et hovmodigt, listigt, samt i höjeste Grad utaaleligt Folkefærd. Et helt anderledes Menneske var den Gamle. Han var maaske mere belæst end nogen af de andre, men undgik helst alle Disputer. Han var i höj Grad venlig og imødekommende mod alle; dertil var han glad og lo tidt — ikke med den raa, kyniske Latter, som de andre Tugthusfanger stillede op, men med en klar og stille barneglad Latter, der passede saa vel til hans graa Haar. Det kan være, at jeg tager fejl, men det forekommer mig, at man efter Latteren kan slutte til et Menneskes Karakter, og at förste Gang man er sammen selv med et vildfremmed Menneske, og hans Latter da klinger En sympathetisk, saa kan man trøstigt sige, at det maa være et godt og bravt Menneske. — I hele Fængslet nød den Gamle almindelig Agtelse, noget han dog aldrig gjorde sig til af. Arrestanterne kaldte ham »Djædusjka« (Bedstefar) og gjorde ham aldrig nogen Men. Jeg kunde ogsaa tildels forstaa, hvorledes han kunde have saadan Indflydelse over sine Trosfæller. Men trods den ydre Fasthed, han bar til Skue i Fængslet, gemte

han over en dyb, ulægelig Kummer, som han stræbte at skjule for al Verden. Jeg boede i Kaserne sammen med ham. En Nat, ved det Lag tre, vaagnede jeg ved at høre en sagte, tilbagekæmpet Hulken. Det var den Gamle, der sad paa Ovnen (sammesteds, hvor för ham Stakkelen, der vilde myrde Majoren, havde siddet og bedet Nætterne hen), det var den Gamle, der sad og bad der, læsende i sin haandskrevne Bönnebog. Han sad og græd, og alt imellem hørte jeg ham hviske: »Herre, slip mig ikke! Herre, hjælp mig! Søde Börn, søde smaa Börn, jeg ser Jer aldrig mere!« Jeg kan ikke sige, hvor det skar mig i Hjærtet at høre det. — Nuvel, det var denne Gubbe, som lidt efter lidt næsten alle Arrestanterne fandt paa at betro deres Penge. I Fængslet stjal de næsten alle sammen, men det faldt ingen ind at tro, at den Gamle kunde stjæle. Man vidste, at han et eller andet Steds gemte de ham betroede Penge, men paa et saa godt skjult Sted, at ingen kunde opsnuse dem. Senere betroede han mig og nogle af Polakkerne sin Hemmelighed. Paa en af Pælene i Plankeværket var der en Kvist, der saa' ud, som den var vokset fast til Træet. Men naar man løftede den ud, viste der sig en rummelig Hulning i Træet. Der puttede Djeduska Pengene ind og satte saa Kvisten paa igen, saa der var ingen, der kunde komme paa Spor efter dem.

Men jeg har tabt Traaden i min Skildring.

Jeg var ved Grunden til, at Arrestanterne ikke kunde holde paa Pengene. Men foruden Besværligheden ved at passe paa dem, er Fængselslivet saa sörgeligt, og Arrestanten törster i saa höj Grad efter Frihed, og endelig er han paa Grund af den Stilling, han indtager i Samfundet, saa letsindig og uordenlig, at han naturligt føler en Trang til »rigtig at slaa sig løs«, og svire hele sin Formue op under Bulder og Musik, for om blot et eneste Öjeblik at faa glemme sin sörgelige Stilling. Det var ligefrem forunderligt at se, hvordan flere af dem kunde slide i det, uden at trække Vejret, ofte hele Maaneder igennem, blot for paa en eneste Dag at øde hele Fortjenesten, sætte alt overstyr, for saa igen at trælle lange Maaneder til den næste Rus. Mange af dem holdt af at anskaffe sig nye Dragter og altid noget afstikkende, noget, som afveg fra Uniformen, som sorte Benklæder og siberiske Pelshuer. Meget yndede var ogsaa Kattunsskjorter og Bælter med blanke Messingprydelser. Paa Helligdagene pyntede man sig i sit fineste Puds og gik saadan udstafferet om i alle Kasernerne for at vise sig i hele sin Glorie. Glæden over at være fint klædt grænsede til Barnagtighed, og i mange Stykker var Arrestanterne ogsaa ligefremme Börn. Ganske vist, alle disse smukke Sager forsvandt pludselig ud af Ejerens Besiddelse, sommetider solgte eller pantsatte de dem endnu selv samme Aften for en Ubetydelighed. Forøvrigt udvik-

lede Fuldskaben sig gradvis. Man valgte gærne en Helligdag eller Fødselsdag dertil. Saasnart Fødselsdagsbarnet stod op, stillede han et tændt Vokslys foran Helgenbilledet og forrettede sin Bön: saa pyntede han sig og bestilte Middagsmad. Han købte Kød og Fisk og lod lave Suppe, og aad saa som en Okse, næsten altid alene, kun sjældent indbydende en Kammerat til at deltage i sit Maaltid. Saa kom Brændevinen paa Bordet, og Arrestanten drak sig da fuld som en Allike og dinglede saa straks efter om i Kasernerne, for at vise alle de andre, at han var fuld, at han »bumlede«, og derved vinde almindelig Agtelse. Overalt i Rusland føler Folket en vis Sympathi med den drukne, men i Fængslet viste man ham ligefrem Ærbødighed. Rusen i Fængsel var en egen Slags Aristokratisme. Den oprömte, lyksalige Arrestant lejede sig straks en Spillemand. Der var i Fængslet en Polak, en deserteret Soldat og et daarligt Subjekt; han spillede Violin og havde sit eget Instrument — det var hele hans Eje. Han forstod ikke noget Haandværk og fortjente ikke andet end hvad han kunde faa for at spille lystige Danse for de drukne. Hans Skyldighed bestod i at følge sin fulde Herre fra Kaserne til Kaserne og gnide løs paa Fiolen af al sin Formue. Ofte røbede hans Ansigt Anstrængthed og Træthed. Men det ubarmhjærtige Bröl: »Vil du spille! du har jo faaet dine Penge,« nødte ham til at file løs atter og

atter. Arrestanten, der vilde svire, kunde trygt stole paa, at hvis han blev døddrukken, vilde man straks passe paa at faa ham til at sove og gemme ham, ifald de Overordnede skulde komme. Hele Kasernen vaagede over ham og passede paa, at han ikke gjorde for megen Spektakel — det var derfor Underofficererne saa' igennem Fingre med Drukkenskaben og lod som om de ikke lagde Mærke til den.

Brændevinen købte man i Fængslet hos Fængslets egne Værtshusholdere. Det er Arrestanter, der har lagt sig en lille Kapital op og nu driver Forretningen ved Agenter og Medhjælper. Ofte gaar det naturligvis ud over Medhjælpernes, Smuglernes Rygstykker, men ofte hænder det ogsaa, at Brændevinen kommer lykkelig og vel ind i Fængslet; saa modtager Entreprenøren de indsmuglede Oksetarme, betaler dem og begynder at regne efter. Ofte viser det sig da, at Varen allerede er bleven ham temmelig dyr; saa spæder han den endnu en Gang med Vand og venter saa, forberedt paa bedste Maade, paa Køberne. Den förste Helligdag, stundom ogsaa om Hverdagen, viser Køberen sig: det er en Arbejder, der har trællet flere Maaneder igennem som et Lastdyr, bare for at drikke det alt sammen op paa en vis forudbestemt Dag. Denne Dag har den stakkels Træl allerede for lang Tid siden drömt om i Sövne og bygget stolte Luftkasteller om under Arbejdet, og Tanken om den har med sin

Straaleglans holdt Modet oppe i ham under det kedsommelige Fængselsliv. Endelig gryer da den straalende Dag i Østen; Pengene rasler i hans Lomme, de er ikke konfiskerede, ikke stjaalne, og han gaar da med dem til Værtshusholderen. Denne giver ham Brændevinen i Begyndelsen saa uforfalsket som muligt: d. v. s. kun to Gange spædet, men efterhaanden som Flasken bliver tommere, fylder han mere Vand paa, og tager desuden fem, seks Gange mere for Kruset end paa et Værtshus. Det er let at tænke sig, hvor mange af den Slags Krus man maatte betale for at blive beruset! Men paa Grund af sin lange Afholdenhed bliver Arrestanten meget hurtig drukken, og bliver nu gærne ved at drikke, saa længe han har en Skilling i Lommen. Saa gaar det ud over Garderoben; först pantsætter han sine nye Klæder, saa alt muligt gammelt Skrammel og tilsidst Statens Sager. Naar han saa har drukket alt op, lige til den sidste Trævl, lægger Svirebroderen sig til at sove, og den næste Dag vaagner han med de uundgaaelige Tømmermænd og tigger nu forgæves »Værtshusholderen« om en eneste lille Draabe til at faa Hovedpinen bort med. Med tungt Sind bærer han sin onde Skæbne og lægger sig allerede samme Dag i Selen og slider nu flere Maaneder igen som et Lastdyr, drömmende om den lykkelige Svirens Dag, der nu uigenkaldelig hører Fortiden til. Först lidt efter lidt begynder han at fatte Mod igen og

at glæde sig til en lignende Dag, der skönt fjærn, dog sikkert vil komme en Gang igen.

Hvad Værtshusholderen selv angaar, saa forsyner han sig, naar han har faaet samlet sig en större Sum paa en Snes Rubler, for sidste Gang med Brændevin, og denne Gang spæder han den ikke, for nu siger han til sig selv: nu er det nok med at handle for andre, nu vil jeg selv have mig en glad Aften! Og saa begynder Rumleriet med Mad, Drikkevarer og Musik. Svireriet varer ofte i flere Dage, og han byder ogsaa ofte Underofficererne med. Det forstaar sig, hans eget Oplag af Brændevin er hurtig drukket op; saa gaar Rumleren til de andre Brændevinssælgere, som kun har ventet paa det Öjeblik, og nu drikker han ligesaa længe han har en Skilling til Rest. Ofte kan det rigtignok ogsaa ende med, at han kommer paa Hovedvagten og faar Knut. Nogle af Svirebrødrene, dog naturligvis kun de rigere, drömmer ogsaa om galante Eventyr. For store Penge slipper de undertiden, naar de er paa Arbejde, hemmeligt ind i Forstaden, kun under Bevogtning af en forud købt Konvojsoldat. Dér, i et eller andet afsides liggende Hus i Udkanten af Byen, fejres der et ordenligt Orgie, og Vagtsoldaten forstaar at fjærne sig lidt i rette Tid. Disse Konvojsoldater er gærne selv — aspirerende Tugthuskandidater. For Resten kan man jo faa alt for Penge, og saadanne Afstikkere bliver sjældent opdagede.

Allerede en af de förste Dage af min Fængselstid lagde jeg særlig Mærke til en ung Arrestant af et sjældent tiltrækkende Ydre. Han hed Sirotkin. Der var i mange Retninger noget gaadefuldt over ham. Han hørte til den særlige Afdeling — d. v. s. til dem, der var her paa ubestemt Tid, og regnedes følgeligt blandt de vigtigste Militærfanger. Han var stille og sagtmodig, talte lidt, lo sjældent. Han havde blaa Öjne, regelmæssige Træk, et fint Ansigt og lyseblondt Haar. Han var saa smuk, at selv hans halvtragede Hovede ikke skamskændede ham. Han kunde ingen Haandtering, men var dog sjælden helt blottet for Penge, aldrig drak han, spillede ikke Kort og skændtes næsten aldrig med nogen. Han plejede at gaa alene om i Kasernerne, med Hænderne i Lommen og hensunken i dyb Eftertanke. Hvad han dog kunde tænke paa, det var vanskeligt at forestille sig. Hvis man tiltalte ham eller spurgte ham om noget, saa svarede han altid höfligt, ikke paa almindelig Arrestantmaner, men altid kort og uden at ville indlade sig i Samtale med En, og saa' saa paa En som et tiaars Barn. Naar han havde Penge, købte han ikke noget nødvendigt, som nye Stövler eller sligt, men Kalatsjer eller en Peberkage, og spiste dem med synlig Glæde, ligesom han ikke var mer end en syv Aar gammel. Arrestanterne lo tidt ad ham, men naar de sagde noget til ham for at göre Nar af ham, svarede han

ikke et Ord, vendte dem kun Ryggen og gik ind i en anden Kaserne; undertiden, naar de lo altfor meget af ham, kunde han blive rød som Blod. Jeg tænkte ofte ved mig selv: hvor har et saa stille, fredeligt Menneske kunnet komme her i Fængslet? En Gang laa jeg paa Sygehuset i Arrestantafdelingen. Sirotkin var ogsaa syg og laa ved Siden af mig; en Aften i Skumringen kom vi til at tale sammen, og helt oplivet fortalte han mig, hvordan hans Moder havde grædt over at miste ham og hvor haardt han havde haft det som Rekrut. Han sagde, at han kunde slet ikke holde Rekrutlivet ud: de var alle saa haardhjærtede og saa strænge, og Officererne havde altid noget at udsætte paa ham.

— Men hvordan endte det saa? spurgte jeg. — Hvordan kom du herhen? Og det tilmed i den særlige Afdeling. Ak du, Sirotkin, Sirotkin!

— Ja—a, Alexander Petrovitsj, jeg stod et helt Aar ved Bataljonen, men her kom jeg hen, fordi jeg havde slaaet min Kompagnichef, Grigori Petrovitsj ihjel.

— Jeg har nok hørt det, Sirotkin, men jeg kan ikke tro det. Hvor skulde du kunne slaa nogen ihjel?

— Og det er dog sandt, Alexander Petrovitsj. Det blev mig altfor tungt at udholde.

— Men hvordan kan de andre Rekrutter holde det ud? Det er naturligvis tungt i Be-

gyndelsen, men senere vænner de sig til det og bliver til flinke Soldater. Du er naturligvis bleven forkælet af din Moder, hun har vel madet dig med Mælk og Peberkager lige til dit attende Aar.

— Ja, min Moder holdt virkelig uhyre af mig. Da jeg blev Rekrut, blev hun syg af Sorg, og jeg har hørt, at hun ikke er kommen oven Senge endnu. — Det blev mig tilsidst altfor tungt som Rekrut. Chefen havde et ondt Öje til mig og straffede mig for alt muligt — for slet ingen Verdens Ting. Jeg var altid lydig, førte et ordentlig Liv, drak aldrig Brændevin og laante aldrig af nogen, for det synes jeg, Alexander Petrovitsj, at det er meget urigtigt at gaa og laane — alle var de saa haardhjærtede imod mig, — jeg fik ikke engang Lov at græde ud i Fred. Kun engang imellem gemte jeg mig i en Krog og græd ud der. Saa var det engang, jeg stod paa Vagt. Det var Nat; man havde stillet mig ud paa Post bag Hovedvagten. Vinden peb og bed: det var Efteraar, og saa var det saa mørkt, at man ikke kunde se en Haand for sig. Og jeg blev saa trist, saa trist i Sind. Saa satte jeg Geværet ved Fod, skruede Bajonetten af og lagde den ved Siden af mig, og efter at have taget min höjre Stövle af, rettede jeg Mundingen mod mit Bryst og søgte med den store Taa at trække Hanen af. Men — den klikkede. Jeg saa' Bøssen efter, rensede Fæng-

hullet og rettede saa igen Geværet mod mit Bryst. Men igen klikkede den! — Hvad skal du saa gribe til? tænkte jeg, trak igen i Stövlen, satte Bajonetten paa og begyndte tavs at vandre op og ned. Saa var det, jeg kom paa den Tanke: ske, hvad der vil, naar bare du slipper for at være Rekrut! En halv Time efter kommer Chefen paa sin Runde. Han fo'r lige hen imod mig: »Naa, saa det er saadan, han staar paa Vagt!« Saa rev jeg Geværet fra Skulderen og rendte min Bajonet igennem ham lige til Mundingen. Det fik jeg fire tusend Slag for, og saa kom jeg herhen, i den særlige Afdeling . . .

Han löj ikke. Ellers vilde man ikke have sendt ham til den særlige Afdeling. Almindelige Forbrydelser straffedes langt lempeligere. For Resten var Sirotkin den eneste könne af alle hans Kammérater. De andre — der var femten af dem paa samme Alder med ham — var det ligefrem skrækkeligt at se paa; kun to, tre af Ansigterne kunde nogenlunde gaa, men Resten var modbydelig vanskabte og smudsige, nogle var endogsaa graahaarede. Sirotkin var meget sammen med Gasin, den Arrestant, der gav Anledning til dette Kapitel, idet jeg begyndte med at omtale, at han dinglede drukken ind i Køkkenet, og at det kuldkastede alle mine tidligere Forestillinger om Fængselslivet.

Denne Gasin var et skrækkeligt Menneske. Han gjorde et frygtelig pinligt Indtryk paa alle.

Det forekom mig altid, at jeg aldrig för havde set et saa vidunderlig grimt og frastødende Menneske. Jeg havde dog i Tobolsk set den for sine Ugærninger berygtede Røver Kamenev og senere set den frygtelige Morder Sokolov. Men ingen af dem gjorde et saa modbydeligt Indtryk paa mig som Gasin. Jeg kunde sommetider, naar jeg saa' ham, ikke lade være at tænke paa en vældig, kæmpestor Edderkop. Han var Tartar og forfærdelig stærk, den stærkeste i hele Fængslet; over Middelhöjde og herkulisk bygget, med et uforholdsmæssig stort, uformeligt Hovede, og gik ludende med skulende Blik. Arrestanterne vidste om ham, at han allerede flere Gange havde været sendt til Siberien, var flere Gange løbet bort, havde skiftet Navn, og var nu omsider havnet i vort Fængsel i den særlige Afdeling. De fortalte ogsaa om ham, at han holdt af at slagte smaa Börn, blot for at gotte sig over deres Kvaler — det var maaske kun noget de lavede, men det kunde godt passe til hans Fysiognomi. Alligevel opførte han sig meget fornuftig i Fængslet, saa længe han blot var ædru. Han var altid stille, kævledes ikke med nogen og undgik Strid. Det saa' ud, som om han gjorde det af Foragt for de andre, som om han regnede sig selv for noget meget större end alle de andre; han talte meget lidt og var som med Forsæt indesluttet af sig. Alle hans Bevægelser var rolige, afmaalte og selvsikre; paa hans Blik kunde man

se, at han var meget snu, men der var altid noget overmodigt-haanligt og grusomt over hans Ansigt og hans Smil. Han var en af de rigeste Brændevinsforhandlere. Men et Par Gange om Aaret drak han sig selv fuld, og saa traadte pludselig alt det dyriske i hans Natur frem. Saa snart han begyndte at blive lidt beruset, slog han om sig med de mest ondskabsfulde Smædeord, og var han först bleven helt drukken, blev han aldeles rasende og gik løs med Kniven paa Folk. Arrestanterne, der kendte hans forfærdelige Kræfter, gik af Vejen for ham og gemte sig. Men snart fandt de et Middel til at faa Magten over ham. En halv Snes Mand styrtede pludselig ind paa ham og begyndte alle paa én Gang at slaa løs paa ham af alle Livsens Kræfter. Man kunde ikke tænke sig noget brutalere end dette rasende Prygleri, de slog ham i Brystet, i Hjærtekulen og i Maven, og de blev ved at slaa løs saa hidsig og saa længe, indtil han laa helt bevidstløs og stille som en død. Enhver anden vilde være død, om man havde slaaet ham saadan — men anderledes med Gasin. Efter Eksekutionen svøbte man ham helt følelsesløs ind i hans Pels og lagde ham op paa Briksen. — »Lad ham nu ligge og sunde sig!« Og han rejste sig virkelig næsten helt frisk igen den næste Dag og gik tavs og mørk paa Arbejde. — Og hver Gang Gasin drak sig fuld, var man i Fængslet straks paa det rene med, at Dagen absolut

maatte ende med at Gasin fik Prygl. Han vidste det ogsaa godt selv, men drak sig alligevel fuld. Saadan gik det i flere Aar; tilsidst lagde man Mærke til, at Gasin begyndte at blive spagere. Han klagede sig over Værk og Hold og begyndte synligt at skrante; hyppigere og hyppigere lagde han sig paa Sygehuset . . , »Saa gav han sig dog!« sagde Arrestanterne til hinanden.

Gasin kom ind i Køkkenet, ledsaget af Polakken med Violinen, og standsede midt paa Gulvet, seende opmærksomt og uden at sige noget paa alle de Tilstedeværende. Alle blev tavse. Tilsidst fik han Öje paa mig og Polakken og stirrede haanligt og ondskabsfuldt, til der med ét flöj et selvtilfreds Smil over hans Ansigt, som om han havde faaet en Ide, og voldsomt svinglende gik han hen til vort Bord:

— Maa det være mig tilladt at spörge, begyndte han (han talte Russisk), hvordan I faar Raad til at drikke The her?

Jeg vekslede blot et Blik med min Kammerat, jeg forstod, at det var bedre slet ikke at svare. Ved den förste Sigen ham imod, vilde han kunne blive aldeles rasende.

— Naa, saa I har altsaa Penge, hva'? vedblev han.

— Naa, saa I har altsaa Penge i Masse, hva'? Saa I tror maaske, at I er komne i Fængslet for at drikke The? At I er komne her

for at drikke The? Naa, kan I svare, eller ogsaa! . . .

Men da han saa', at vi havde besluttet at tie og lade som vi ikke saa' ham, blev han ildrød i Hovedet og dirrede af Raseri. Lige ved ham, i en Krog, stod et stort Trug, hvori man lagde alt det afskaarne Brød, som gik med til Arrestanternes Middag og Aftensmad. Det var saa stort, at der paa én Gang kunde være Brød i det til det halve Fængsel; nu var det tomt. Det tog han med begge Hænder og svingede det over vore Hoveder. Men uagtet et Mord eller Forsøg paa Mord vilde skaffe hele Fængslet mange Ubehageligheder paa Halsen: Undersøgelser og skærpet Strænghed, og uagtet man ellers af al Magt satte sig mod den Slags Yderligheder — saa stod de dog alle nu tavse og afventede roligt Katastrofens Udfald. Ikke én løftede en Haand for at hjælpe os! Ikke én aabnede Munden for at kalde Gasin til Besindelse! Saa stort var Hadet til os! De glædede sig öjensynligt over vor farlige Stilling . . . Men det hele løb dog lykkeligere af: ligesom Gasin skulde til at kaste Truget, var der En i Forstuen, der skreg:

— Gasin! De har stjaalet Brændevinen! . . .

Han kylede Truget mod Gulvet og sprang som en Besat ud af Køkkenet.

— Det var Gud, der frelste dem! sagde Arrestanterne.

Jeg fik ikke at vide, om det var sandt,

at man havde stjaalet Brændevinen, eller om det kun var noget, man fandt paa for at redde os.

Om Aftenen, i Skumringen, för Kasernen blev lukket, gik jeg ene frem og tilbage langs Plankeværket, og en dyb Sörgmodighed overvældede mig; aldrig senere under hele mit Fængselsliv følte jeg en saadan knugende Modløshed. Den förste Dag i et Fængsel — hvad det end er for ét — er altid tung at gennemgaa . . . men jeg husker, det var særlig én Tanke, der slog sig fast hos mig og stadig senere forfulgte mig hele Tiden, jeg var i Fængslet — en Tanke, jeg ikke kunde klare og som endnu staar uløselig for mig — den, hvor ulige Straffen ramte de forskellige. Paa den ene Side et Menneske, der tæres hen i Fængslet, gaar ud som et Lys, og paa den anden Side En, der för han kom ind i Fængslet aldrig havde anet, at der kunde tænkes et saa gemytligt Liv og en saa hyggelig Klub af flinke Kammerater. Ja, der kommer virkelig ogsaa saadanne Folk i Fængslet. Paa den ene Side et dannet Menneske, med fintfølende Samvittighed, med Hjærte og Følelse. Hans egen Sjælskval piner ham tungere end alle Straffe. Han dömmer sig selv for sin Brøde — skaanselsløsere, ubarmhjærtigere end den strængeste Lov. Og saa paa den anden Side En, der under hele sin Fængselstid ikke skænker det Mord, han har begaaet, en eneste Tanke. Han tror oven i Købet, at han har fuldstændig Ret. Der

findes ogsaa dem, som begaar Forbrydelser, bare for at komme i Fængsel og derved slippe for det ulige tungere Liv som fri. För levede han i den dybeste Elendighed, fik aldrig spise sig mæt og maatte trælle fra Morgen og til Aften for sin Entreprenør; men i Fængslet er Arbejdet lettere, dér faar han rigelig Brød, og det tilmed Brød, saa udmærket, som han aldrig har smagt det hjemme; om Helligdagene vanker der Kød; saa er der Almisserne, og endelig kan man ved Siden af tjene sig et Par Skilling. Og saa saadan et Selskab! Lutter kloge og indsigtsfulde Mennesker; med dyb Beundring ser han op til sine Kammerater, aldrig har han set deres Mage, det forekommer ham det fineste Selskab i Verden. Er virkelig Straffen lige for disse to Mennesker? Men for Resten, hvad hjælper det at beskæftige sig med uløselige Spörgsmaal? Trommen slaar; det er paa Tide at gaa ind i Kasernen.

Den sidste Mønstring var forbi. Efter Mønstringen stængtes Kasernerne, hver med sin særskilte Laas, og Arrestanterne holdtes indelukkede lige til Daggry.

Mønstringen besörgedes af en Underofficer og to Soldater. Undertiden opstilles Arrestanterne ude paa Pladsen, og den vagthavende Officer kommer da selv. Men oftest foregaar

hele Ceremonien inde i Kasernen. Saadan ogsaa nu. De, der raaber op, tager ofte Fejl, regner om, gaar deres Vej og begynder forfra igen, indtil det endelig lykkes Staklerne at faa det rette Tal ud, hvorpaa Kasernen lukkes. Denne rummer en tredive Arrestanter, der ligger temmelig tæt klumpede sammen paa Briksene. Det er endnu for tidligt at sove. De giver sig derfor alle noget at bestille.

Af Opsynsmænd var der i Kasernen kun en Invalid, men desuden var der en Ældste blandt Arrestanterne, der var udnævnt af Pladsmajoren, naturligvis for sin gode Opförsels Skyld. Meget ofte kunde det hænde, at de Ældste selv gjorde sig skyldige i alvorlige Uordener; saa blev de straffede, degraderede og erstattede med andre. I vor Kaserne var Akim Akimytsj Ældste, og til min Forundring vovede han ikke sjældent at irettesætte Arrestanterne. De svarede ham gærne med Skældsord. Invaliden var klogere og blandede sig aldrig i noget, og naar det hændte, at han en Gang imellem gav Tungen lidt Motion, saa var det mere fordi han syntes, han burde sige noget, og for at holde Ryggen fri. Han sad tavs paa sin Briks og syede Stövler, og Arrestanterne skænkede ham næsten aldrig en Tanke.

Den förste Dag af mit Fængselsliv gjorde jeg en Iagttagelse, som jeg senere overbeviste mig om var rigtig. Jeg lagde Mærke til, at alle som kom i Berøring med Arrestanterne

nærede en overdreven Frygt for dem. Det var ligesom de hvert Öjeblik gik og var bange for, at Arrestanten skulde gaa løs paa dem med Kniven. Men hvad der var det mærkeligste ved det, Arrestanterne vidste selv, at man var bange for dem, og de følte sig öjensynligt ligesom helt kry af det. Og alligevel er den bedste Chef for Arrestanterne den, som ikke er bange for dem. Det gör et langt bedre Indtryk paa Arrestanterne, at man viser dem Tillid. Det hændte, mens jeg var i Fængslet, skönt overordenlig sjældent, at en eller anden af Befalingsmændene gik ind i Fængslet uden at være ledsaget af Vagt. Saa var det værd at se, hvilket gunstigt Indtryk det gjorde paa Arrestanterne. En saadan Uforfærdethed imponerede dem altid, og hvis der virkelig skulde forefalde et eller andet, saa kunde man være vis paa, at ham vilde der intet tilstøde. Jeg er for Resten overbevist om, at denne hele Frygt for Arrestanterne er ugrundet. Det ene Menneske gaar ikke saa let løs med Kniven paa det andet Menneske. Naturligvis, jeg taler kun om de allerede dömte Arrestanter, af hvilke mange endogsaa er glade over at de er komne i Fængsel (saa godt kan undertiden det ny Liv være!). Hvad derimod de Arrestanter angaar, der venter deres Dom — saa er det en anden Sag. Han kan virkelig være i Stand til at overfalde et vildtfremmed Menneske, maaske alene fordi han i Morgen venter sin Dom og

ved at begaa en ny Forbrydelse muligt vil kunne udhale sin Straf. Her er en Grund til det, et Maal: det er — at forandre sin Lod, saa snart som muligt og hvad det end skal koste. Jeg kan endogsaa fortælle et underlig psykologisk Tilfælde som Bevis herpaa.

Der var i den militære Afdeling i Fængslet en Arrestant, en forhenværende Soldat, der ikke var berøvet sine Borgerrettigheder og som var sendt herhen paa to Aar. Det var en skrækkelig Pralhals og tillige en gedigen Kryster. Disse Egenskaber er for Resten sjældne at træffe hos den russiske Soldat. Vore Soldater synes altid at være saa optagne, at de ikke faar Tid til at lægge sig efter at være Skvadronnører. Men er de det, er de tillige gærne usle Karle og store Krystere. Dutov (det var Arrestantens Navn) havde omsider udstaaet sin korte Straffetid og vendte igen tilbage til Bataillonen. Men som det gaar med de fleste, der kommer i Fængsel for at forbedres, men blot opnaar at blive totalt fordærvede, og derfor snart igen, efter et kort Ophold i Frihed, vender tilbage til Fængslet, og denne Gang ikke for et Par Aar, men for bestandigt — saadan gik det ogsaa her. En to, tre Uger efter han vel var sluppen ud, gjorde Dutov sig skyldig i Tyveri og Subordination, blev derfor anklaget og dömt til en stræng Straf. Ynkelig Kryster, som han var, og i höjeste Grad angst for sin Straf, overfaldt han da Dagen för han skulde løbe

Spidsrod, med Kniv i Haand den vagthavende Officer, da denne traadte ind i Arresten. Han forstod naturligvis meget godt selv, at han derved vilde göre Dommen uendelig meget strængere, men hvad det drejede sig om for ham, var kun at faa det frygtelige Öjeblik udskudt, om det saa var kun nogle faa Dage, ja blot nogle faa Timer! Han var endog en saa stor Kryster, at han ikke en Gang ridsede Officeren, men gjorde det hele pro forma, blot for at der kunne foreligge en ny Forbrydelse, for hvilken man igen maatte dömme ham.

Öjeblikket för en Strafeksekution er naturligvis forfærdeligt, og jeg havde i flere Aar Lejlighed til at se de dömte Dagen för den skæbnesvangre Dag. Jeg saa' dem gærne paa Hospitalet, naar jeg laa syg der, hvilket meget ofte hændte. Det er noget, alle Arrestanter i hele Rusland véd, at hvem der har mest Medlidenhed med dem, det er — Lægerne. De gör aldrig Forskel mellem Arrestanterne og andre Mennesker, saadan som ellers de fleste andre gör, ene maaske med Undtagelse af de lavere Lag af Folket. Menigmand gör ikke Arrestanten nogen Bebrejdelse for hans Forbrydelses Skyld, hvor skrækkelig den end monne være, han tilgiver det altsammen for hans Straf og overhovedet for hans Ulykke. Ikke for intet kalder Folket i hele Rusland Forbrydelsen en Ulykke og Forbryderne Ulykkelige. Der ligger en dyb Betydning i Ordet. Og det har saa meget mere

at sige som det sker ubevidst, instinktmæssigt. Lægerne er Arrestanternes Trøst og Hjælp i mange Henseender, især for dem, der endnu ikke har faaet deres Dom, og hvis Stilling er tungere end de dömtes. Og derfor, naar Stakkelen regner ud, at den skrækkelige Dag rimeligvis er nær, gaar han ofte til Hospitalet, for dog om blot en Stund endnu at trække det tunge Öjeblik ud. Naar han saa bliver skreven ud igen, og han næsten med Sikkerhed véd, at den næste Dag skal det forfærdelige gaa for sig, saa bliver han meget urolig. Nogle søger at skjule deres Følelser under en tilkunstlet Frejdighed, men Kammeraterne lader sig ikke føre bag Lyset. De forstaar det godt men tier af Menneskekærlighed. Jeg kendte en ung Arrestant, en Morder, der var dömt til det fulde Antal Piskeslag. Han var i den Grad bange for Straffen, at han Dagen för Eksekutionen besluttede at tömme et Krus Brændevin, blandet med Snus. Arrestanterne har nemlig den Tro, at den drukne mærker mindre til Knutten og Piskeslagene. Den arme Stakkel drak da virkelig hele sit Krus og opnaaede ogsaa at blive syg for Alvor: han fik Blodstyrtning, og man bar ham bevidstløs til Hospitalet. Blodstyrtningen slog sig paa Brystet, og nogle Dage efter sporedes alle Symptomer til Tæring, som han saa døde af et halvt Aar efter. Lægerne, der behandlede hans Sygdom, kunde ikke udfinde Grunden til Tæringen. — Men, naar jeg

har talt om Forbrydernes Modløshed og Angst för Strafeksekutionen, saa skylder jeg at tilföje, at der til Gengæld var andre, der fik En til at studse ved deres ualmindelige Frygtløshed; ja, jeg kunde nævne adskillige Eksempler paa Uforfærdethed, der næsten nærmede sig til Følelsesløshed, og disse Eksempler var ingenlunde enestaaende.

Naar Kasernen var lukket, fik den pludselig et helt andet Udseende end ellers — den kom mere til at ligne en rigtig Bolig, en hjemlig Arne. Först nu kunde jeg se mine Kammerater, Arrestanterne, saadan som de virkelig var. Om Dagen kunde Underofficererne eller den vagthavende Officer eller kort sagt hvem som helst af de Overordnede hvad Öjeblik, det skulde være, komme ind i Fængslet, og derfor maatte alle Kasernens Beboere ligesom lægge Baand paa sig og følte sig trykkede, som om de hvert Öjeblik kunde vente en eller anden Forstyrrelse. Men saasnart Kasernen var lukket, satte alle sig roligt paa deres Plads og gav sig i Lag med en eller anden Beskæftigelse. Kasernen blev pludselig oplyst. De havde næsten alle deres eget Lys og en Lysestage, der gærne var af Træ. En satte sig saa til at lappe Stövler, en anden til at sy paa noget Töj. En lille Flok Driverter slog sig ned i en Krog om et lille udbredt Tæppe og satte et Kortspil i Gang. Næsten i hver Kaserne var der en Arrestant, som havde et lille usselt Stykke Tæppe paa en

Arsjins Længde, en Stump Lys og nogle utroligt lasede og fedtede Kort. Alt det tilsammen kaldte man en »Majdan«. Ejeren af disse Herligheder fik en femten Kopek om Natten af Spillerne; det var hans Fortjeneste. Til enhver Majdan hørte med Nødvendighed En til at staa paa Udkig. Det var en elendig Stakkel, som Spillerne gærne lejede for alt i alt fem Kopek for hele Natten, og hans Gærning bestod i at staa hele Natten paa Post. For det meste maatte han staa en seks à syv Timer og fryse i Mørket ude i den kolde Forstue, ofte i tredive Graders Kulde og lytte efter den mindste Lyd og det sagteste Skridt, der kunde nærme sig. Pladsmajoren eller den Vagthavende kom undertiden ind i Fængslet, helt sent paa Natten, gik stille og lydløst ind og overraskede Arrestanterne i at spille eller arbejde samt konfiskerede Lysestumperne, hvis Skær kunde ses ude fra Gaarden af. I det mindste var det for sent at faa gemt noget, naar Nöglen sattes i Dören, saa var der ikke Tid til at slukke Lyset og krybe op paa Briksen. Men da det saa altid senere gik eftertrykkeligt ud over Udkigsposten, hændte saadanne Uheld kun sjældent. Fem Kopek er ganske vist en latterlig lille Betaling, selv i Fængslet, men jeg undrede mig altid over den Strænghed og Ubarmhjærtighed, som udvistes baade i dette og lignende Tilfælde. »Du har faaet dine Penge, vil du saa göre din Pligt!« det var Argumentet, der ikke taalte

nogen Modsigelse. For sine Skillinger fordrede man alt, hvad man kunde fordre, og om muligt, ogsaa helst mere, end man havde Ret til at fordre. Den svirende, der strøede Penge ud til höjre og venstre, var altid til det yderste nöjeregnende, naar han havde lejet En til at betjene ham i et eller andet, og det er noget, jeg har lagt Mærke til ikke blot i Fængslet, men ogsaa udenfor det.

Men jeg vil forsøge i Korthed at beskrive alle Kasernens Beboere. Det var min Lod at skulle leve mange Aar her, og de skulde alle være mine Livsfæller og Kammerater for længere Tid. Det var derfor ikke underligt, at jeg med Nysgærrighed iagttog dem. Til venstre for mig paa Briksen havde en lille Skare kavkasiske Bjærgboere deres Plads; de var for störste Parten sendt herhen for Røveri og paa forskellig Tid. Blandt dem var to Lesghier, en Tsjetsjenser og tre Tartarer fra Daghestan. Tsjetsjenseren var et mørkt og skummelt Menneske, talte næsten aldrig med nogen og saa' sig altid om med et hadefuldt, skulende Blik og et modbydeligt, ondskabsfuldt-spottende Smil over Ansigtet. Den ene af Lesghierne var allerede en Olding, havde en lang, tynd, krummet Næse og iøvrigt et rigtigt udpræget Røverfysiognomi. Den anden derimod, Nurra hed han, gjorde allerede straks den förste Dag et overordenlig sympathetisk Indtryk paa mig. Det var en Mand endnu i sin kraftigste Alder, ikke

særlig höj men af Bygning som en Herkules, helt blond med lyseblaa Öjne, Opstoppernæse, et Ansigt som en Finne og dertil hjulbenet paa Grund af den stadige Sidden paa Hesteryggen. Hele hans Legeme var oversaaet med Ar af Kugler og Bajonetstik. I Kavkasus havde han hørt til de fredelige, undertvungne Bjærgboere, men tog stadigt hemmeligt over til de fjendtligsindede og deltog med dem i Overfald paa Russerne. I Fængslet var han afholdt af alle. Han var altid ved godt Humør og venlig mod alle, gjorde sit Arbejde uden at knurre, og var rolig og tilfreds, skönt han ofte saa' med Uvilje paa Arrestanternes Lavheder og Gemenheder og oprørtes i sit Inderste over Tyverierne, Kæltringestregerne, Drukkenskaben og overhoved alt, hvad der var uædelt; men han indlod sig ikke i Strid og vendte sig kun med Harme fra det. Under hele sit Ophold i Fængslet gjorde han sig ikke en eneste Gang skyldig i Tyveri eller nogen anden grovere Forseelse. Han var meget gudfrygtig og bad med Inderlighed sine Bönner; i Fastedagene för de mahomedanske Helligdage fastede han som en Fanatiker, og hele Natten var han hensunken i Bön. Alle holdt af ham og troede paa hans Ærlighed — »Nurra er en Løve«, sagde Arrestanterne, og han gik ogsaa senere under Navnet: Løven. Han var aldeles overbevist om, at han efter Udløbet af sin Straffetid i Fængslet, vilde faa Lov til at vende tilbage til Kavkasus, og det

Haab alene var det, der holdt Liv i ham. Jeg tror, at han vilde være død, om man havde taget det fra ham. Den förste Dag, jeg var i Fængslet, lagde jeg straks Mærke til ham. Hvor skulde jeg kunne andet end lægge Mærke til hans brave sympathetiske Ansigt midt blandt de andre Tugthusfangers onde, skumle, spottende Miner? Jeg havde næppe været en halv Time i Fængslet, för han, som han kom forbi mig, klappede mig paa Skulderen og lo godmodigt til mig. Jeg forstod först ikke, hvad det skulde betyde. Han udtrykte sig kun meget daarligt paa Russisk. Kort efter kom han igen hen til mig og slog mig igen smilende venskabeligt paa Skulderen. Saadan blev han atter og atter ved at göre de förste tre Dage. Det skulde betyde, som jeg senere forstod det, at han havde Medlidenhed med mig, at han følte, hvor tungt det var mig at skulle være i Fængslet, og at han vilde vise mig sit Venskab, trøste mig og forsikre mig om sin Beskyttelse. Den ærlige, brave Nurra!

De daghestanske Tartarer var tre i Tallet og alle Brødre. De to af dem var allerede til Aars, men den tredje, Ali, var ikke mere end toogtyve Aar og saa' yngre ud endnu. Han sov paa Briksen lige ved Siden af mig. Hans smukke, aabne, kloge og dog paa samme Tid saa godmodigt-naive Ansigt vandt straks mit Hjærte, og jeg var glad over, at Skæbnen bestemte mig ham til Sidekammerat snarere end

nogen anden. Hele hans Sjæl afspejlede sig i hans smukke, jeg kunde fristes til at sige — dejlige Ansigt. Hans Smil var saa tillidsfuldt som et Barns, hans store sorte Öjne saa milde og kærlige, at jeg altid følte en egen Glæde, ja ligefrem Trøst i min Sorg og min Kummer ved at se paa ham. Jeg overdriver slet ikke. I Hjemmet havde hans ældre Broder (han havde fem ældre Brødre, hvoraf de tre var deporterede til en Fabrik) engang befalet ham at sætte sig op paa Hesten og tage med dem paa en Ekspedition, som de havde for. Hos Bjærgboerne nyder de Ældre saa stor Agtelse, at Knøsen ikke engang tænkte paa at spörge om hvad Farten gjaldt. De fandt det heller ikke nødvendigt at underrette ham om det. Meningen var at overfalde en rig armenisk Købmand paa Landevejen og plyndre ham. Saadan skete det ogsaa: de huggede Konvojen ned, slog Købmanden ihjel og røvede hans Varer. Men Sagen kom op, og man tog dem alle seks, dömte dem og sendte dem til Tvangsarbejde i Siberien. Hele den Formildelse, Dommen tilstod for Alis Vedkommende, bestod i en kortere Straffetid; han var der kun for fire Aar. Hans Brødre holdt uhyre meget af ham, men snarere med en Faders end med en Broders Kærlighed. Han var deres Trøst i deres Fangenskab, og skönt de ellers gærne var mørke og dystre, kom der altid Smil over deres Ansigt ved at se ham, og naar de talte

med ham, hvad de meget sjældent gjorde, ligesom de endnu betragtede ham som et Barn, man ikke kunde tale med om alvorlige Ting, — saa lyste deres mørke Ansigter, og de lo godmodigt ad Alis Svar. Det var svært at forstaa, hvorledes denne Yngling i hele sin Fængselstid kunde bevare sin Sjæls Renhed, sin strænge Ærlighed og sit inderlige, sympathetiske Væsen uden at vanslægte, uden at smittes af den almindelige Fordærvelse. Han maatte være en stærk og fast Karakter trods al sin tilsyneladende Blødhed. Han var bly som en ung Pige, og enhver smudsig Kyniskhed, enhver slet eller daarlig Handling tændte en harmfuld Glød i hans smukke Öjne, der derved kun blev endnu smukkere. Men Kiv og Strid undgik han uden dog at høre til dem, der rolig taalte Fornærmelser, og skönt han nok forstod at klare sig. Han var afholdt af alle, og alle kælede for ham. I Begyndelsen var han först blot høflig imod mig; men lidt efter lidt kom vi i Samtale med hinanden, og et Par Maaneder efter talte han allerede flydende Russisk, noget hans Brødre ikke lærte i al den Tid, de var i Fængslet. Han gjorde Indtryk paa mig af at være en overordenlig klog Knøs, sart og fintfølende, han var overhovedet ikke et almindeligt Gennemsnitsmenneske, og jeg regner mit Sammentræf med ham til de bedste Minder i mit Liv. Der gives Naturer saa harmoniske, saa rigt begavede af Gud, at den blotte Tanke om, at

de skulde kunne blive fordærvede, synes En umulig. For dem kan man altid være rolige. Og jeg er ogsaa rolig for Alis Vedkommende. Hvor er du vel nu?

Engang, det var allerede længe efter min Ankomst til Fængslet, laa jeg paa min Briks og tænkte paa noget meget tungt og trist. Ali, der ellers altid var meget arbejdsom og flittig, var denne Gang ubeskæftiget, skönt det var for tidligt at sove. Men de fejrede en eller anden muhamedansk Fest og arbejdede derfor ikke. Han laa med Armene under Hovedet og ligesom jeg fordybet i Tanker. Pludselig hævede han Hovedet:

— Har du det meget tungt i dette Öjeblik? spurgte han.

Jeg saa' med Nysgærrighed paa ham, forbavset over dette pludselige, lige ind paa Livet gaaende Spörgsmaal fra Alis Side, der ellers var saa fintfølende, saa forsigtig, saa bange for at støde, men da jeg saa' nærmere til, sporede jeg en saadan Sorg og Kummer over hans Ansigt, at det straks stod klart for mig, hvor tungt han selv havde det i det Öjeblik. Jeg udtalte min Gisning. Han sukkede kun og smilede bedrøvet. Hvor jeg holdt af hans Smil, det var saa fint og hjærtevarmt. Tillige blottede han, naar han smilede, to Rader perlehvide Tænder, saa smukke, at den störste Skönhed i Verden havde kunnet misunde ham dem.

— Ikke, Ali, du tænkte vist paa, hvordan de nu fejrer Jeres Fest nede i Daghestan? Der er vist smukt der, er der ikke?

— Jo, svarede han henrykt og med straalende Öjne. — Men hvor kunde du vide, at det var det, jeg tænkte paa?

— Som jeg ikke skulde vide det! Ikke, der er bedre der end her?

— Aa, hvorfor siger du dog alt det . . .

— Saadanne Blomster I nu maa have der, saadant et Paradis! . . .

— Aa, lad være at tale om det. Han var i hel Sindsbevægelse.

— Hør, Ali, har du en Søster?

— Ja, men hvorfor det?

— Hun maa være smuk, hvis hun ligner dig.

— Ligner mig! Nej, hun er saa smuk, at hendes Lige ikke findes i hele Daghestan. Aa, saa smuk som min Søster er! Du har aldrig set hendes Mage. Ogsaa min Moder var saa smuk.

— Holdt din Moder af dig?

— Holdt af mig! Hvor du kan spörge? Hun har vist græmmet sig ihjel over mig. Jeg var hendes Öjesten. Hun holdt mere af mig end af min Søster, hun elskede mig over al Verden . . . Idag saa' jeg hende i Drömme, hun græd over mig.

Han tav og talte ikke mere hele den Aften. Men fra den Stund af, søgte han altid at komme i Tale med mig, skönt han af en

Agtelse, som han, jeg ved ikke hvorfor, nærede for mig — aldrig selv talte först. Men han var altid meget glad, naar jeg henvendte mig til ham. Jeg spurgte ham om Kavkasus og hans tidligere Liv. Brødrene formente ham ikke at tale med mig, og lod endog til at synes om det. Ali hjalp mig paa Arbejde og gik mig til Haande i Kasernen med hvad han kunde, og det var let at se, at han fandt en Glæde i at vise mig Tjenester og ikke gjorde det af Lyst til at opnaa noget ved det, men af en varm, venskabelig Følelse, som han ikke skjulte for mig. Blandt andet besad han ikke ringe mekanisk Færdighed; han kunde slet ikke saa daarligt sy Linned, lappe Stövler, og havde ogsaa lært sig at snedkerere. Brødrene roste ham og var stolte af ham.

— Hør, Ali, sagde jeg en Gang til ham, – hvorfor har du ikke lagt dig efter at læse og skrive Russisk? Det kunde du jo senere faa Brug for her i Siberien.

— Jeg vilde nok, men hvordan skulde jeg lære det?

— Her er jo ikke saa faa, der kan læse og skrive. Vil du, saa skal jeg lære dig det?

— Aa ja, tag og lær mig det! Og han sprang straks ned af Briksen og saa' bedende og med foldede Hænder paa mig.

Vi tog allerede fat den følgende Aften. Jeg havde en Oversættelse af det nye Testamente — den eneste Bog, der ikke var for-

budt i Fængslet. Uden Abc, alene efter den Bog lærte Ali paa nogle faa Uger at læse flydende, og en tre Maaneder efter forstod han alt, hvad han læste. Han arbejdede med Iver og Ihærdighed.

Engang læste vi hele Bjærgprædikenen sammen. Jeg lagde Mærke til, at han læste flere Steder med en usædvanlig Varme og Følelse.

Jeg spurgte ham, om han syntes om hvad han læste.

Han saa hurtigt op og rødmede let.

— Ak ja! svarede han. — Jesus var en hellig Profet, Jesus talte Guds Ord. Hvor det er könt!

— Hvad synes du bedst om af det?

— Det er der, hvor han siger: Du skal elske dem, der hader dig, du skal ogsaa elske dine Fjender. Hvor han dog taler könt!

Han vendte sig om til sine Brødre, der lyttede til vor Samtale, og begyndte ivrigt at tale med dem. De talte længe alvorligt sammen og nikkede bifaldende med Hovedet, hvorpaa de med et værdigt-nedladende Smil, dette ægte musselmanske Smil, som jeg holder saa meget af, netop paa Grund af dets Værdighed, bekræftede for mig, at Jesus virkelig var Guds Profet, og at han havde gjort store Undere, han havde lavet en Fugl af Ler, pustet til den og saa flöj den . . . og det stod altsammen at læse i deres Bøger. Idet de sagde det, var

de fuldelig overbevist om, at de gjorde mig en stor Glæde ved at rose Kristus, og Ali var aldeles henrykt over, at hans Brødre havde villet forskaffe mig den Glæde.

Med Skrivningen gik det ogsaa særdeles heldigt. Ali købte Papir, Pen og Blæk (han vilde ikke engang lade mig købe det til ham) og paa et Par Maaneder lærte han rigtig godt at skrive. Det forbavsede endog hans Brødre. Der var ingen Ende paa deres Glæde og Stolthed, og de vidste ikke, hvordan de skulde takke mig. Paa Arbejde var de altid de förste til at hjælpe mig, hvor de kunde, og ansaa det for en Lykke. Jeg taler nu slet ikke om Ali. Han holdt maaske mere af mig end af sine Brødre. Aldrig skal jeg glemme den Gang, han forlod Fængslet. Han førte mig ud bagom Kasernen, og der kastede han sig om min Hals og græd. Aldrig för havde han kysset mig, og jeg havde heller aldrig för set ham græde. »Du har gjort mere for mig, sagde han, — end min Fader eller min Moder: du har gjort mig til Menneske, Gud lönne dig derfor, jeg skal aldrig glemme dig . . .«

Hvor er du nu, hvor er du nu, min egen kære, gode Ali? . . .

Foruden Tsjerkesserne fandtes der i vor Kaserne en hel lille Flok Polakker, der dannede ligesom en egen Familie for sig og holdt sig afsondrede fra alle de andre Arrestanter. Jeg har allerede sagt, at de paa Grund af deres

Isolerethed og Had til de russiske Fanger, til Gengæld ogsaa var hadede af alle. Det var sygelige, forpinte Karakterer; de var seks i Tallet. Nogle af dem var dannede, jeg skal tale udførligere om dem paa et senere Sted. Den eneste af Fangerne i vor Kaserne, som de kunde lide, var Jøden Isaj Fomitsj, og det maaske ene fordi de morede sig over ham. Vor Jøde var for Resten ogsaa afholdt af alle de andre Arrestanter, skönt de alle uden Undtagelse lo ad ham. Han var vor eneste Jøde, og jeg kan ikke engang heller nu mindes ham uden at komme til at le. Hvergang jeg saa' paa ham, kom jeg til at tænke paa Gogols Jøde Jankel i Taras-Bulba, der, naar han klædte sig af om Natten, fik en slaaende Lighed med en plukket Kylling. Isaj Fomitsj lignede virkelig en plukket Kylling, som den ene Draabe Vand ligner den anden. Han var allerede til Aars, henved en halvtredsindstyve Aar, lille og svag, snu og paa samme Tid afgjort enfoldig. Han var indbildsk og rask paa det, men tillige en skrækkelig Kryster. Hans Ansigt var næsten ikke andet end bare Rynker, og paa Panden havde han store Brændemærker. Jeg kunde aldrig fatte, hvordan han havde kunnet udholde de tresindstyve Slag Pisk. Han var kommen i Fængsel for Mord. Han havde en Recept, som han havde faaet af en Jødedoktor, straks som han kom ned fra Skafottet. Det var en Recept paa en Slags Smörelse, der paa et Par

Uger kunde skille ham af med Brændemærkerne. I Fængslet turde han ikke benytte Smörelsen og ventede derfor paa Udløbet af sin tolvaarige Straffetid for saa ufortøvet at göre Brug af Recepten. »Ellers kan jeg ikke kifte mig, sagde han engang til mig, — og jeg vil absolut kifte mig.« Vi var altid meget fine Venner. Han var altid i overvættes godt Humør. Livet i Fængslet var ikke særlig tungt for ham. han var Juveler af Profession og derfor overlæsset med Arbejde fra Byen, der ikke havde nogen Juveler; til Gengæld var han fritaget for alt tungere Arbejde. Naturligvis var han paa samme Tid Pantelaaner og Aagerkarl.

De øvrige Beboere i vort Fængsel bestod af fire Gammeltroende, to eller tre Lillerussere, mørke, skumle Folk, en spidsnæset ung Mand paa treogtyve Aar, der allerede havde myrdet otte Mennesker, en lille Bande Falskmøntnere, af hvilke en var hele Fængslets Lystigmager, og endelig af nogle mørke, uhyggelige Personer, ragede og vansirede, tavse og misundelige og kastende bidske, hadefulde Blik omkring sig. Alle disse Ansigter flimrede kun vagt forbi mig den förste sörgelige Aften af mit Fængselsliv — flimrede frem gennem Røg og Os, under Skældsord og kyniske Raaheder, akkompagneret af Lænkers Raslen og höjrøstet skamløs Latter. Jeg lagde mig ned paa de kolde, bare Brikse med mine Klæder under Hovedet (jeg havde endnu ingen Hovedpude)

og svøbte mig ind i min Faareskindspels, men kunde ikke falde i Sövn, skönt jeg var udmattet og afkræftet af alle den förste Dags forunderlige og uventede Indtryk. Men mit nye Liv var endnu kun begyndt. Meget ventede mig endnu, som jeg aldrig havde kunnet forudse, aldrig kunnet ane . . .

Den förste Maaned.

Tre Dage efter min Ankomst til Fængslet, sendtes jeg ud paa Arbejde. Jeg mindes endnu klart denne min förste Arbejdsdag, uagtet der slet ikke hændte noget usædvanligt paa den. Men det var endnu et af mine förste Indtryk, og jeg vedblev endnu at betragte alt om mig med begærligt Blik. Alle disse tre Dage gik jeg om i de mørkeste Tanker. »Det er altsaa Enden paa min Løbebane: nu er jeg i Fængsel!« gentog jeg hvert Öjeblik for mig selv: — »det her er altsaa min Havn for mange, lange Aar, en Vraa, som jeg træder ind i med saa megen Mistillid, med saa mange sygelige Følelser . . . Men hvem véd? Maaske — naar jeg, om mange Aar, kommer til at forlade den, maaske jeg saa — oven i Købet vil savne denne Tid! . . .« — tilföjede jeg, ikke uden en Blanding af denne underlige, skadefro Følelse, der faar En til med Vilje at rive sit Saar op, for at svælge i

sin Smerte, som om der virkelig laa en Nydelse i Bevidstheden om hele Störrelsen af sin Ulykke, Tanken om, at jeg med Tiden skulde komme til at savne denne Krog, — fik mig selv til at gyse, og jeg anede allerede da, i hvor vidunderlig en Grad Mennesket kan vænne sig til alt. Men det var först længe efter at jeg formaaede det, og indtil videre var alt omkring mig fjendsk og vederstyggeligt . . . skönt det var det naturligvis ikke altsammen, men saadan forekom det mig. Den brutale Nysgærrighed, med hvilken mine Kammerater i Fængslet saa' paa mig, deres Uvilje mod den nyankomne Adelsmand, der pludselig dukkede op midt i deres Korporation, en Uvilje, der undertiden næsten grænsede til Had — alt det pinte mig i den Grad, at jeg selv længtes efter saa hurtigt som muligt at komme paa Arbejde for saa snart som muligt og paa én Gang at faa kende og udmaale hele Omfanget af min Ulykke og komme til at leve aldeles som de og paa samme Vilkaar som alle de andre. Naturligvis tog jeg dengang meget fejl i mit Syn paa Tingene: jeg glemte det trøstende mellem alt det nedtrykkende. Dog opdagede jeg ogsaa enkelte venlige, deltagende Ansigter mellem alle de fjendtlige. Venligst imod mig var Akim Akimytsj. Og mellem de skumle og hadefulde Ansigter saa' jeg ogsaa nogle gode og glade. »Alle Vegne er der daarlige Mennesker og alle Vegne er der ogsaa nogle gode

Mennesker blandt de daarlige, — tænkte jeg for at trøste mig: — hvem véd? Disse Folk er maaske i Grunden slet ikke værre end alle de andre, end dem udenfor Fængslet.« Saadan tænkte jeg, men rystede selv paa Hovedet ad min Tanke, og dog — aa Gud! — om jeg blot dengang havde vidst, hvor sand denne Tanke alligevel var!

Der var f. Eks. et Menneske, som jeg först lærte helt at kende mange, mange Aar efter, og som dog stadig var om mig næsten i hele min Fængselstid. Det var Arrestanten Susjilov. Da jeg talte om de Fanger, der ikke var værre end de andre, kom jeg uvilkaarlig straks til at tænke paa ham. Jeg havde ogsaa en anden Oppasser, som Akim Akimytsj en af de förste Dage havde anbefalet mig, til at lave min Mad for 30 Kopek om Maaneden. Han hed Osip og var en af de fire Kokke, der udvalgtes af Arrestanterne til at forestaa vore to Køkkener. Kokkene gik ikke paa Arbejde, og hele deres Bestilling bestod i at bage Brød og koge Kaalsuppe. De kaldtes hos os ikke Kokke, men Kokkepiger, for Resten slet ikke af Foragt for dem, da det netop var de ærligst mulige, som man valgte, men blot for Spøg, og Kokkene tog det da heller ikke fortrydeligt op. Osip blev næsten altid valgt og var i flere Aar næsten stadig Kokkepige, og frasagde sig kun af og til Hvervet for en Tid, naar Lysten til at smugle kom over ham. Osip var nemlig den

samme Smugler, om hvem jeg har sagt, at han trods al sin Frygt for Straffen dog ikke kunde lade være at smugle, saa lidenskabelig Smugler var han. Ligesom de andre Kokke handlede han ogsaa med Brændevin, om end ganske vist ikke efter saa stor Maalestok som f. Eks. Gasin, da han ikke havde Mod til at risikere saa meget som sidstnævnte. Med denne Osip kom jeg meget godt ud af det. Ganske mærkeligt var det, at jeg i Løbet af flere Aar næsten ikke talte to Ord med Osip. Mange Gange forsøgte jeg paa at indlede en Samtale med ham, men det var ikke muligt at faa ham trukket op: han smilte blot dumt eller svarede Ja og Nej og dermed basta. Det var til og med helt underligt at se denne Herkules, der ikke var mere aandeligt udviklet end et syv Aars Barn.

Men foruden Osip var ogsaa navnlig Susjilov mig behjælpelig. Det var ikke mig, som opsøgte ham, men han kom selv og tilbød sin Tjeneste; jeg husker ikke en Gang mere, naar og hvordan det skete. Han begyndte med at vaske mit Töj. Bag om Kasernen var der i det Öjemed en stor Kule med Vand i. Desuden udførte Susjilov tusende andre Ting for mig: han lavede min The, sörgede for, at min Jakke blev lappet, indsmurte mine Stövler o. s. v; og alt det gjorde han med saadan en Omhu og saadan en Iver, som om det var de vigtigste Hverv, der var betroede ham. Han forenede

helt og holdent sin Skæbne med min og betragtede alle mine Anliggender som sine. Han sagde f. Eks. aldrig: »De har saa og saa mange Skjorter, Deres Jakke er slidt« o. s. v., men altid: »*vi* har saa og saa mange Skjorter, *vores* Jakke er slidt.« Han kunde læse mine Ønskeir i mine Öjne og lod til at betragte det som Hovedopgaven i sit Liv at komme dem i Møde. Han kendte intet Haandværk og fortjente rimeligvis ikke andet end, hvad han fik af mig. Jeg gav ham, hvad jeg kunde afse, og han var altid tilfreds. Han hørte til dem, der maa tjene en eller anden, og han valgte mig, fordi jeg var lettere at komme ud af det med end de andre og var mere ærlig med Betalingen end de andre. Jeg har allerede talt om dem, der blev sat til at holde Vagt for Majdanen og som for fem Kopek om Natten maatte staa hele Nætter i Kulden ude i Forstuen og lytte efter den mindste mistænkelige Lyd, og oven i Købet staa inde for det med deres Ryg. Til dem hørte ogsaa Susjilov. Han var en stakkels lille Fyr, forknet og forskræmt, ligesom forslaaet af Naturen. Jeg kunde aldrig se ham uden at føle Medlidenhed med ham, men hvorfor jeg egentlig gjorde det — kunde jeg næppe selv forklare mig. Tale med ham kunde jeg ikke, han var ikke i Stand til at holde en Samtale i Gang; det kostede ham öjensynlig stor Pine, og han livedes först op, naar jeg, for at faa Ende paa Samtalen, gav ham et eller andet at

forrette for mig. Han var hverken höj eller lille, hverken kön eller grim, hverken dum eller klog og hverken gammel eller ung, kort sagt, der lod sig ikke sige noget særligt karakteristisk om ham. Arrestanterne lo undertiden ad ham, navnlig fordi han havde *byttet sig bort* paa Vejen til Siberien og det oven i Købet bare for en Rubel og en rød Skjorte. At bytte sig bort betyder at bytte Navn med en anden og dermed følgelig ogsaa Lod og Straf. Hvor underligt det end synes, saa er det dog alligevel et Faktum, og i min Tid var denne Byttehandel endnu i fuldt Flor. I Begyndelsen vilde jeg ikke tro paa det, men til sidst var jeg nødt til at tro, hvad jeg selv saa'.

Det gaar saalunde for sig. En Deling Fanger er paa Vejen til Siberien. En Del af dem til Fængslet, andre til Fabriker og atter andre til Forvisningskolonier; alle gaar de sammen. Et eller andet Steds paa Vejen, lad os sige i Guvernementet Perm, faar en af Fangerne Lyst til at bytte Lod med en anden. Saaledes kan f. Eks. en eller anden Morder eller grovere Forbryder, Michajlov kan vi kalde ham, finde det ufordelagtigt for sig at skulle gaa i Fængsel for mange Aar. Sætte vi, at det er en lille snedig Fyr, der er med paa Tingene, saa er det förste, han gör, at se sig om efter en eller anden forknyt og lettroende Medarrestant, hvis Straf han véd er meget mildere, En, som maaske kun skal i Forvisning eller i

alt Fald kun for en kort Tid i Fængsel. Tilsidst lykkes det ham at finde en Susjilov. Susjilov er en usselig Gaardskarl, der blot er sendt i Forvisning. Han har travet en halvandet tusend Verster, træt og udaset, i de samme smudsige Klæder, har ikke en Kopek i Lommen og er altsaa ikke i Stand til at skaffe sig den mindste Lækkerbidsken paa Vejen — hvem vilde han saa ikke tjene for at skaffe sig et Par Skilling? Michajlov indlader sig i Snak med ham, nærmer sig ham, viser ham sit Venskab og trakterer ham til sidst paa et Raststed med Brændevin. Omsider spörger han ham saa, om de ikke skal tage og bytte. »Jeg skal nok i Fængsel, siger Michajlov — men ikke i saadant et almindeligt Fængsel, men i en »særlig Afdeling. Det maa naturligvis være et særlig godt Fængsel, bedre end det almindelige.« I Virkeligheden er denne særlige Afdeling kun lidet kendt, selv i St. Petersborg. Jeg har senere hen mødt Embedsmænd, der uagtet de godt kendte til Siberien, for förste Gang af mig horte »den særlige Afdeling« omtale. Det er altsaa ikke saa underligt, at hverken Susjilov eller nogen af de andre i Fangetransporten véd hvad det er for noget, og Michajlov selv véd naturligvis heller ikke andet om det end, hvad han slutter sig til af sin Forbrydelses Grovhed, som han allerede har faaet tre eller fire tusend Slag Pisk for. Det kan følgelig ikke være til noget synderlig godt

Sted, at man sender ham hen. Susjilov er beruset, hans jævne enfoldige Sjæl strömmer over af Taknemlighed mod Michajlov; hvor skulde han saa kunne sige Nej til Forslaget. Desuden har han hørt af de andre i Transporten, at ogsaa mange andre bytter, saa at der slet ikke er noget usædvanligt eller urimeligt i det — han slaar altsaa til. Den samvittighedsløse Michajlov køber saa hans Navn for en rød Skjorte og en Rubel Sølv, som han overgiver ham i Vidners Nærværelse. Den næste Dag er Susjilov ikke mere drukken, men saa giver man ham bare noget mere at drikke, og desuden hjælper der ikke noget: Rubelen har han allerede drukket op, og den røde Skjorte gaar snart samme Vej. Og hvordan skal han kunne skaffe en hel Rubel igen? Bryde sin Forpligtelse tillader de andre ham ikke, de kunde i saa Fald maaske endog falde paa at myrde ham, eller skulde i alt Fald nok skræmme Livet af ham. Det er noget, de alle vaager strængt over. Skulde man kunne gaa fra sine Løfter, naar man har faaet sine Penge — hvem vilde saa nogen Sinde holde sit Ord? Til sidst indser Susjilov, at her hjælper ingen Kæremor og at han lige saa gærne kan springe som krybe i det. Paa det förste Raststed, hvor Arrestanterne raabes op, svarer Susjilov derfor, naar Turen kommer til Michajlov: »Her!« medens Michajlov svarer, naar Susjilov raabes op. Nu er der ingen mer, der taler om den Ting. I

Tobolsk sorteres Fangerne. Michajlov gaar til Forvisningskolonien, og Susjilov tager under stærk Konvoj til den særlige Afdeling. Fra nu af er enhver Protest umulig; hvordan skulde han vel kunne bevise Sandheden af sin Paastand? Hvor mange Aar vilde ikke saadan en Sag kunne trække ud? Og hvor er Vidnerne? Saa, Resultatet bliver til Slut det, at Susjilov for en Rubel og en rød Skjorte er kommen ind i »den særlige Afdeling«.

Arrestanterne gjorde Nar af Susjilov — ikke fordi han havde byttet, men fordi han havde taget en Rubel og en rød Skjorte for det. Man forlangte gærne store Summer for det, sommetider endogsaa en tredive, fyrretyve Rubler. Men Susjilov var saa værgeløs, saa ussel og ubetydelig, at Spotterierne prellede af paa ham.

I mange Aar levede jeg saadan sammen med Susjilov. Lidt efter lidt blev han mig meget hengiven; jeg kunde ikke undlade at mærke det og vænnede mig ogsaa i höj Grad til ham. Men en Gang — jeg kan endnu ikke tilgive mig selv det — gjorde han ikke straks, hvad jeg bad ham om, uagtet han nylig havde faaet nogle Penge af mig, og jeg havde da den Grusomhed at sige til ham: »De gör ikke, hvad De skal, Susjilov, uagtet De har faaet Deres Penge.« Susjilov svarede ikke, skyndte sig at besørge mit Ærende, men saa' pludselig bedrøvet ud. Der gik saa to Dage. Jeg sagde

til mig selv: det kan da ikke være mine Ord, der har gjort det Indtryk paa ham. Jeg vidste, at en af Arrestanterne, Anton Vasiljev stadig krævede ham for en lille Sum, han skyldte ham. Nu har han rimeligvis ingen Penge, og er bange for at bede mig om dem. Tredjedagen efter siger jeg da til ham: »Susjilov, De vilde vist bede mig om nogle Penge, til Anton Vasiljev? Ikke?« Jeg sad da paa Briksen; Susjilov stod foran mig. Han var, lod det til, meget forbavset, over at jeg selv huskede at han var i Pengetrang og at jeg vilde forstrække ham med Penge, skönt han, efter sin Mening, i den sidste Tid allerede havde faaet altfor mange Penge af mig. Han saa' först paa Pengene og saa paa mig, saa vendte han sig pludselig om og gik hurtigt sin Vej. Helt ude af mig selv af Forundring over hans Opførsel, gik jeg efter ham og traf ham bag Kasernerne. Han stod lænet op til Plankeværket, med Ansigtet mod Palissaderne og Haanden under Hovedet. — »Susjilov, hvad er der i Vejen med Dem?« spurgte jeg. Han saa' ikke paa mig, og til min störste Forbavselse lagde jeg Mærke, at han var paa Nippet til at briste i Graad. »De, Alexander Petrovits . . . troede . . .« — begyndte han med brudt Stemme og stadig seende til Siden, — »at jeg gjorde det . . . for Pengenes Skyld . . . og jeg . . . aah!« Og han vendte sig saa hæftigt om mod Plankeværket, at han slog Panden imod det, — og

brast ud i lydelig Hulken! . . . Det var förste Gang, jeg saa' et Menneske græde i Fængslet. Jeg søgte efter bedste Evne at trøste ham, og han viste fra den Tid af om muligt endnu större Iver for at betjene mig, men af flere smaa, næsten usporlige Træk kunde jeg dog mærke, at hans Hjærte alligevel aldrig kunde tilgive mig min Dadel. Og alligevel lo de andre ad ham, haanede ham ved hver given Lejlighed og skældte ham undertiden brutalt ud, — medens han levede stille og venlig iblandt dem og aldrig følte sig krænket. Ja, det er svært at lære et Menneske at kende, selv om man i mange Aar har levet Side om Side med ham. Det var ogsaa derfor, at jeg ved mit förste Blik paa Forholdene ikke opfattede dem saadan, som de senere viste sig at være. Ganske naturligt maatte jeg særligt bide Mærke i de mest i Öjne springende Fænomener, men selv dem opfattede jeg maaske vrangt, saa at de kun efterlod i mit Sind et eneste tungt, haabløst knugende Indtryk. Meget hertil bidrog ogsaa mit Sammentræf med A—v, en af Adelsmændene, som var Ven med Majorens Oppasser Fedka, Spion og et nedrigt Menneske. Han fyldte mig med stort Mismod de förste Dage; jeg troede, at alle om mig var ligesaa nedrige og lave. Men deri tog jeg Fejl, man kunde ikke skære dem alle over én Kam.

I de förste tre Dage vandrede jeg mismodig om i Fængslet eller laa hen paa min

Briks, men efterhaanden begyndte jeg at anskaffe mig flere Genstande til min Bekvemmelighed: nye Skjorter, en tynd Madras, en Hovedpude og et Tæppe, som Akim Akimytsj syede mig af gamle, utrolig slidte Pjalter — alt naturligvis for gode Penge.

Pengene har, som jeg allerede har sagt, en uhyre stor Betydning i Fængslet. Man kan trygt sige, at den, der har blot en Smule Penge, hvor lidt det end er, lider ti Gange mindre ved sin Stilling end den, der slet ingen har. Og selv om Arrestanten ofte med ligefrem barnagtig Letsindighed sætter de Skillinger overstyr, som han har skrabet sig sammen i sit Ansigts Sved, saa beviser det dog ikke, at han ikke forstaar at vurdere dem, skönt det maaske ofte kunde synes saaledes ved förste Öjekast. Arrestanten elsker Pengene lige til Galskab, og naar han kaster dem om sig som Spaaner, naar han svirer, saa er det kun, fordi han sætter Rusen endnu höjere. Hvad Arrestanten elsker höjere end Penge, er Friheden eller den fantastiske Dröm om Frihed. Og Arrestanterne er store Fantaster. Hvem skulde vel tro det, at jeg har hørt Arrestanter, som var sendt herhen paa tyve Aar, sige aldeles roligt til mig, som det var den naturligste Ting af Verden, f. Eks.: »Ja, vent blot, til Gud lader min Straffetid være overstaaet, saa . . .« o. s. v. Ved Ordet »Arrestant« forstaar man et Menneske, der er berøvet Friheden, den frie Brug af sin Vilje,

men ved at øde sine Skillinger bort, bruger man netop sin egen Vilje. Og trods Brændemærkerne, trods Lænkerne og det forhadte Plankeværk, der skiller ham fra Guds lyse Verden og spærrer ham inde som en Fugl i Bur — trods alt det kan han dog skaffe sig Brændevin, d. v. s. en strængt forbudt Nydelse. Han kan til og med undertiden bestikke sine nærmeste Foresatte, Invaliderne og Underofficererne, saa at de ser gennem Fingrene med hans Forsyndelser mod Disciplinen. Ja, han kan maaske endog være kæphöj overfor dem; og der er intet, Arrestanten elsker höjere end at kunne blære sig for sine Kammerater, og, om kun et eneste Öjeblik, bilde sig selv ind, at han har mere Vilje og Magt, end man skulde tro. Kort sagt: han kan drikke, skraale op og fornærme, hvem han vil, og vise, at han kan det altsammen, d. v. s. tiltro sig Magt til alt det, som Stakkelen knapt vover tænke. Og endelig ligger der i al Bunleriet en vis Risikeren — en Voven, altsaa et Glimt af Frihed. Og hvad giver man ikke for Friheden? Hvilken Millionær vilde ikke, om han havde Strikken om sin Hals, give alle sine Millioner for et eneste frit Aandedrag?

Fængslets Kommandantskab undrer sig undertiden over, at en Arrestant, der i mange Aar har levet fredeligt og ordenligt, pludselig uden nogen synlig Grund kan begynde at svire, göre Optöjer, blive helt rasende, göre sig skyldig i grove Disciplinærforseelser,

ja endog begaa Mord. De ser paa ham og undrer sig. Og alligevel er maaske hele Grunden til denne pludselige Opbrusning en instinktmæssig Sorg og Længsel efter sin egen Personlighed og Trangen til at vise sit Selv, sin egen fornedrede Personlighed, der nu med ét bryder frem og stiger til Ondskab, til Vanvid, til Krampe. Saadan hamrer maaske mod Kistelaaget den Skindøde, der vaagner i Graven, og søger med al sin Kraft at bryde det op, skönt hans Forstand maatte sige ham, at alle hans Anstrængelser intet hjælper. Men Sagen er jo netop, at det ikke er Forstanden, der sætter hans Muskler i Bevægelse, det er kun — Krampetrækninger. Lad os tage i Betragtning, at næsten enhver selvvillet Ytring af Personligheden hos en Arrestant bliver anset for en Forbrydelse; saa er det jo ligegyldigt, enten den ytrer sig mere eller mindre. Skal der være Gilde, saa skal der ogsaa være Gilde — skal der risikeres, saa kan man ogsaa ligesaa godt risikere alt, om det saa var et Mord. Og er Begyndelsen först gjort, er Mennesket först beruset, saa lader han sig ikke styre! Derfor var det bedst ikke at lade det komme saa vidt. Det var tryggest for alle.

Ja, men hvordan skulde det ske?

Ved min Ankomst til Fængselet var jeg i Besiddelse af nogle Penge; men kun faa af

disse havde jeg løse hos mig, da jeg var bange for, at man skulde stjæle dem fra mig; de andre, et Par Rubler, havde jeg været saa forsigtig at klæbe fast paa Bindet af min Bibel. Denne Bog med Pengene i havde jeg faaet i Tobolsk af nogle, der selv i mange Aar havde sukket i Forvisning og allerede for længe siden vænnet sig til at se en Broder i enhver ulykkelig. Det findes næsten altid i Siberien Mennesker, der synes at have sat sig til Livsopgave at yde de »Ulykkelige« broderlig Hjælp og vise dem Medlidenhed og Deltagelse. Jeg kan her ikke lade være at omtale et saadant Eksempel. I den By, i hvilken vort Fængsel laa, boede der en Enke, Nastasja Ivanovna. Naturligvis, saa længe vi var i Fængslet, kunde ingen af os stifte personligt Bekendtskab med hende. Det lod til, at hun havde sat hele sit Livs Maal i at hjælpe Fangerne, men især havde hun dog Omsorg for os. Maaske havde der i hendes Familie hændt en lignende Ulykke, maaske havde en eller anden af dem, der stod hendes Hjærte nærmest, maattet lide for samme Forbrydelse, i alt Fald syntes hun at føle en særlig Glæde ved at göre alt for os, hvad hun med sine smaa Midler evnede. Da jeg var kommen ud af Fængslet, var jeg saa heldig, för jeg forlod Byen, at göre hendes personlige Bekendtskab. Hun boede i Forstaden hos en nær Slægtning. Hun var hverken gammel eller ung, hverken kön eller grim; jeg kunde ikke

engang se, om hun var dannet eller ej, hun røbede blot i hver Fold af sit Væsen en uendelig Godhed og en ubetvingelig Længsel efter at göre vel imod os og hjælpe os til Rette. Det Ønske lyste ogsaa ud af hendes gode, milde Öjne. Hun lo, naar vi lo, skyndte sig at være enig med os i alt, hvad vi sagde, og gjorde sit bedste for at opfylde sine Pligter som Værtinde. Da vi sagde Farvel, bad hun os om hver at modtage et Askebæger til Erindring. Det var Askebægere, som hun selv havde lavet af Pap (jeg taler ikke om, hvordan de var lavet). De var overklistrede med kulørt Papir samt prydede med en tynd Kant af Guldpapir. »De ryger jo alle sammen, saa kan De maaske faa Brug for dem«, sagde hun ligesom til Undskyldning for sin Gaves Ubetydelighed . . . Der er dem, der siger, (jeg har baade hørt og læst det), at den höjeste Menneskekærlighed paa samme Tid er den höjeste Egoisme. Hvad Egoisme der var i dette — det kan jeg umulig forstaa.

Skönt det ikke var store Pengesummer, jeg havde med ved min Indtrædelse i Fængslet, kunde jeg dog ikke for Alvor blive vred paa dem af Arrestanterne, der, næsten ligesom jeg satte Foden indenfor Dören til Kasernen, kom og laante Penge af mig og det ikke blot én Gang, men to, tre, ja lige til fem Gange. Men jeg vil ærlig tilstaa det, jeg var meget forbitret over, at alle disse Mennesker ansaa mig

for en rigtig Tosse og gjorde sig lystige over mig, særlig fordi jeg for femte Gang havde givet dem Penge. De troede naturligvis, at jeg fæstede Lid til deres Røverhistorier, og havde jeg sagt Nej og jaget dem bort, vilde de rimeligvis have følt mere Agtelse for mig. Men hvor meget det end ærgrede mig, kunde jeg dog ikke sige Nej. Og jeg tog mig det saa meget mere nær, som det netop var min alvorlige Tanke, paa hvad Fod jeg skulde stille mig overfor dem. Jeg følte, at hele denne Kreds var fuldstændig ny for mig, og at jeg famlede i Mørke. Men jeg kunde ikke i mange Aar blive ved med at leve i dette Mørke. Jeg maatte finde en Udvej. Naturligvis besluttede jeg först, frem for alt at lade mig lede af mit Hjærtes Røst og min Samvittigheds Bud. Men jeg vidste tillige, at det dog blot var en Aforisme, og at jeg her stod over for den mest uventede Praksis.

Derfor var det, at mit Sind, trods jeg noget optoges af mit Bestyr med at indrette mig i Fængslet, alligevel tyngedes mere og mere ned af en tung, knugende Følelse af Mismod. »Det døde Hus« gentog jeg for mig selv, naar jeg i Skumringen sad paa Trappen til vor Kaserne og saa' Arrestanterne, der var vendt hjem fra Arbejde, dovent slentre fra Kasernen over Gaardspladsen til Køkkenet og tilbage igen. Jeg sad og saa' paa dem, og paa deres Ansigter og deres Manerer søgte jeg at gætte,

hvad de var for Folk, og hvordan deres Karakterer var. — Og Strömmen gled forbi mig: nogle med mørke, skumle Miner, og andre overstadig glade, kævlende eller snakkende roligt sammen eller endeligt vandrende alene tavse, som hensunkne i dybe Tanker, nogle, trætte og apathiske at se til, og atter andre uforskammet opblæste med Huen paa tre Haar og frække, haanlige Blik. — Det er hele min Omgangskreds, — tænkte jeg — hele min nuværende Verden, som jeg er nødt til at leve sammen med, enten jeg vil eller ej . . . .

Paa den fjerde Dag blev, ligesom den Gang jeg gik til Smedjen for at faa Lænkerne smeddede om mig, Arrestanterne tidligt om Morgenen stillede op i to Rækker foran Hovedvagten. Foran og bag stod Soldater med skarpladte Geværer og opplantede Bajonetter. Navnene raabtes op, og Fangerne traadte af for at gaa hver til sit Arbejde. Sammen med tyve andre gav jeg mig ogsaa paa Vej. Paa den tilfrosne Flod bag ved Fæstningen laa der to af Statens Pramme, som ikke mere kunde holde Søen og derfor skulde hugges op, for at man i det mindste kunde redde Tømmeret. —

Det var en varm og diset Dag; Sneen smeltede næsten. Hele vor lille Flok luntede langsomt ned til Floden, raslende sagte med Lænkerne, der, skönt gemte under Klæderne, gav en spinkel Metalklang fra sig ved hvert Skridt. Jeg gik mellem de andre og kendte

mig formelig oplivet; jeg følte en underlig Lyst til at lære den Slags Arbejde at kende. Hvordan kan det Tvangsarbejde mon være? tænkte jeg ved mig selv. Og hvad for et Indtryk vil det göre paa dig, förste Gang du arbejder paa den Vis?

Jeg husker endnu alt igen lige til de mindste Enkeltheder. Paa Vejen mødte vi en skægget Købmand, der standsede og stak Haanden ned i Lommen. En Fange traadte straks ud af Geleddet, strøg Huen af, tog mod Gaven — fem Kopek — og vendte igen tilbage til sin Plads. Købmanden gjorde Korsets Tegn og gik videre. Disse fem Kopek brugte vi samme Morgen til at købe Kalatsjer for, der blev ligelig delt mellem os alle.

I vor lille Skare var nogle mørke og ordknappe, andre sløve og ligegyldige, og enkelte snakkede trevent med hinanden. En var derimod uhyre glad og lystig, han sang, ja dansede næsten hen ad Vejen, klirrende med Lænkerne for hvert Hop, han gjorde. Det var en lille tyk Arrestant ved Navn Skuratov. Til sidst gav han sig til at istemme en lystig Vise, hvis Omkvæd jeg endnu kan huske:

Gift jeg blev, skönt jeg var borte,
Møllerkarl jeg var —
Der manglede bare Balalejkaen*). Dette

*) Et yndet Folkeinstrument, en Slags Cither med to eller tre Strænge.

overvættes glade Humør forargede naturligvis adskillige, der næsten betragtede det som en personlig Fornærmelse.

— Pföj, sikken en væmmelig Fyr! brummede en Lillerusser, der gik ved Siden af mig og skævede arrigt hen til ham.

— En Døgenigt! bemærkede en anden i en haanlig Tone.

Det var mig uforklarligt, hvorfor man var saa vred psa. Skuratov, og hvorfor man overhovedet foragtede alle, der var lidt lystige af sig. Jeg troede först, at det var Fyren selv, som man ikke kunde lide, men senere gik det op for mig, at det var fordi han ikke tilstrækkelig overholdt den værdige Alvor, som ansaas for ene passende i Fængsel og der næsten dreves til Pedanteri; derfor kaldte de ham en Døgenigt. —

Omsider naaede vi ned til Bredden af Floden. Ude i det tilfrosne Vand stod Prammen, som skulde hugges op. Paa den anden Side Floden blaanede den øde Steppe, tabende sig langt borte i Horisonten. Jeg ventede, at alle vilde kaste sig over Arbejdet, men det tænkte de slet ikke paa. Nogle satte sig paa Bjælkerne, der laa ved Bredden, og næsten alle trak de op af Stövlerne deres Tobakspung, fyldt med den daarlige, indenlandske Tobak, der sælges for tre Kopek Pundet, og en kort lille Pibe med Træhoved. Piberne tændtes, og Soldaterne slog Kreds om os.

— Hvem har monstro fundet paa, at den Pram skal hugges op? sagde saa En som hen for sig selv uden særlig at vende sig til nogen. — Inspektøren trænger maaske til Spaaner.

— Hvor skal de Bøndertampe hen? spurgte en anden og pegede hen paa en Flok Bønder, der i Gaasegang gik over den gnistrende, hvide Sne. Alle Fangerne vendte sig straks om, og af Mangel paa anden Beskæftigelse gav de sig til at göre Nar ad dem. En af Bønderne, den sidste af dem, gik paa en meget komisk Maade, med Armene stift udstrakte i Luften og Hovedet paa skraa.

— Nej, se bare Bror Petrovitsj, bemærkede En og efterabede Bøndernes Maade at tale paa. Det er ganske interessant at lægge Mærke til, at Arrestanterne ser noget ned paa Bønderne, skönt de halve af dem selv er Bønder.

— Han gaar vist og planter Roer.

— Næh, han er tungsindig, det er vel Pengene, der trykke ham, bemærkede en tredje.

De lo alle, men lidt mat og tvungent.

Tilsidst kom Opsynsmanden, en Underofficer, til med sin Stok.

— Naa da! Hvad sidder I der for? Kan I lette paa Jer og se at komme til at begynde!

— Giv os Akkord, Ivan Matveitsj, sagde en af de ældre Arrestanter, idet han langsomt rejste sig.

— Aa, Sludder! Tag og hug Prammen op, der har I jeres Akkord!

Langsomt rejste de sig og drev ned til Floden. Det viste sig, at man maatte hugge Prammen meget forsigtigt op for ikke at ødelægge Plankerne.

— Allerförst maa vi have den Planke ud. Tag fat, Gutter! sagde En, der ikke hørte til de ældre Arbejdere, en stilfærdig, lille Fyr, der hidtil havde holdt sig tilbage, men nu böjede sig ned og tog fat med begge Hænder om en tyk Planke, i Forventning om, at de andre vilde hjælpe ham. Men ingen rørte sig.

— Ja, du er nok den rette til at tage fat! Du har jo ikke Begreb om nogen Verdens Ting, brummede En.

— Hvordan skal vi da bære os ad, Kammerater? spurgte den selvgjorte Befalingsmand forbløffet og slap Planken.

— Det forstaar du dig ikke paa. — Hvorfor stikker du saa din Næse i det?

— Han kan ikke made et Par Höns engang, og saa vil han føre det store Ord her.

— Det var ikke Meningen, stammede Stakkelen tilintetgjort — jeg vilde bare . . .

— Hvis I nu ikke straks begynder, saa skal jeg . . . skreg Opsynsmanden og fo'r bistert ind paa den tyve Mand stærke Flok, som han dog ikke turde binde an med. — Naa begynd nu! Hører I!

— Det kan ikke gaa hurtigere end det gaar, Ivan Matveitsj.

— Men I bestiller jo ingen Ting! Det er dig, jeg taler til, Saveljev. Hvorfor staar du der og gaber? Tag fat!

— Jeg kan ingen Ting udrette alene.

— Giv os en Akkord, Ivan Matveitsj.

— Det faar I ikke, har jeg jo sagt. Hug Pramnen op, saa kan I gaa hjem!

Endelig tog de fat, men trægt, uvilligt. Det var ligefrem til at blive gal over at se denne Flok sunde, kraftige Arbejdere staa der og lade, som om de ikke vidste, hvordan de skulde bære sig ad. Langt om længe fik de løsnet en eneste lille Planke, — saa gik den midt over, »af sig selv«, som de paastod. Man maatte altsaa gaa endnu forsigtigere til Værks. Nu opstod der lange Overvejelser om, hvordan man skulde bære sig ad — naturligvis ledsagede af Mundhuggeri, der truede med at gaa over til Haandgribeligheder. Opsynsmanden skreg op og svingede sin Stok, men Plankerne gik bestandig over. Tilsidst blev man enig om, at man havde for faa Økser, og at der maatte skaffes flere. Der blev saa sendt to Mand under Konvoj afsted til Fæstningen efter mere Værktöj, og imens satte de andre sig ganske roligt ned paa Rælingen af Barken, tog deres Piber frem og gav sig igen til at ryge.

Opsynsmanden spyttede rasende.

— Det er intet Under, at jeres Arbejde

ikke betaler sig! Uf, saadanne nogle Asener! brummede han forbitret og gik tilbage til Fæstningen, idet han svingede med Stokken.

En Times Tid efter kom Inspektøren derned. Han hørte rolig paa Arrestanternes Forklaringer og gav dem i Akkord at tage fire Planker ud, men de skulde være hele, og endvidere hugge Halvdelen af Prammen op, saa kunde de gaa hjem. Det var en stor Akkord, men det kan nok være, at de nu tog fat! Dovenskaben, Slöjheden var med ét som blæst bort. Økserne løftedes og faldt med drönende Hug, nogle brugte Brækkejærnene, andre de bare Næver, og ved en halv Snes Mands forenede Kræfter løsgjordes Plankerne hurtigt og let og alle fuldstændig hele. Arbejdet gik, saa det var en Lyst. Intet Skænderi; alle vidste nu saa udmærket godt, hvad de hver især skulde göre. Præcis en halv Time inden Trommen lød, vendte Arrestanterne hjem, trætte, men vel tilfredse, skönt de kun havde vundet en halv Time ved det hele.

Hvad min Andel i Arbejdet angik, saa var jeg overalt i Vejen, hvor jeg vilde søge at hjælpe, overalt sinkede jeg dem, overalt jog de mig kun bort med Skældsord. Selv den usleste Arbejder, der ikke turde kny over for de flinkere Arrestanter, mente dog at have Ret til, naar jeg kom i Nærheden, at skælde mig ud, fordi jeg stod ham i Vejen. Tilsidst sagde En af dem lige ud til mig: — Hvad vil De her?

Gaa Deres Vej! Hvorfor skubber De Dem ind, hvor De ingen Ting har at skaffe?

— Tag hellere en Tiggerbøsse, sagde en anden til mig, — og gaa ud og tig sammen til en Kirke — her har du ingen Ting at göre.

Jeg maatte da staa for mig selv, skönt det pinte mig at skulle staa ledig og se til, mens de andre arbejdede. Jeg gik min Vej bort fra Prammen, men saa skreg de alle: — Det er nogle rare Arbejdere, man sender os. De bestiller ikke det mindste, men gaar bare og driver!

Det sagde man naturligvis bare for at være morsom og slaa sig til Ridder paa en forhenværende Adelsmand.

Jeg spurgte mig selv: hvordan skal du dog stille dig lige over for de Folk? Jeg følte, at jeg ofte vilde komme til at törne sammen med dem, men alligevel besluttede jeg ikke at forandre min Opförsel. Jeg vilde søge at holde mig i Respekt ved ikke at vise mig for ivrig efter at nærme mig dem; jeg følte, at ethvert Forsøg paa at blive Kammerat med dem kun vilde fremkalde deres Foragt. Efter deres Opfattelse burde jeg have holdt mere paa min Værdighed som Adelsmand, holdt mig for god til at røre ved det grovere Arbejde, stukket Næsen i Sky og foragtet dem. Men det var en Rolle, som ikke laa for mig, jeg havde aldrig været Adelsmand paa den Vis; paa den anden Side lovede jeg mig selv ikke ved nogen

Eftergivenhed overfor dem at fornedre min Dannelse og mit Tankesæt.

Da jeg om Aftenen, efter at Arbejdet var endt, vendte hjem til Fængslet, træt og nedslaaet, lagde et mørkt Tungsind sig knugende over mig. »Hvor mange tusende Dage har du endnu tilbage! tænkte jeg ved mig selv — og alle ganske ligesom denne!« Tavs vandrede jeg i Mørkningen frem og tilbage langs Plankeværket bag Kasernen, da jeg pludselig saa' Fængslets Hund, Sjarik, komme løbende hen imod mig. Den havde i umindelige Tider levet i Fængslet uden særligt at tilhøre nogen og blev fodret med Affaldet fra Køkkenet. Det var en stor sort Hund med hvide Pletter og med de smukkeste Öjne man kunde tænke sig. Aldrig faldt det nogen ind at kærtegne den; ingen brød sig det mindste om den. Den förste Dag, jeg kom, klappede jeg den og gav den lidt Brød; den stod stille og lod sig stryge hen over Ryggen, saa' blot trofast op paa mig og logrede med Halen. I mange Aar havde jeg været den eneste, der gav sig af med den og kærtegnede den, og den glemte mig ikke. Da den nu saa' mig den Aften saa modfalden, sprang den med lydelig Gøen op ad mig. Jeg véd ikke, hvad der gik af mig, men jeg tog med begge Hænder om dens Hoved og kyssede den; den gøede og logrede, lagde begge Forpoterne op paa mine Skuldre og slikkede mig i Ansigtet. — »Se, der har du en Ven, som

Skæbnen sender dig!« tænkte jeg ved mig selv, og hver Gang jeg derefter i denne förste tunge Tid vendte hjem fra Arbejde, skyndte jeg mig straks om bag Kasernen og saa' til min Ven, min kære Sjarik og kyssede dens Hoved, medens en sød og dog paa samme Tid saa bittertung Følelse gennemströmmede mig. Jeg næsten nød min egen Ulykke, følte en Art Vellyst ved Tanken om, at jeg i den hele vide Verden ikke havde nogen anden Ven, ikke en eneste en, der holdt af mig — ingen uden min trofaste Hund Sjarik.

Nye Bekendtskaber. — Petrov.

Men Tiden gik, og lidt efter lidt begyndte jeg at leve mig ind i Forholdene, og for hver Dag, der gik, vænnede jeg mig mere og mere til de daglige Hændelser i mit nye Liv. Forsone mig med dette Liv kunde jeg ikke, men erkende det som et Faktum, det var det paa Tide til at göre. Alle Tvivl, som jeg endnu nærede, gemte jeg i min Sjæl, saa vel, det var mig muligt. Jeg vaklede ikke mere som en fortvivlet om i Fængslet og lod ikke de andre se mit Tungsind. Fangernes vildt-nysgærrige Blikke fæstede sig ikke mere saa ofte paa mig, forfulgte mig ikke mere med samme hensyns-

løse Frækhed. De vænnede sig öjensynlig ogsaa til mig, hvad jeg var meget glad for. Jeg gik nu allerede hjemmevant ud og ind i Fængslet, kendte min Plads paa Briksen, og begyndte öjensynligt at blive vant til mange Ting, som jeg troede, jeg aldrig mine Dage havde kunnet vænne mig til. Regelmæssig hver Lördag gik jeg til Hovedvagten for at lade Halvdelen af min Nakke rage. Saa snart det blev Fyraften, kaldtes vi efter Tur til Hovedvagten, og dér gned Bataljonsbarberen vore Hoveder ind med koldt Sæbeskum samt skrabede os ubarmhjærtigt i Hovedbunden med de sløveste af alle Barberknive, saa at det endnu løber mig koldt ned ad Ryggen ved Tanken om den Pinsel. For Resten fandtes der et Middel til at undgaa den. Akim Akimytsj henviste mig til en Soldat af den militære Afdeling, der selv havde en egen Ragekniv og for en Kopek ragede hvem det skulde være. Mange af Fangerne gik til ham for at blive fri for at tages under Behandling af Statens Barberer, og disse Mennesker var dog ingenlunde ömskindede af sig. Vor Arrestant-Barber gik under Navnet »Majoren« — hvorfor skal jeg ikke kunne sige. Nu, da jeg nedskriver dette, ser jeg tydeligt Majoren for mig, en lang, mager og faamælt Fyr, temmelig enfoldig, altid fordybet i sin Beskæftigelse og bestandig med en Rem i Haanden, mod hvilken han Dag og Nat sleb sin overmaade skarpe Barberkniv. Han gik

helt op i sit Haandværk og lod til i det at se sit Livs Maal. Han var altid meget vel tilfreds, naar nogen kom for at lade sig rage; hans Sæbe var varm, og han førte Kniven med let Haand. Han fandt synlig Glæde i Udøvelsen af sin Kunst og var stolt af den; det var derfor med en vis nedladende Foragt, han tog mod den Kopek, som Barberingen kostede, som om han ikke arbejdede for den sølle Kopek, men for Kunstens Skyld. Slemt gik det A—v, da han engang for vor Plads-Major omtalte vor Fængselsbarber og af Vanvare kom til at kalde ham *Majoren*. Plads-Majoren kom aldeles ud af sig selv af Raseri. »Véd du ikke, din Skurk, hvad en Major er!« brølede han, mens Fraaden stod ham om Munden, og langede A—v en Lussing: — forstaar du ikke, hvad en Major er! Og saa vover han at kalde en Usling af en Fange Majoren, og det i min Nærværelse, lige op i Öjnene paa mig! . . .«

Allerede den förste Dag af mit Fængselsliv begyndte jeg at drömme om Friheden. Tanken paa det Öjeblik, da mine Fængselsaar skulde være omme, dukkede idelig frem for mig under Tusender af Synsmaader og udgjorde min kæreste Sysselsættelse. Jeg kunde slet ikke tænke paa andet, og jeg tror, saadan gaar det enhver, der for en Tid er berøvet sin Frihed. Jeg véd ikke, om ogsaa de andre Fanger tænkte lige saadan som jeg, men jeg overraskedes straks i Begyndelsen ved det vidunderlige Letsind i

deres Forhaabninger. Den fængsledes Haab er helt forskelligt fra det frie Menneskes. Det frie Menneske kan ganske vist ogsaa haabe (f. Eks. paa Forandring af sin Lod eller paa det heldige Resultat af en eller anden Bestræbelse), men han lever, han handler tillige, det virkelige Liv river ham med i sit Kredsløb. Men ikke saadan med den fængslede. Han lever jo ogsaa nok sit Liv — sit Fængselsliv, men hvem Fangen end er, og til hvor lang Tids Straf han end er dömt, saa er det ham, rent instinktmæssigt, aldeles umuligt at betragte sin Skæbne som noget afgjort, endeligt, som en Del af hans virkelige Liv. Enhver Fange føler, at han ikke er hjemme hos sig selv, at han ligesom kun er Gæst. Tyve Aar er ham ikke mere end et Par Aar, og han er fuldstændig overbevist om, at han, naar han i sit halvtredsindstyvende Aar forlader Fængslet, vil være ligesaa ung som nu, da han er tredive. — »Jeg 'skal nok holde det ud!« tænker han, og jager sig fra Livet al Tvivl og alle andre ubehagelige Tanker.

I Tobolsk saa' jeg Fanger, som var smeddede fast til Væggen. De sad lænkede i Kæder paa en Favns Længde. Det var mest Røvere, Folk, som havde begaaet en eller anden skrækkelig Forbrydelse i selve Siberien. De sad saadan lænkede i fem, nogle endogsaa i ti Aar. En af dem forekom mig at se ud, som han havde kendt bedre Dage; han havde vist været Em-

bedsmand et eller andet Steds. Han talte ganske sagte, hviskende og altid med et sødligt Smil. Han viste mig sin Lænke, og hvordan man bekvemmest kunde lægge sig ned. De opførte sig alle sammen ganske roligt og syntes tilfredse, men alligevel længtes de alle uhyre efter at faa siddet deres Tid af. Og hvorfor? Blot for at slippe ud af det skumle, fugtige Rum med den lave Teglstenshvælving og trække lidt frisk Luft i Fængselsgaarden — det er det hele! Ud over Fængslets Mur naar de aldrig. De véd det selv, at Fanger, der som de er smeddet i Böjer, aldrig slipper ud af Fængslet, men maa dø i deres Lænker. De véd det, og alligevel længes de frygteligt efter at faa Ende paa deres Straf i Böje. Kunde de vel ellers uden denne Længsel holde ud at sidde fem eller seks Aar i Lænker uden at dø eller gaa fra Forstanden?

Jeg følte, at Arbejdet skulde frelse mig, styrke min Sundhed og mine Lemmer. Den stadige sjælelige Uro, min nervøse Ophidselse og Kasernens kvælende Luft vilde ellers fuldstændigt kunne nedbryde min Kraft. Jeg vilde røre mig mere i den friske Luft, hver Dag arbejde mig træt og vænne mig til at bære tunge Byrder — og saa skal du i alt Fald — tænkte jeg — styrke dig selv og gaa frisk, kraftig, endnu ikke ældet ud af Fængslet. Og jeg tog ikke fejl: Arbejdet og Motionen var mig i höj Grad gavnlige. Jeg saa' med Ræd-

sel, hvorledes en af mine Kammerater (en Adelsmand) i Fængslet slukkedes som et Lys. Nej, tænkte jeg, naar jeg saa' paa ham, jeg vil leve og skal holde mig i Live. Til Gengæld maatte jeg i Begyndelsen høre meget af de andre Fanger for min Iver for Arbejdet, og i lang Tid forfulgte de mig med Haan og Spot. Men jeg brød mig ikke derom og gik tappert ud hver Dag for at brænde Alabaster. Det var let Arbejde. Ingeniørofficererne gjorde hvad de kunde, for at lette os Adelsmænd Arbejdet, og det var ikke Partiskhed, men retfærdigt. Det vilde være urimeligt at stille de samme Fordringer til et langt svagere, uarbejdsomt Menneske som til en virkelig Arbejder. Til Alabastermalningen blev der gærne udtaget en tre, fire Mand af de ældre eller svagere, til hvilken Kategori ogsaa vi hørte, og i Spidsen for dem blev der beordret en virkelig Arbejder, som var inde i Tingene. Det var næsten altid den samme, der gik med, flere Aar igennem. Almasov hed han og var en mørkladen, mager og dyster Arrestant. Han saa' dybt ned paa os. Forøvrigt var han saa lidet talende af sig, at han ikke engang gad brumme over os. Skuret, hvori vi malede og brændte Alabastret, laa nede ved Floden Irtitjs stejle og øde Bred. Om Vinteren, navnlig de mørke Dage, naar Skumringen faldt paa, var det saa underlig tungt at se ud over Floden mod den fjærne Bred paa den anden Side. Der var noget saa

tungsindigt, saa hjærteknugende over dette vilde, øde Landskab. Men om muligt endnu tungere blev det, naar Solen straalte lyst paa det uendelige hvide Snetæppe; saa fik man saadan en Længsel efter at kunne flyve bort udover denne Steppe, der begyndte paa den anden Side Floden og strakte sig mod Syd Tusender af Vester bort som en grænseløs, uendelig, hvid Dug. Almasov tog gærne tavs og mut fat paa Arbejdet, vi ligesom skammede os over ikke at kunne hjælpe ham ordentligt, og han gjorde sine Ting alene uden at ville have nogen Hjælp af os, for at vi rigtig tilgavns skulde føle vor Unyttighed og Ynkelighed overfor ham. Hele vort Arbejde bestod i at fyre i Ovnen, hvor Alabastret brændte. Den næste Dag, naar Alabastret var brændt færdigt og taget ud af Ovnen, væbnede vi os alle med tunge Mortere, fyldte os en Kasse med Alabaster og begyndte at støde den. Det var et meget behageligt Arbejde. Den sprøde Alabaster lod sig saa nydeligt male og forvandlede sig hurtigt til et fint hvidt glinsende Støv. Vi løftede og sænkede de tunge Mortere og frembragte en saadan Stöj, at vi selv fandt det helt fornöjeligt. Og tilsidst blev vi trætte, men paa samme Tid lettere til Sinds; vore Kinder blev røde, og Blodet rullede raskere gennem vore Aarer. Almasov saa' nu helt nedladende paa os, saadan som man ser paa smaa Börn, og han røg nedladende sin Pibe, men kunde allige-

vel ikke lade være at brumme, naar han endelig skulde tale. Det var nu saadan hans Maade at være paa, men for Resten tror jeg, at han i Virkeligheden var et rigtig bravt Menneske.

Et andet Arbejde, som jeg ofte blev sat til, var at dreje det store Slibehjul i Snedkerværkstedet. Det gav mig en ypperlig Motion. Mest holdt jeg dog af at kaste Sne. Det blev vi sat temmelig ofte til om Vinteren, navnlig efter Stormvejr. Efter et Dögns Fygevejr var ofte mange Bygninger halvt eller helt indemurede af Sne. Saasnart da Stormen stilnede af og Solen kom frem, blev vi drevne ud i store Hobe, sommetider hele Fængslets Mandskab, for at skovle Sneen bort fra de offentlige Bygninger. Hver fik sin Spade, alle tilsammen fik vi en Akkord, der ofte var saa stor, at man skulde undre sig over, hvorledes vi kunde overkomme den, og endrægtigt tog alle fat paa Værket. Den løse, knasende Sne, der kun var let frossen oventil, lod sig uden Anstrængelse tage paa Spaden i store Klumper og skovle til Side, forvandlende sig i Luften til et løst, sølvgnistrende Støv. Lydløst skar Spaden sig ind i den hvide, i Solen blinkende Masse. Arrestanterne gik næsten altid til dette Arbejde med Iver og Lyst. Den friske Vinterluft og Bevægelsen oplivede dem. Alle blev gladere; man hørte Latter, muntre Udraab og Vitser. De begyndte endogsaa at slaas med Sneboldte, men det varede naturligvis ikke længe, för de

mørke og fornuftigere Arrestanter, der foragtede Latter og Munterhed, skreg vrede op, og den almindelige Lystighed endte gærne med Strid og Skændsmaal.

Lidt efter lidt udvidede jeg ogsaa min Bekendtskabskreds. For Resten var det ikke mig, der lagde an paa at stifte Bekendtskaber, dertil var jeg for nedtrykt og mistroisk; det var de andre, der af egen Drift gav sig i Lav med mig. En af de förste til at besøge mig, var Arrestanten Petrov. Jeg siger *besøge*, ti Petrov, der hørte til den særlige Afdeling, boede i den længst bort liggende Kaserne. Alligevel holdt Petrov det i den förste Tid som en Slags Pligt at besøge mig hver Dag i min Kaserne eller standse mig og give sig i Snak med mig, naar jeg efter Fyraften gik omme bag Kasernerne, saa skjult som muligt for alles Blik. Det var mig i Begyndelsen noget ubehageligt, men efterhaanden forstod han at bringe det til at jeg fandt helt Behag i disse Visiter, uagtet han ellers just ikke var meget meddelsom eller veltalende af sig. Af Udseende var han en ikke videre höj, kraftigt bygget Mand, med et blegt, ganske behageligt Ansigt, med et kækt Blik, fine, hvide, tætte Tænder og altid med en lille Ladning Snus paa Underlæben. Han saa' yngre ud end han virkelig var; han var fyrretyve Aar, men saa' ud til kun at være tredive. Han talte altid meget utvungent og opførte sig i höj Grad høfligt og fintfølende.

Naar han f. Eks. saa', at jeg helst vilde være alene, talte han kun et Par Minutters Tid med mig og forlod mig saa straks, og hver Gang takkede han mig for den Opmærksomhed, jeg havde vist ham, noget han aldrig gjorde overfor nogen anden i Fængslet. Det underligste ved det hele var, at dette Forhold varede i mange Aar uden at vi i Virkeligheden kom hinanden nærmere, skönt han var mig oprigtig hengiven. Jeg kan ikke en Gang heller nu forstaa, hvad han egentlig vilde mig. — Jeg kan ikke rigtig forklare hvorfor, men det forekom mig altid, som han ikke boede i Fængslet sammen med os, men langt borte i et andet Hus, et Steds nede i Byen og kun kom i Visit i Fængslet for at høre Nyt, hilse paa mig, og se, hvordan vi alle levede. Han havde altid forfærdelig Hastværk, som der var En, der ventede ham, eller noget, han endelig maatte have gjort. Men det særeste ved det hele var, at han aldrig bestilte det bitterste men levede i den fuldstændigste Lediggang (naar fraregnes Tvangsarbejdet, naturligvis). Han kunde ikke noget Haandværk og var næsten altid uden Penge, men det brød han sig ikke om. Og hvad var det saa, han talte med mig om? Hans Samtale var lige saa besynderlig som han selv. Han ser f. Eks., at jeg gaar alene om bag Kasernerne, og straks kommer han farende hen til mig. Han gik altid saa hurtigt, saa det saa' ud som han løb.

— Goddag!

— Goddag!

— Jeg forstyrrer Dem vel ikke?

— Næh, aldeles ikke.

— Jeg vilde gærne spörge Dem om Napoleon. Er han ikke i Familie med ham, der levede i 1812? (Petrov kunde læse og skrive).

— Jo, han er.

— Man siger nok, at han skal være en Slags Præsident?

Han spurgte altid meget hurtigt, afbrudt, som om det var ham Livet om at göre at faa saa hurtig som mulig Besked, og som han havde spurgt om Sager, hvis Besvarelse ikke taalte den mindste Opsættelse.

Jeg forklarede ham, hvad Præsidentskabet var, og tilföjede, at han maaske snart vilde blive Kejser.

— Hvordan det?

Jeg søgte ogsaa at forklare ham det. Petrov hørte opmærksomt efter og lod til ganske at forstaa, hvad jeg sagde.

— Hm. Men jeg vilde ogsaa gærne spörge Dem, Alexander Petrovitsj: er det sandt, hvad man siger, at der er Aber, hvis Hænder naar dem lige ned til Hælene, og som er ligesaa store som et Menneske?

— Ja, det er rigtigt.

— Hvordan ser de ud?

Jeg gav ham ogsaa, saa godt jeg kunde, Besked om det.

— Men hvor lever de?

— I de varme Lande. Paa Øen Sumatra for Eksempel.

— Er det i Amerika? Dér siger man jo, Folk gaar paa Hovedet?

— Nej, det er en Misforstaaelse. De tager fejl af Antipoderne. — Jeg forklarede ham, hvor Amerika laa, og ligeledes saa godt, jeg kunde, hvordan det forholdt sig med Antipoderne. Han hørte efter, saa opmærksomt, som om han kun var kommen for disse Antipoders Skyld.

— Ja saa, sagde han omsider. — Men forleden Aar læste jeg om Grevinde Lavalière, i en Bog, jeg fik af Adjudant Arefjev. Er det sandt, hvad der staar der, eller er det bare Digt? Dumas hedder Forfatteren.

— Det er naturligvis Digt.

— Saa! — Naa, Farvel og tak for god Underretning!

Dermed forsvandt Petrov. I Virkeligheden blev næsten altid vore Samtaler førte paa denne Maade.

Jeg søgte at skaffe mig noget at vide om ham. M., der vidste om vort Bekendtskab, advarede mig. Han sagde, at mange af Fangerne havde indgydt ham Skræk, navnlig i de første Dage, men ingen, ikke en Gang Gasin, havde han følt sig saa utryg for som for denne Petrov.

— Han er den mest resolute, mest frygt-

løse af alle Fangerne, sagde M. — Han er i Stand til alt og vil ikke lade sig standse af nogen Ting, dersom han faar Lyst til et eller andet. Han vil ogsaa, hvis det stikker ham, skære Halsen over paa Dem, uden at blinke eller føle den mindste Anger. Jeg tror oven i Købet, at han ikke er rigtig ved sine fulde fem.

Denne Udtalelse gjorde mig blot endnu mere nysgærrig; men M. kunde ikke göre mig Rede for, hvorfor han havde den Opfattelse af Petrov. Og underligt nok: i mange Aar levede jeg sammen med Petrov, talte med ham næsten hver Dag, og uagtet han var mig oprigtig hengiven (jeg véd forresten ikke hvorfor) og hele den Tid opførte sig ordentligt og roligt i Fængslet, saa tænkte jeg dog hver Gang, jeg stod og talte med ham, at M. sikkert alligevel havde Ret. Men hvorfor jeg tænkte saadan — det kan jeg ikke forklare mig.

Jeg kan her bemærke, at det var netop Petrov, ham, der vilde myrde Pladsmajoren, fordi han havde dömt ham til en Straf, som han troede, han ikke havde fortjent. En anden Gang, för han kom ind i Fængslet, havde han stukket sin Oberst ihjel foran Fronten, fordi denne havde slaaet ham under Eksercitsen. For Resten er jeg ikke inde i hele hans Historie; han fortalte mig den aldrig. Han opførte sig roligt og stille, skönt man kunde se, at han gemte over stærke, flammende Lidenskaber,

men de glødende Kul var skjulte under Aske og ulmede kun sagte. Han skændtes sjældent; kun én Gang saa' jeg ham for Alvor ophidset. Der var et eller andet, som man havde gjort ham Uret ved, en Ting, man ikke vilde give ham. Vedkommende, der stredes med ham, var en stærk höj Arrestant, Vasilij Antonov, en ondskabsfuld, kivagtig Spasmager, men langtfra nogen Kryster. De havde allerede længe staaet og brugt Mund og jeg tænkte, at det vilde blive ved det. Men denne Gang gik det anderledes: Petrov blev pludselig bleg, og Læberne dirrede paa ham, mens han snappede efter Vejret. Han rejste sig fra sin Plads, og langsomt, ganske langsomt gik han lydløst paa sine bare Ben (om Sommeren holdt man meget af at gaa barbenet) over Gulvet hen imod Antonov. Med ét blev der ganske stille i den larmende, skrigende Kaserne; der blev pludselig saa tyst, at man kunde høre en Flues Snurren. Alle ventede paa, hvad der skulde komme. Antonov sprang ligeledes op, hans Ansigt var helt fortrukkent... Jeg kunde ikke holde det ud og ilede ind i Kasernen. Jeg ventede, at jeg ikke en Gang vilde være naaet til Trappen, för jeg hørte det myrdede Menneskes Skrig. Men det blev heldigvis ikke til noget denne Gang; Antonov ventede ikke, til Petrov var naaet hen til ham, men overlod ham hurtig, uden at sige noget, Tingen, de stredes om. Det forstaar sig, et Par Minutter efter, begyndte Antonov igen

at bruge lidt Mund for at lette sin Samvittighed og vise, at han dog ikke var saa forfærdelig bange, men Petrov brød sig ikke om Skældsordene, han havde jo faaet, hvad han vilde, og var derfor tilfreds. Et Kvarters Tid efter drev han igen som för aldeles ledig om i Fængslet, som for at høre efter, hvor man talte om noget morsomt, for at stikke sin Næse ind der og lytte til. Jeg kunde aldrig rigtig forstaa, hvorfor han blev ved at leve i Fængslet og ikke römte sin Vej; om han havde villet, skulde intet have holdt ham tilbage. Over Mennesker som Petrov hersker Forstanden kun saalænge de ikke har sat sig noget i Hovedet. Og jeg er overbevist om, Petrov vilde have forstaaet at römme paa en fiffig Maade, saa han havde narret dem alle, og at han vilde have kunnet udholde at sidde en Uge uden Mad gemt inde i Skoven eller et Sivkrat. Men han var öjensynlig ikke falden paa den Tanke. Jeg undrede mig adskillige Gange over, hvor dette Menneske, der havde dræbt sin Oberst for en Lussing, saa roligt uden at göre Modstand, kunde lægge sig ned for at modtage sine Pisk. Han blev undertiden afstraffet, naar han grebes i at smugle Brændevin, ti som alle Fanger uden Haandværk gav han sig imellem af med det. Men han mente rimeligvis, at han havde fortjent Straf, ellers havde han hellere ladet sig slaa ihjel end fundet sig i det. Jeg forundrede mig ogsaa over at han, trods han syntes at være mig hengiven,

alligevel bestjal mig. Det kom over ham paa sine Tider. Det var ham, der stjal min Bibel, som jeg blot havde bedt ham bringe fra et Sted til et andet. Han havde kun nogle faa Skridt at gaa, men paa Vejen var han saa heldig at møde en Køber, til hvem han straks solgte Bogen, hvorpaa han drak Pengene op. Om Aftenen fortalte han mig selv om Tyveriet, men uden mindste Generthed eller Fortrydelse, aldeles rolig, ligesom det var en ganske naturlig Ting. Jeg forsøgte at skænde paa ham; jeg var desuden ogsaa ked over at miste min Bibel. Han hørte efter uden at blive hidsig, ja næsten helt ydmygt, indrömmede, at Biblen er en nyttig Bog, og beklagede oprigtigt, at jeg ikke havde den mere, men følte ikke Spor af Anger over, at han havde stjaalet den, og saa' saa fornöjet og selvtilfreds paa mig, at jeg fandt det unyttigt at skænde mere. Han tog saa roligt mod mine Skænd, rimeligvis fordi han mente, at det hørte med til Sagen, og undte mig at lette mit Hjærte, men i Grunden var det det rene Vaas, saadant noget Vaas, at et fornuftigt Menneske næsten burde skamme sig for at komme frem med det. Jeg tror, at han overhovedet betragtede mig som et purt Barn, der ikke forstod de simpleste Ting i Verden. Naar jeg f. Eks. talte med ham om andet end Videnskab og Bøger, saa svarede han mig ganske vist, men ligesom kun af Høflighed, indskrænkende sig til de kortest mulige Svar. Ofte

forelagde jeg mig selv det Spörgsmaal: hvad vil han egentlig med disse boglige Kundskaber, som han søger at faa hos mig? Sommetider, naar jeg stod og talte med ham, kunde jeg kaste et Sideblik hen paa ham for at se, om han ikke skulde staa og le ad mig. Men nej, han hørte meget alvorligt efter, skönt ikke altid med overdreven Opmærksomhed, hvad der undertiden kunde ærgre mig . . . Jeg tror, at han temmelig snart var kommen til den Opfattelse, at der ikke lod sig tale med mig som med andre Mennesker, og at jeg med Undtagelse af Bøger ikke forstod mig paa nogen Ting, saa det var bedst ikke at plage mig med andet.

Alligevel er jeg overbevist om, at han holdt af mig — noget, der forundrede mig meget. Mulig følte han for mig den Medlidenhed, som den stærke instinktmæssigt føler overfor den svage? Og skönt det ikke forhindrede ham fra at bestjæle mig, tror jeg dog, at han, alt mens han stjal fra mig, havde Medlidenhed med mig. »Ak«, tænkte han vist, »hvad det er for en Stakkel, som ikke en Gang kan forsvare sit eget Gods!« Og det var rimeligvis derfor, han holdt af mig. En Gang kom han saadan, halvt mod sin Vilje, til at sige: »De er altfor god af Hjærtet, og saa er De saa skikkelig, saa skikkelig, at det formelig gör En ondt for Dem. Ja, tag mig det nu ikke ilde op, Alexander Petrovitsj — tilföjede han lidt efter: — jeg sagde bare hvad jeg mente!«

Det hænder undertiden i Livet, at saadanne Folk pludselig aabenbarer deres sande Væsen i et kritisk Öjeblik og saaledes med ét kommer ind i deres rette Virkekreds. De er ikke Ordets Mænd, kan ikke sætte store Foretagender i Gang, men de er de förste, som begynder paa dem og fuldfører dem. De braser paa uden Frygt, fulgt af de andre, der styrter efter dem blindt, ofte deres egen Undergang i Møde. Jeg tror ikke, at det kunde faa en lykkelig Ende med Petrov, og naar det ikke allerede den Gang var ude med ham, var det, fordi hans Time endnu ikke var kommen. Men for Resten, hvem véd? Maaske opnaar han en graa Alder og dør mæt af Dage, efter længe at have flakket om uden Maal eller Med. Men alligevel tror jeg M. havde Ret, da han kaldte ham den mest resolute i hele Fængslet.

Isaj Fomitsj. — Badstuen. — Baklusjins Fortælling.

Det led mod Julen. Arrestanterne gik den i Møde med en vis Höjtidelighed, og ved Synet af deres Forventning begyndte jeg ogsaa at vente noget usædvanligt. En fire Dage för Höjtiden blev vi ført til Badstuen. I min Tid, og da navnlig de förste Aar, kom Arrestanterne

kun sjældent i Bad. Alle blev derfor meget glade og begyndte at göre sig i Stand. Mest af alle glædede sig dog Isaj Fomitsj Bumstejn, den fangne Jøde, som jeg nævnte i det fjerde Kapitel af min Fortælling. Han holdt af at tage Dampbadet saa hedt, at han næsten var bevidstløs, og hver Gang jeg opfriskende gamle Minder kommer til at tænke paa vor Fængsels Badstue (og den fortjente nok at mindes), saa ser jeg straks i Billedets Forgrund min uforglemmelige Fængselsfælle Isaj Fomitsjs henrykte Ansigt. Du store Gud, hvor var det Menneske dog pudsigt og latterligt! Jeg har allerede sagt et Par Ord om hans ydre Skikkelse; han var en halvtredsindstyve Aar, mager og spædlemmet, rynket og med frygtelige Brændemærker paa Kind og Pande. Hans Ansigt lyste af den mest uforstyrrelige Selvtilfredshed og Lyksalighed. Han lod til slet ikke at være ulykkelig over, at han var i Fængslet. Da han var Juveler, og der ingen Juveler var i Byen, havde han uafbrudt Arbejde baade fra Herskaberne i Byen og fra sine Overordnede, og fik da altid i alt Fald noget for det. Han led derfor ingen Nød, havde Penge nok og laante dem ud for höje Renter til hele Fængslet. Han havde sin egen Samovar, en god Madras, Kopper og et helt Spisestel. Jøderne i Byen beskyttede ham. Hver Lördag gik han, fulgt af Vagt, til det jødiske Bedehus i Byen (det var tilladt af Lovene) og levede et meget fornöjet Liv, kun med

Utaalmodighed afventende sin tolvaarige Straffetids Udløb for at kunde »kifte sig!« Hans Smil var den mest komiske Blanding af Naivetet, Enfoldighed, Snedighed, Kækhed, Godmodighed, Pralevornhed og Fejghed. Det undrede mig meget, at Fangerne ikke gjorde Nar ad ham, men kun spøgede lidt med ham for Tidsfordriv. Isaj Fomitsj var öjensynlig en Kilde til stadig Moro og Adspredelse i Fængslet. »Han er vor eneste, rør ikke Isaj Fomitsj!« sagde Arrestanterne, og Isaj Fomitsj var, skönt han nok forstod Meningen, alligevel helt stolt over sin Betydning, hvad der morede Arrestanterne meget. Efter hvad man fortalte mig, havde hans Indtræden i Fængslet fundet Sted paa den mest pudsige Maade. En Gang, henimod Aften, udspredte sig pludselig det Rygte i Fængslet, at man havde hentet en Jøde, som nu blev raget i Hovedvagten, og som med det förste vilde være her. Der var den Gang ingen Jøde i Fængslet. Arrestanterne ventede ham med Utaalmodighed og stimlede straks omkring ham, saasnart han kom ind ad Porten. Underofficeren ledsagede ham hen til hans Kaserne og anviste ham hans Plads paa Briksen. I Haanden holdt Isaj Fomitsj en Pose med sine egne Sager og de udleverede Rekvisiter i. Han satte Posen fra sig, klatrede op paa Briksen og satte sig der, med Benene trukne op under sig og uden at turde løfte Öjnene fra Jorden. Rundt omkring haglede det ned med Latterudbrud og

Fængsels-Vittigheder over hans jødiske Herkomst. Pludselig trængte sig gennem Mængden en ung Arrestant med nogle skrækkelig gamle, skidne og lasede Sommerbenklæder i Haanden og gik hen til Isaj Fomitsj, satte sig ved Siden af ham og slog ham paa Skulderen:

— Naa, min brave Ven, i hele seks Aar har jeg ventet paa dig. Se her, hvad gi'r du for dem?

Og han bredte sine Pjalter ud for ham. Isaj Fomitsj, som hidtil ikke havde vovet at løfte Öjnene overfor denne Skare haanende, modbydelige Ansigter, der stimlede sammen omkring ham, og som ikke havde turdet sige et eneste Ord — han begyndte nu, da han saa' Laanegodset, pludselig at vaagne og gav sig til ivrigt at beføle Pjalterne med Fingrene, ja holdt dem endogsaa op mod Lyset. Alle ventede paa, hvad han vilde sige.

— Naa, Du giver mig vel en Rubel Sølv for dem? Saa meget er de da værd, fortsatte Pantsætteren.

— Nej, ikke en Rubel, men syv Kopek kan du faa.

Det var de förste Ord, Isaj Fomitsj udtalte i Fængslet. Alle brast i Skoggerlatter.

— Naa, ja, ja da, lad mig saa faa de syv Kopek. Her er de, men pas nu paa, at du gemmer Pantet vel. Du skal staa inde for det med dit Hoved.

— Procenten tre Kopek, det bli'r ti Ko-

pek, fortsatte Jøden med skælvende Røst, idet han puttede Haanden ned i Lommen for at hente Pengene op og frygtsomt skævede til Arrestanterne. Skönt han var forfærdelig bange, vilde han dog gærne göre en god Forretning.

— Det er naturligvis om Aaret de tre Kopeks Procent?

— Nej, ikke om Aaret, men for en Maaned.

— Du er haard nok, Jøde. Men hvad hedder du?

— Isaj Fomitsj.

— Naa, Isaj Fomitsj, du kommer til at blive en god Stund hos os. Farvel du!

Isaj Fomitsj synede endnu en Gang Laanegodset og lagde det saa forsigtigt ned i sin Pose, stadig ledsaget af Arrestanternes Latter.

Det var virkelig ligesom de alle holdt af ham, og ingen gjorde ham Fortræd, skönt de næsten alle sammen skyldte ham Penge. Selv var han saa from som en Höne, og tryg ved den almindelige Velvilje, blev han endog hel kry, men paa en saa godmodig, komisk Maade, at ingen kunde tage det fortrydeligt op. En Arrestant, Lutsjka, der i sit Liv havde haft at göre med mange Jøder, skændtes ofte med ham, ikke af Ondskab men blot for Morskabs Skyld, saadan som man morer sig med at drille en Hund eller en Papegöje. Isaj Fomitsj forstod det meget godt og blev aldrig vred, men slog for Spøg fra sig igen med Næb og Klør.

— Pas paa, Jøde! jeg slaar til!

— Slaar du ét Slag, saa slaar jeg ti, svarede straks Isaj Fomitsj nok saa kæphöjet.

— Forbandede Utöj!

— Ka' gærne være.

— Din skabede Jøde!

— Ka' gærne være. Men er jeg skabet, saa er jeg ogsaa rig; jeg har Skillinger.

— Du har solgt Kristus.

— Ka' gærne være.

— Bravo, Isaj Fomitsj, du er en rask Karl! Rør ham ikke, han er vores eneste, raabte Arrestanterne leende.

— Tag dig i Agt, Jøde, du faar Knut og kommer til Siberien.

— Jeg er jo allerede i Siberien.

— Men du kommer længere bort endnu.

— Men der findes vel ogsaa en Gud dér?

— Det gör der vel nok.

— Naa, ja hvad saa? Findes der blot en Gud, og findes der Penge, saa er der lige godt overalt.

— Bravo, Isaj Fomitsj! Hør, hvor han kan! raaber de rundt om, og uagtet Isaj Fomitsj nok ser, at de ler ad ham, føler han sig dog stolt over Bifaldet og begynder med den spinkleste Diskant at synge: la-la-la-la-la! en underlig Melodi, en Sang uden Ord og den eneste, han sang under hele sit Ophold i Fængslet. Senere, da han var bleven bekendt med mig, betroede han mig under dyre Eder, at det var den selv samme Sang, som de seks hundrede tusende

Jøder, lige fra de mindste til de störste, sang, da de gik over det røde Hav, og at det er paalagt enhver Jøde at synge den Melodi i Triumfens Time, naar han har vundet Sejr over sine Fjender.

Jeg kan ogsaa endnu tydeligt se Isaj Fomitsj, som han drev ledig om i Fængslet om Lördagen og gjorde sit bedste for ikke at bestille noget, saaledes som det i Loven er paabudt paa Sabbaten. Hvilke umulige Anekdoter fortalte han mig ikke hver Gang, han kom tilbage fra Synagogen; hvilke forunderlige Nyheder og Rygter bragte han mig ikke fra St. Petersborg, forsikrende, at han havde faaet dem fra sine Trosfæller, der igen havde dem fra förste Haand.

Men jeg har allerede talt mer end nok om Isaj Fomitsj.

I hele Byen var der kun to Badstuer. Den förste, der ejedes af en Jøde, var delt i numererede Rum og kostede 50 Kopek Rummet, samt besøgtes kun af Folk af de höjere Lag. Den anden, der var beregnet for de lavere Lag, var forfalden, trang og smudsig, og til den var det, at man førte vort Fængsel. Det var en kold Solskinsdag; Arrestanterne glædede sig allerede, fordi de skulde slippe ud af Fængslet og faa Byen at se. Spøg og Latter lød uafbrudt paa Vejen. En hel Deling Soldater eskorterede os med ladte Geværer, til Under for den ganske By. Ankomne til Badstuen

blev vi delt i to Hold, saaledes at det ene maatte vente i den kolde Forstue, mens det andet var i Bad, da Badstuen var for lille til at rumme os alle. Den var endog saa lille, at jeg havde Möje med at forstaa, hvordan blot Halvdelen af os skulde faa Plads i den. Men Petrov slap mig ikke; uden at jeg havde bedt ham derom, kom han selv for at hjælpe mig og tilbød sig oven i Købet til at vaske mig. Jeg fik ogsaa Tilbud om Hjælp fra Baklusjin, en Arrestant fra den særlige Afdeling, som hos os gik under Navnet Pioneren, og som jeg ansaa' for den muntreste og elskværdigste af Arrestanterne, hvad han da ogsaa virkelig var. Vi var allerede lidt bekendte med hinanden. Petrov hjalp mig ogsaa med Afklædningen, som jeg af Mangel paa Øvelse var meget længe om; Forrummet var saa koldt, at der næsten ikke var varmere end udenfor. Arrestanterne har i Regelen svært ved at klæde sig af, för de rigtigt er blevne øvede i Kunsten. For det förste maa man lære i en Fart at snöre Læderunderlaget af under Lænkerne. Dette er en fire Tommer langt og bæres over Linnedet lige under Jærnringen, der omslutter Benet, og mellem det og Ringen er der Plads til at stikke en Finger ind; derved kommer Jærnet til at slaa mod Benet, og uden Læderunderlaget vilde Arrestanterne paa én Dag faa Benet fuldt af Saar. Men at tage Læderunderlaget af er ikke det vanskeligste. Det vanskeligste er at tage

Linnedet af nedenunder Lænkerne. Det er et helt Kunststykke. Den nye i Tjenesten véd næsten ikke, hvordan han skal bære sig ad; den förste, der lærte mig det, var en gammel Røveranfører i Tobolsk, Karenev, der sad fem Aar smeddet fast til Væggen. Men Arrestanterne var vante til denne Afklædning og klarede sig med störste Lethed. Jeg gav Petrov et Par Kopek til at købe Sæbe og en Visk af Lindebast for; Arrestanterne fik ganske vist Statens Sæbe, et Stykke saa stort som en Tokopek og saa tykt som de Bidder Ost, man om Aftenen serverer hos »Middelstandens« Folk. Man solgte Sæben ude i den kolde Forstue, hvor man ogsaa kunde købe Spiten*), Kalatsjer og varmt Vand. I Følge Overenskomst med Badstuens Ejer, fik hver Arrestant udleveret én Spand varmt Vand, men ønskede han mere, maatte han betale to Kopek ekstra for hver Spand; Vandet fik han ind gennem en dertil indrettet Luge ud til Forstuen. Da Petrov havde hjulpet mig Töjet af, tog han mig under Armen og førte mig ind, da han saa', at jeg havde svært ved at gaa i Lænkerne. »De skal trække dem höjere op paa Benet«, sagde han og ledte mig frem, som han kunde være min Barnepige: — »Pas paa dèr, der er et Trin.« Jeg skammede mig endogsaa saa smaat, og søgte at overbevise Petrov om, at jeg godt kunde gaa alene, men han

*) Drik af varmt Vand, Honning og Salvie eller Laurbærblade. *O. A.*

vilde ikke høre Raison. Han behandlede mig aldeles, som jeg var et umyndigt, uvidende Barn, som det var enhvers Pligt at hjælpe. Der var ikke den mindste krybende Tjenstvillighed med i Spillet; dersom jeg havde fornærmet ham, skulde han nok have vidst, hvad han skulde göre. Ikke heller havde jeg lovet ham Penge derfor, og han havde heller ikke bedt om nogen. Men hvorfor bar han sig da saadan ad?

Da vi aabnede Dören til selve Badstuen, var det mig, ligesom jeg kom ind i Helvede. Forestil Dem et Rum paa en tolv Skridt i Længden og lige saa meget i Bredden, hvor der er stuvet sammen en henved hundrede Mennesker; i det mindste var der da firs, eftersom vi kun var delte i to Hold og var mødt op til Badstuen omtrent to hundrede Mand stærke. Tæt, hvid Damp, der trykker Öjnene til, Sod, Snavs og en Trængsel saa tæt, at det næsten ikke er til at komme frem. Jeg blev helt forskrækket og vilde vende om, men Petrov satte straks Mod i mig igen. Med störste Besværlighed lykkedes det os at klemme os frem til Bænkene; vi maatte næsten træde over Hovederne paa alle de Folk, der sad rundt omkring paa Gulvet. Men alle Pladserne paa Bænkene var optagne. Petrov sagde til mig, at jeg maatte købe en Plads, og han gav sig straks desangaaende til at tinge med en Arrestant, der sad henne ved Vinduet. For en Kopek

— Petrov havde været saa forsynlig at tage nogle Penge med, gemt i Næven — afstod denne sin Plads og krøb selv ned under Bænken og satte sig lige under min Plads i Mørket paa Gulvet, der var bedækket med et næsten fingertykt Lag af klæbrigt Snavs. Men ogsaa alle Pladserne under Bænkene var optagne, saadan vrimlede det af Folk. Paa hele Gulvet var der ikke saa meget som en Haandsbredde fri, hvor der ikke sad Arrestanter paa Hug, plaskende i deres Spande. Andre stod oprejst og hældte Indholdet af deres Spande over sig, saa det smudsige Vand spröjtede ned over de ragede Hoveder paa dem, der sad paa Gulvet. Iøvrigt vaskede man sig ikke saa meget, det er noget Menigmand i Reglen ikke bruger synderligt; man nöjes med en skrækkelig Hede og skyller sig saa over med koldt Vand — det er det hele. En halvtredsindstyve Badekoste hævede og sænkede sig i samme Nu, man piskede sig som rasende. Varmegraden steg bestandig; til sidst var der ikke længer hedt, men stegende hedt. Alle skreg de og brölede op i Kor, mens Hundreder af Lænker raslede mod Gulvet . . . Nogle, som vilde frem, indfiltrede sig i andres Lænker og slog selv med deres egne Lænker dem i Hovedet, der sad paa Gulvet, snublede over Benene, skældte ud og trak andre med sig om i Faldet. Det skidne Vand sivede ned fra alle Sider. Alle var ligesom drukne, man skreg og hylede. Ved Vinduslugen ud til

Forstuen var der en skrækkelig Trængsel og Skænderi, og det varme Vand, som leveredes ind af Lugen, spildtes ofte ud over Hovederne paa de siddende, för det naaede til Bestemmelsesstedet. Af og til kigede en skægget Soldat, med Geværet i Haand, ind ad Vinduet eller den aabne Dör, for at paase, at ingen Uordener fandt Sted. Arrestanternes ragede Hoveder og røde, ophedede Kroppe syntes her mere vanformede end ellers. Arrene fra Piske- og Rottingslagene træder nemlig gærne frem paa den ophedede Ryg, saa at det ser ud, som om den nylig var sønderflænget. De frygtelige Ar! Det isnede mig gennem Marv og Ben, saa saare jeg saa' paa dem. Dampen strömmer stadig ind — og indhyller hele Badstuen i en tæt, hed Skytaage; alle bröler og skriger höjere og höjere. Op af Dampens Taage dukker sønderpiskede Rygge, ragede Hoveder og ivrigt fægtende Arme og Ben; og op over al Larmen og Skraalet bröler Isaj Fomitsj af sine Lungers fulde Kraft, helt oppe ved Loftet. Han sveder, saa at han næsten er ved at tabe Samlingen, men alligevel synes ingen Hede at kunne tage paa ham. For en Kopek lejer han sig en Badetjener, men denne kan ikke holde det ud, kaster Badekosten og hælder koldt Vand over sig. Isaj Fomitsj giver ikke tabt, men lejer sig en anden Badetjener og en tredje; for en Gangs Skyld ser han ikke paa Skillingen og bytter lige til fem Badetjenere. »Bravo, Isaj

Fomitsj, han kan svede!« bröler Arrestanterne op til ham. Isaj Fomitsj føler selv, at han overstraaler dem alle, han triumferer og overdøvende dem alle udslynger han med höj, næsten vanvittig Stemme sin Sejrsarie: la-la-la-la-la. Det faldt mig ind, at hvis vi alle en Gang skulde komme i Helvede, saa maatte det ligne dette Sted. Jeg kunde ikke lade være at meddele Petrov denne Tanke; han saa' sig blot omkring men sagde intet.

Jeg vilde ogsaa købe en Plads til ham ved Siden af mig, men han satte sig ved mine Fødder og sagde, at han havde det meget godt der. Baklusjiń købte Vand og bar det hen til os, saa ofte vi behøvede det. Petrov sagde, at han vilde vaske mig fra øverst til nederst »for at De kan blive fuldstændig ren«, og tilraadede mig kraftigt at tage Dampbad höjere oppe. Men det havde jeg ikke Mod til. Petrov sæbede mig ind over det hele. »Og nu vil jeg vaske Deres smaa Fødder«, sagde han til sidst. Jeg vilde först svare ham, at jeg kunde godt göre det selv, men gad ikke stride imod og gav mig ham fuldstændig i Vold. I Formindskelsesordet »smaa Fødder« var der ikke mindste Spor af Kryberi eller sligt; Petrov kunde simpelthen ikke kalde mine Fødder for Fødder, blot fordi de andre, de rigtige Mennesker, havde Fødder — men jeg kun »smaa Fødder«.

Da han havde vasket mig, ledsagede han

mig under de samme Ceremonier og de samme Forsigtighedsregler, som om jeg havde været af Glas, ud i Forstuen og hjalp mig Linnedet paa, og först da han var helt færdig med mig, sprang han igen ind i Badestuen for at bade.

Da jeg kom hjem, bød jeg ham et Glas The. Han sagde ikke nej, men drak det og takkede mig. Jeg faldt da paa den Ide at traktere ham med en Snaps. Petrov blev meget glad, drak Snapsen, trak Vejret dybt og sagde, at jeg havde oplivet ham helt, hvorpaa han skyndte sig ud af Køkkenet, som om noget uopsætteligt ventede paa ham. I Stedet for ham indfandt sig Baklusjin (Pioneren), som jeg allerede i Badestuen havde indbudt til The.

Jeg har aldrig truffet noget mere elskværdigt Menneske end denne Baklusjin. Han hørte ganske vist ikke til dem, der lod sig byde alt; han kunde blive hidsig og taalte ikke, at man kom ham for nær; kort sagt, han vidste at sætte sig i Respekt, men hans Hidsighed gik snart over, og han lod til at være godt lidt af alle. Hvor han saa kom, saa var han vel set. Det var en höj Fyr paa omkring de tredive, med et ungdommeligt, godmodigt, ganske könt Ansigt, som han kunde skære saa ustyrlig komiske Grimasser med, at det var umuligt at staa for dem. Han var lutter Fyr og Flamme. — Jeg blev allerede kendt med ham en af de förste Dage, og han fortalte mig da, at han havde været Kanoner samt senere gjort Tjeneste

som Pioner, samt at han havde været godt anskreven hos nogle höjtstaaende Personer — hvad han endnu lod til at mindes med Stolthed. Han havde endog læst Bøger og spurgte mig straks om Nyt fra St. Petersborg. Senere sagde han mig, at han ikke hele Tiden havde gjort Tjeneste i Hovedstaden; han havde nemlig begaaet en Forseelse, hvorfor han var bleven sendt til R. som Underofficer ved Garnisonsbataljonen.

— Naa, ja, og derfra sendte man mig saa herhen, tilföjede han.

— Men hvad var Grunden til det? spurgte jeg.

— Grunden? Ja, kan De nu tænke Dem 'et, Alexander Petrovitsj? Det var bare fordi jeg gik hen og forelskede mig!

— Aa, det sender man da ikke Folk til Siberien for, indvendte jeg leende.

— Næh, ganske vist, indrömmede Baklusjin — jeg skød ganske vist ogsaa ved samme Lejlighed en Tysker en Kugle for Panden. Men var der nu ogsaa nogen Mening i at sende mig her hen bare for en Tyskers Skyld? har man hørt saa galt för?

— Men hvordan hænger det sammen? Fortæl mig det; jeg kunde nok have Lyst til at høre det.

— Ja, det er en meget morsom Historie, Alexander Petrovitsj.

— Saa meget desto bedre. Op med den!

Og jeg hørte følgende ikke saa helt morsomme, men ganske ejendommelige Historie om et Drab . . .

— Saadan gik det til, begyndte Baklusjin. — Jeg blev jo sendt ned til R., og jeg ser mig saa om i Byen; ret kön og stor var den, men bare saa bandsat fuld af Tyskere. Naa, jeg var jo en ung Mand, stod mig godt med mine Foresatte, saa jeg gik med Hatten paa tre Haar og slog mine Folder, som jeg havde Lyst. Tyskerne søgte jeg at holde gode Miner med — og gik saa hen og forelskede mig i en lille Tyskerpige, Louise hed hun. Hun og hendes Tante vaskede begge for Folk, rigtig Finvask, forstaar sig. De lod for Resten til at ha'e det meget godt. Jeg begyndte med at spasere op og ned forbi hendes Vindu, men senere kom vi til at staa paa en mere fortrolig Fod. Hun snakkede rigtig pænt Russisk, smurrede bare en ganske lille Smule paa R'erne — og var saa sød, saa det er aldrig til at begribe. Naa, jeg var jo i Begyndelsen saadan lidt vidtløftig af mig, men hun sagde til mig: »Sasja, sagde hun: — vær skikkelig, jeg vil blive dig en retskaffen Kone,« og saa kyssede og klappede hun mig og lo med saadan en frisk Latter — og var saa flink og pæn: jeg havde aldrig truffet saadan en för. Hun fik mig selv til at tænke paa Giftermaal, — hvordan i al Verden skulde jeg have kunnet staa imod! Naa, jeg lavede mig altsaa i Stand til at gaa

til den Øverstbefalende for at søge om Tilladelse . . . Men saa med ét bliver Louise borte fra vore Møder, först én Gang, saa nok en Gang og saa en Gang til. Jeg skrev et Brev til hende; intet Svar. Hvad skal det sige? tænkte jeg. Hvis hun vil narre mig, havde hun vel gaaet lidt finere til Værks, saa havde hun nok svaret paa mit Brev og var ogsaa nok kommen til vore Møder. Men hun kan ikke lyve: hun har sikkert besluttet at bryde med dig! Det er Tanten, der staar bagved det! tænkte jeg . . . Jeg gik som i en Taage. Saa skrev jeg et nyt Brev og sagde, at hvis hun blev ved at udeblive fra vore Møder, saa vilde jeg gaa til hendes Tante. Hun blev forskrækket og kom. Grædende fortalte hun mig, at der var en Tysker, en fjærn Slægtning af hende, som havde friet til hende. Han var Urmager, rig, men allerede til Aars; han vilde paa én Gang göre hende lykkelig og skaffe sig en Kone til at have om sig paa sine gamle Dage; og han havde længe tænkt paa at fri til hende, skönt han först nu havde gjort Alvor af det. »Ser du, Sasja,« sagde hun, »han er rig, og det vilde være en Guds Lykke for mig, saa du vil da ikke staa i Vejen for min Lykke?« Jeg saa' paa hende: hun græd og omfavnede mig . . . Ak, ja, tænkte jeg, det vilde være en fattig Glæde at blive gift med en stakkels Stymper til Soldat! — »Naa, siger saa jeg, Farvel da, Louise! Gud være med dig; jeg skal ikke staa dig i Vejen for din

Lykke. Men . . . ser han ellers saadan godt ud?« — »Nej,« siger hun, »han er saa gammel, og saa har han saadan en lang Næse . . .« og saa lo hun selv. Saa skiltes vi. Den Lykke var mig altsaa ikke beskaaren, tænkte jeg.

Dagen efter gik jeg forbi hans Butik; Louise havde sagt mig Gaden. Jeg kigger ind ad Ruden: der sidder Tyskeren og piller ved sine Ure, han ser ud til at være saadan en fem og fyrretyve Aar, har et stort Horn til Næse og stilkede Öjne og sidder i Frakke og höje, opstaaende Flipper, rigtig en vigtig Herre. Föj! föj! . . . jeg spyttede og havde mest Lyst til at slaa Ruden ind — men tog mig i det . . . I Mørkningen vendte jeg hjem til Kasernen, kastede mig paa min Seng og — ja, De vil maaske ikke tro det, Alexander Petrovitsj, men jeg græd som et Barn . . .

Saadan gik der tre Dage. Louise saa' jeg ikke noget til. Imidlertid fik jeg at vide af en gammel Vaskerkone, som Louise af og til besøgte, at Tyskeren havde faaet Nys om vor Kærlighed, og at det var derfor, han havde paaskyndet sit Frieri. Ellers vilde han have udsat det endnu et Par Aar. Louise havde han faaet til at love sig, at hun ikke vilde kendes ved mig mere. Vaskerkonen fortalte tillige, at Tyskeren holdt baade Louise og Tanten til Ilden ved at slaa paa, at han muligvis kunde faa i Sinde at lade hele Forlovelsen gaa overstyr. Hun sagde ogsaa, at Tyskeren havde

indbudt baade Louise og Tanten til Kaffe hos sig næste Söndag, sammen med en Slægtning, en gammel fhv. Købmand, der nu var meget fattig . . . Da jeg fik at høre, at de maaske allerede den Söndag agtede at bringe det hele i Orden, saa kunde jeg ikke længer styre mig. Og den Dag og Dagen efter kunde jeg ikke tænke paa andet. Jeg kunde godt have ædt Tyskeren med Hud og Haar.

Söndag Morgen laa jeg paa min Sofa. Men da Höjmessen var forbi, trak jeg i Uniformen og travede af, hen til Tyskeren. Hvorfor jeg gik til Tyskeren, og hvad jeg vilde sige — det vidste jeg ikke, men jeg maatte derhen. For alle Tilfældes Skyld stak jeg en Pistol i Lommen. Det var en lille, daarlig Pistol, som jeg havde leget med som Dreng. Den var nu næsten ikke til at skyde med mere. Alligevel ladede jeg den med en Kugle: hvis de vil jage mig bort, tænkte jeg, saa tager jeg Pistolen frem og skræmmer dem allesammen . . . Jeg kommer altsaa derhen. Der var ingen i Værkstedet, de var allesammen i Stuen bag ved. Ellers ikke en levende Sjæl, ikke et Tyende at se. Han havde ogsaa kun en eneste tysk Pige, der tillige var Kokkeige . . . Jeg gik igennem Butiken. Dören til den Stue, hvor de sad, var lukket; det var en gammel, skrøbelig Dör, som kun var lukket med en Krog. Mit Hjærte bankede, som det skulde sprænges. Jeg stod stille og lyttede. Der blev talt Tysk derinde.

Saa gav jeg Dören et Spark, saa den røg op. Jeg saa' et dækket Bord; paa Bordet en stor Kaffekande og Kaffekedel, snurrende over en Spritlampe; paa en Bakke ved Siden af Kikse og paa en anden Bakke en Karaffe Brændevin, Sild, Pølse og endnu en Flaske med Vin. I Sofaen sidder, i strammeste Puds, Louise og hendes Tante; paa en Stol lige overfor dem Tyskeren selv, slikket friseret, i Frakke og med höje, opstaaende Flipper; paa en anden Stol ved Siden af ham nok en Tysker, en tyk, graahaaret gammel Kavaller, der hverken siger Buh eller Bæh. Da jeg traadte ind, blegnede Louise; Tanten fo'r op, men satte sig igen, og Tyskeren blev arrig. Irriteret rejste han sig og kom hen imod mig:

— Hvad vil De?

Jeg blev först lidt flov, men saa kom Vreden op i mig.

— Hvad jeg vil? Du skal tage mod dine Fremmede, skal du, og byde dem Brændevin! Jeg er kommen for at besøge dig.

Tyskeren tyggede lidt paa den Mundfuld; saa sagde han:

— Sid ned!

Jeg satte mig.

— Naa, kom saa med lidt Brændevin, sagde jeg.

— Dér staar det, værsgod og drik!

— Jeg vil have godt Brændevin. — Jeg mærkede, hvordan Vreden bruste op i mig.

— Det er godt Brændevin.

Jeg begyndte at føle mig saaret over den Maade, hvorpaa han sjoflede mig. Og saa sad oven i Købet Louise og saa' paa det. Jeg drak og sagde saa:

— Hvorfor er Du saa grov imod mig, din Tysker? Du skal være venlig imod mig, skal du. Jeg er kommen til dig af det bare Venskab.

— Jeg kan ikke være Ven med Dem, De er kun menig Soldat.

Nu blev jeg helt rasende.

— Dit Fugleskræmsel, din Pølsesluger! Du glemmer nok rent, at jeg kan göre med dig, hvad jeg vil nu? Vil du ha'e, at jeg skal skyde dig ned som en Hund?

Jeg trak Pistolen frem, stillede mig lige foran ham og rettede Mundingen mod hans Hoved. De andre sad, halvt døde af Forskrækkelse, og den gamle rystede som et Æspeløv, hvid som en kalket Væg.

Tyskeren saa' noget konsterneret ud, men fattede sig hurtigt.

— Jeg er ikke bange for Dem, sagde han — jeg beder Dem kun om, hvis De er et retsindigt Menneske, at høre op med den Spøg. Men jeg er ikke bange for Dem.

— Du lyver! sagde jeg, — vist er du bange.

Han sad uden at turde flytte Hovedet fra

Pistolmundingen. — Nej ,sagde han, — De tör ikke göre det.

— Hvorfor skulde jeg ikke turde?

— Fordi, sagde han, — det er strængt forbudt, og De vilde blive strængt straffet.

Gid ogsaa Fanden havde den Tysker! Havde han ikke selv tirret mig, vilde han have levet den Dag i Dag!

— Saa du tror ikke, jeg tör?

— Nej.

— Tör jeg ikke?

— Nej, De tör ikke . . .

— Saa tag den da, din Blodpølse! — Jeg trykkede af, og han dejsede ned af Stolen . . . De andre gav et Skrig fra sig.

Jeg stak Pistolen i Lommen og gik min Vej. Kommen hjem i Fæstningen, kastede jeg Pistolen i en Bunke Nælder lige ved Fæstningsporten. Jeg kom op, lagde mig paa Sengen, og laa saa og tænkte ved mig selv: »nu er de der straks for at hente dig.« Men der gik en Time og der gik to, og der kom ingen. Henad Mørkningen til blev jeg saa tung, saa tung i Sind; jeg gik saa ud, og der kom saadan en Længsel over mig efter at se Louise. Jeg gik forbi Urmagerens Butik. Udenfor stod der Folk og gabede, og Politi. Jeg gik hen til Vaskerkonen og bad hende kalde paa Louise. Lidt efter kommer Louise løbende ud og kaster sig grædende om min Hals: »det er min Skyld altsammen, siger hun, »hvorfor vilde jeg lystre

Tante?« Hun sagde mig ogsaa, at Tanten var bleven saa bange, saa hun endnu laa syg; hun havde ikke sagt et eneste Ord om det hele og havde endog forbudt Louise at nævne det med et Ord. »Ingen saa' os jo dér«, sagde Louise. Han havde jo ogsaa sendt sin Pige bort, fordi han var bange for, at hun skulde rive Öjnene ud af Hovedet paa ham, dersom hun fik at vide, at han vilde gifte sig. Der var heller ingen af Svendene hjemme, han havde ladet dem alle gaa ud. Kaffen og Opdækningen havde hun selv besörget; og den gamle Slægtning havde hele sit Liv næsten ikke lukket Munden op, saa han tav vist . . . Saadan skete det ogsaa. I fjorten Dage kom der ingen, ingen fattede Mistanke til mig. Og De kan nu tro mig, om De vil, eller lade være, Alexander Petrovitsj, men aldrig har jeg været saa lykkelig som i de fjorten Dage. Hver Dag mødtes jeg med Louise, og som hun kom til at holde af mig! Hun græd og sagde: »jeg følger dig, hvor man saa sender dig hen; alt lader jeg ligge og følger dig.« Jeg havde allerede tænkt paa at binde mig til hende for hele Livet, saa kær var hun blevet mig. Naa, men saa en fjorten Dage efter trak de af med mig. Den gamle og Tanten havde stukket Hovederne sammen og angivet mig . . .

— Bi lidt, afbrød jeg Baklusjin, for det havde man da kun sendt Dem herhen paa en

ti, tolv Aar; men de tilhører jo den særlige Afdeling. Hvordan hænger det sammen?

— Naa, ja der kom jo ogsaa noget til, sagde Baklusjin. — Da man førte mig ind for Dommerne, skældte Kaptejnen mig ud i hele Rettens Paahør. Det vilde jeg ikke finde mig i, men sagde til ham: »Hvorfor skælder du mig ud? Ser du ikke, din Skurk, at du staar foran den höje Ret?« Naa, det blev saa lagt til det andet; jeg blev paany sat under Tiltale, og for det hele blev jeg dömt til först at tage mine fire tusend og saa sendes herud til den særlige Afdeling. Men da jeg blev ført ud for at lide min Straf, blev ogsaa Kaptejnen ført ud: jeg for at løbe Spidsrod, og han for at degraderes og sendes til Kavkasus som menig Soldat. Naa, Farvel for denne Gang, Alexander Petrovitsj. Saa kommer De vel nok med til vores Komedie?

Forestillingen.

Tredje Juledags Aften fandt den förste Forestilling Sted paa vort Theater. Ulejligheden med at faa den bragt i Stand, havde nok ikke været saa ringe endda, men det havde de Spillende taget altsammen paa deres Skuldre, saa at ingen af os andre rigtig vidste, hvordan Sagerne stod, og ikke en Gang var helt paa

det rene med, hvad der skulde spilles. Alle de spillende lagde i disse tre Dage, naar de gik paa Arbejde, deres Hoveder i Blød for at faa Fingre i saa mange Kostumer som muligt. Hver Gang jeg mødte Baklusjin, smældede han med Fingrene af Glæde. Han havde rimeligvis fundet paa et præsentabelt Vers til Pladskommandanten. Forøvrigt var det os fuldstændig ubekendt, hvorvidt denne vidste noget om Forestillingen eller ej. Og i Fald han vidste det, havde han mon saa givet en formel Tilladelse eller blot besluttet ikke at sige noget til det, smilende godmodigt over Arrestanternes Indfald og kun indskærpende, forstaar sig, at alt skulde gaa for sig i störst mulige Orden? Jeg tror nok, at han vidste Besked med vor Theaterforestilling og ikke kunde andet end vide det, men at han ikke vilde blande sig i det, eftersom han indsaa, at det vilde være meget værre, om han forbød det; saa vilde Arrestanterne give sig til at göre Spektakler og svire, saa det var langt bedre, om de fik andet at faa Tiden til at gaa med.

For Resten formoder jeg kun, at Pladsmajoren ræsonerede saaledes, fordi det var den naturligste, rigtigste og sundeste Maade at se Tingene paa. Ja, man tör maaske gaa saa vidt at sige, at hvis Arrestanterne ikke i Helligdagene havde et Theater eller en anden Adspredelse af samme Art, saa maatte Overkommandoen se at finde paa saadan noget. Men

eftersom vor Pladsmajor udmærkede sig ved at være af et ganske andet Tankesæt end hele den øvrige Menneskehed, saa er det ikke utroligt, at jeg tager storlig fejl ved at formode, at han vidste noget om Theaterforestillingen og havde tilladt den. Et Menneske som Pladsmajoren maa altid have en at undertrykke, noget at forbyde, en at fratage hans Ret, kort sagt — lave om paa alt. I den Retning var han bekendt over hele Byen. Hvad brød han sig om, at navnlig saadanne Tvangsforholdsregler var egnede til at fremkalde Spektakler i Fængslet? For Spektaklerne har man jo Straffe (saadan slutter Folk af vor Pladsmajors Kaliber), og hvad Urostifterne blandt Arrestanterne angaar — saa bare Strænghed og nöje, bogstavelig Opfyldelse af Loven — det er alt, hvad der tiltrænges! . . .

Men hvordan det nu var eller ikke var, saa lagde i alt Fald den ældste Underofficer ingen Hindringer i Vejen for Arrestanterne, og det var ogsaa det rigtigste af ham. Jeg kan nemlig med Bestemthed sige, at Forestillingen og Taknemligheden over, at man havde tilladt den, var Aarsagen til, at der i Helligdagene ikke forefaldt en eneste alvorlig Uorden i Fængslet: ikke et eneste ondartet Slagsmaal, ikke et eneste Tyveri. Jeg var selv Vidne til, at nogle, der var lidt vel lystige, eller komne lidt op at nappes, blev bragt til Fornuft alene ved, at man truede dem med, at der ellers

vilde blive sat en Pind for Forestillingen. Underofficeren fik Arrestanternes Ord paa, at alt skulde gaa roligt til, og at de vilde opføre sig godt. De gik med Glæde ind derpaa og holdt deres Løfte ubrødeligt; de følte sig tilmed helt smigrede over, at han vilde tro dem paa deres Ord. For Resten, maa det bemærkes, at Tilladelsen til Theaterforestillingen ikke kostede Overkommandoen en Hvid, ikke den mindste Ulejlighed. Pladsen blev ikke spærret af i Forvejen. Theatret blev sat op og taget ned igen paa en fire Timers Tid; Forestillingen varede halvanden Time, og saafremt der var kommen allerhöjeste Befaling til at afbryde den — saa vilde det hele have været besörget paa et Öjeblik.

Kostumerne gemte Arrestanterne i nogle Kasser. Men för jeg fortæller noget nærmere om vort Theater, vil jeg sige et Par Ord om Theaterplakaten.

Egentlig var der ikke skreven nogen Plakat. Imidlertid fremkom der dog ved den anden og tredje Forestilling en, som var skreven af Baklusjin for d'Hrr. Officerer og overhovedet for de fornemme Gæster, der beærede vort Theater og det allerede fra den förste Forestilling af, med deres Besøg. Navnlig kom gærne den vagthavende Officer, og en Gang aflagde selve den Jourhavende i Vagten en Visit. Der kom ogsaa en Gang en Ingeniørofficer; det var for saadanne Tilfældes Skyld, at Plakaten var til.

Det var Meningen, at Fængselstheatrets Ry skulde genlyde langt bort til Fæstningen, lige til Omsk, saa meget mere som der ikke var noget Theater i denne By. Det hed sig vel, at der en Gang havde været givet én eneste Forestilling af Debutanter der, men det var ogsaa det hele. Arrestanterne frydede sig som Börn over det mindste Held, ja pralede endogsaa saa smaat. Hvem kan vide? — saadan tænkte og talte man imellem os — maaske selve den höjeste Overkommando faar Nys om det og kommer for at se paa det, saa skal de rigtignok faa sort paa hvidt for, hvad Arrestanterne er for Ka'le. Det er ingen almindelig Soldaterkomedie med udstoppede Dyrepelse, med sejlende Baade og spaserende Björne og Gedebukke. Det er Skuespillere, Skuespillere, der spiller fin Komedie; saadant et Theater har de ikke i Byen. Hos General Abrosimov har der nok en Gang, efter hvad man siger, været givet en Forestilling, og det skal der nok göres igen; naa, hvad Kostumerne angaar, kan de sagtens nok stikkē os, skönt forresten — bedre end vore? Det naar maaske lige til Guvernøren, og — hvilken Djævel kan lugte det? — maaske faar han selv Lyst til at se paa os. For i Byen har de intet Theater . . .

Kort sagt, Arrestanternes Fantasi tog i Helligdagene, især efter det förste Held, en saa dristig Flugt som vel muligt, saa de var nær ved at drömme om en Belönning eller For-

mindskelse af Arbejdstiden, skönt de selv paa samme Tid næsten straks gav sig til at le godmodigt ad sig selv. Med ét Ord, de var Börn, store Börn, rent fraset, at nogle af disse Börn havde en fyrretyve Aar paa Bagen. Men uagtet der altsaa ingen Plakater var, vidste jeg dog i Hovedtrækkene, hvad der skulde spilles. Det förste Stykke hed: »Filatka og Mirosjka eller de to Rivaler«. Allerede en hel Uge för pralede Baklusjin for mig af, at Filatkas Rolle, som han selv skulde spille, vilde blive spillet saadan, som man ikke havde set Magen til paa Theatret i Sankt-Petersborg. Han gik omkring i alle Kasernerne og pralede skamløst og ugudeligt, men tillige aldeles godmodigt, og undertiden gav han noget af sin Rolle til Bedste — hvilke Præstationer altid hilsedes med Latter, enten de var morsomme eller ej. For Resten maa det bemærkes, at Arrestanterne ogsaa ved denne Lejlighed forstod at holde paa deres Værdighed; det var kun de yngste og grönneste, der uden Forbehold viste deres Henrykkelse over Baklusjins Præstationer og hans Historier om Theatret, samt de mest ansete blandt Arrestanterne, hvis Avtoritet var saa grundfæstet, at de ikke kunde risikere noget ved at vise deres Følelser, selv om de var nok saa naive (det vilde efter Fængslets Opfattelse sige, nok saa usömmelige). De andre lyttede tavse til, ganske vist uden at fordömme eller modsige ham, men af al Magt anstrængende sig

for at høre efter saa ligegyldigt og nedladende som muligt. Först paa den sidste Dag begyndte alle at vise sig interesserede: »Hvad bliver det vel til? Hvad siger Pladsmajoren? Mon det vil gaa saa godt som sidste Aar?« o. s. v. Baklusjin forsikrede mig, at alle Skuespillerne var overordenligt godt »paa deres Plads«. At man endogsaa vilde møde med et Fortæppe, og at Filotkas Brud skulde spilles af Sirotkin — og De skal selv komme til at se, hvor brillant han tager sig ud i Damedragt! sagde han, idet han kneb Öjnene sammen og smaskede med Tungen. Det andet Stykke skulde være en dramatisk Skitse: »Fraadseren Kedril«, og allersidst skulde der opføres en »Pantomime med Musik«. Det var ganske vist et meget lovende Program. Skuespillerne var omtrent femten i Tallet — alle flinke og nette unge Mennesker. De havde deres egne Sammenkomster, hvor de holdt Prøve, ofte bag Kasernerne, saa gemt og hemmeligt som muligt, for at de rigtigt kunde overraske os ved noget uventet og usædvanligt.

Om Hverdagen stængtes Fængslet tidligt, saasnart Mørket faldt paa. I Juledagene gjorde man dog en Undtagelse derfra. Denne Frihed blev tilstaaet for Theatrets Skyld. Saa længe Julefesten varede, sendte man gærne hver Dag för Mørkets Frembrud En fra Fængslet med ydmyg Bön til den vagthavende Officer: »om Fængslet maatte faa Lov til at være lidt længer aabent«, idet man tilföjede, at det havde

været længe aabent Dagen för, uden at der var sket nogen Uordener. Den vagthavende Officer sluttede da: »der var virkelig roligt igaar, og da de nu selv giver deres Ord paa, at der ogsaa vil være det idag, saa lad dem selv opretholde Ordenen, det er dog det fornuftigste«. Desuden er der temmelig kedeligt i Vagten, saa det kunde være en hel Adspredelse at se paa Forestillingen; det er jo ingen almindelig Soldaterkomedie, men en Arrestantkomedie, som det kunde være ganske interessant at overvære, noget, hvortil han altid har Ret.

Skulde saa den Jourhavende spörge: »Hvor er den vagthavende Officer?« — saa er Svaret: »Han er inde i Fængslet for at tælle Arrestanterne og lukke Kasernerne«. Svaret er godt og Aarsagen gyldig. Arrestanterne vidste saaledes paa Forhaand, at der ikke vilde blive lagt nogen Hindring i Vejen fra Vagtens Side.

Noget over seks om Aftenen kom Petrov for at hente mig, og vi fulgtes ad til Forestillingen. Fra vor Kaserne gik næsten alle med undtagen den Gammeltroende og Polakkerne. Polakkerne besluttede först at møde i Theatret ved den allersidste Forestilling, den fjerde Januar, og kun efter mange Forsikringer om, at det, der foregik der, baade var godt og morsomt og uskyldigt. Polakkernes Uvilje mod Theatret irriterede ikke saa lidt Straffefangerne, men de blev dog meget höfligt modtagne den fjerde Januar. Man overlod dem endogsaa de

bedste Pladser. Selv hvad angik Tsjerkesserne og den sære Isaj Fomitsj, saa nød de ogsaa vor Theaterforestilling med stor Opbyggelse. Isaj Fomitsj gav hver Gang tre Kopek, ja den sidste Gang gav han endog ti Kopek, og hele hans Ansigt straalede af Henrykkelse. De spillende havde nemlig besluttet at samle ind hos de Tilstedeværende, hvad enhver vilde give, til Dækning af Udgifterne og til en lille Hjærtestyrkning til dem selv. Petrov mente, at man vilde lade mig faa en af de forreste Pladser, begrundet paa, at jeg som rigere end de andre, rimeligvis vilde give mere. Saaledes skete det ogsaa. Men först vil jeg beskrive Salen og Theatrets Indretning.

Den store Militærkaserne, i hvilken Theatret var stillet op, var omtrent femten Skridt lang. Fra Gaarden traadte man op ad en Trappe, ind i en Forstue og derfra ind i Kasernesalen. Denne lange Kaserne var af en egen Konstruktion: lange Brikse løb ned igennem den langsmed Væggen, saa at Midten af Rummet var fri. Den Halvdel af Stuen, som laa nærmest Indgangen og Trappen, var overladt Tilskuerne; den anden Halvdel, som stod i Forbindelse med en anden Sal, var bestemt til selve Scenen. Fremfor alt blev jeg slaaet af Fortæppet. Det spændte ti Skridt tværs over hele Salen. Det var saa pragtfuldt, at det virkelig var til at forbavses over. Desuden var det oljemalet; der var afbildet

Træer, Løvhytter, Damme og Stjærner paa det. Det var sammenlappet af Lærred, gammelt og nyt, saa meget som enhver havde kunnet afse, af Arrestanternes gamle Fodlapper og Skjorter, hvilket saa var syt sammen ud i ét, og endelig var det, hvor Lærredet ikke strakte til, simpelthen fuldført af Papir, som man havde tigget sammen, Blad for Blad, i Kancellier og Kollegier. Og vore Malere, blandt hvilke især var Brjulov — som vi kaldte A—v — udmærkede sig, havde saa sörget for at udstaffere det. Virkningen var forbavsende. En saadan Öjenlyst frydede selv de mørkeste og mest fordringsfulde Arrestanter, der alle, saa snart Tiden til Forestillingen var oprunden, uden Undtagelse viste sig som ligesaa store Böın som de allerhidsigste og utaalmodigste iblandt os.

Alle var meget tilfredse, næsten pralende tilfredse. Belysningen bestod af nogle, tildels knækkede Tællelys. Foran Fortæppet stod der to smaa Bænke fra Køkkenet, og foran Bænkene tre à fire Stole, der hørte til Underofficerens Værelse. Stolene var bestemte for det Tilfælde, at der skulde komme nogle af de øverste Medlemmer af Officersstanden. Smaabænkene var for Officererne og Ingeniørerne, for Konduktørerne og alle de andre Overordnede, der skönt vore Foresatte, dog ikke havde Officersrang, for det Tilfælde, at de vilde kigge ind i Fængslet. Dette skete ogsaa; der var Besøgende hos os alle Helligdagene igennem; en Aften kom der

flere, en anden færre, men den sidste Aften stod ikke en eneste Plads paa Bænkene tom. Og tilsidst, bagved Bænkene, havde Arrestanterne Plads, staaende op af Agtelse for Gæsterne, uden Huer, i Jakker eller korte Pelse trods Værelsets trykkende, lummerhede Luft. Men ikke nok med at Arrestanterne paa den altfor trange Plads stod klemte saa tæt, at den ene bogstavelig stod paa den anden, navnlig da i de bagerste Rækker, saa var yderligere alle Briksene og Kulisserne optagne; Trængslen i Salen var aldeles urimelig og kunde alene sammenlignes med den Trængsel og Stimmel, jeg saa' kort för i Badstuen. Dören stod aaben til Forstuen; derude i tyve Graders Frost vrimlede det ogsaa med Mennesker. Man lod os, mig og Petrov, gaa frem næsten lige til Bænkene, hvor man saa' langt bedre end i Rækkerne bagved. Arrestanterne saa' i mig en Kender, én, som havde været i andre, finere Theatre; man havde set, at Baklusjin i hele denne Tid havde raadført sig med mig og viste Agtelse for min Mening; jeg var altsaa nok denne Plads værd. Arrestanterne var ganske vist et i höj Grad ærelystent og letsindigt Folkefærd, men der var dog en hel Del paataget i deres Overlegenhed. De kunde le ad mig, naar de saa', hvor daarlig en Arbejder jeg var; Almasov kunde se med Foragt ned paa os Adelsmænd, stolt af sin egen overlegne Færdighed i at brænde Alabaster, men i alle deres Forfølgelser

og Spotterier var der en anden Faktor med i Spillet. Vi havde en Gang været Adelsmænd, vi havde en Gang tilhørt samme Samfundsklasse, som deres Herre og Husbond havde gjort, hvem de ikke kunde mindes med Velvilje. Men her, i Theatret, lod de mig faa Plads foran dem. De erkendte, at jeg i denne Sag kunde dömme bedre end de, at jeg her havde set og vidste mer end de andre. Selv de, der var mig mindst venligt sindede, ønskede nu gærne (det véd jeg), at jeg skulde rose deres Forestilling; det var derfor, og ikke af noget som helst Kryberi, at de lod mig faa den bedste Plads.

Petrov havde ganske naivt sagt mig, at man vilde lade mig komme frem, fordi jeg kunde betale mere end de andre. Der var ingen fast Pris, enhver gav efter Behag. Men hvis det ogsaa var en af Grundene til, at man gav mig en saa god Plads, hvor megen Selvfølelse vidner det saa ikke om? »Du er rigere end jeg, gaa derfor foran mig, for ganske vist er vi alle lige, men du betaler mere og er følgelig mere kærkommen for Skuespillerne. Man har vist os Agtelse ved at lade enhver betale efter Behag, det er derfor vor Pligt selv at sortere os.« Hvor megen ædel Stolthed er der ikke heri! Det er ikke af Agtelse for Pengene, men af Agtelse for sig selv.

Inden Tæppet rullede op, frembød hele Rummet et forunderligt og livligt Billede.

Forrest denne Skare Tilskuere, sammenklumpede og sammenpressede paa alle Ledder, der med glædestraalende Ansigter utaalmodigt venter paa, at Tæppet skal gaa op. I de bageste Rækker staar de endnu tættere klinet op til hinanden. Man havde slæbt Brændestykker med fra Køkkenet; det tykke Brænde stillede de op mod Væggen, klatrede saa selv op paa det, og støttende sig paa Skulderen af Formanden blev de saa staaende uden at skifte Stilling hele to Timer igennem og var udmærket godt fornöjede med sig selv og deres Plads. Andre holdt sig fast ved Ovnens nederste Afsats og blev staaende uforandret saadan hele Tiden, støttende sig paa de foranstaaende. Paa Siden stod en tæt pakket Skare, der var klatret op paa Briksene, ovenover Musikanter. Det var gode Pladser. Fem Mand entrede op paa Ovnen, og fra deres ophöjede Stade kigede de nok saa fornöjet ned. Alle opførte sig stille og sömmeligt, man ønskede overfor de fine Herrer og Besøgende at vise sig fra sin bedste Side. Alles Ansigter lyste — røde af Varmen og overrislede af Sved — af den gladeste, mest naive Forventning. Hvor underlig en Glans af barnlig Lyksalighed, af mild, skyldfri Henrykkelse der laa over disse furede, brændemærkede Pander og Kinder, i disse Blikke, der lige til nu havde været mørke og skumle, i disse Öjne, der undertiden havde funklet med saa frygtelig en Ild! — Men der høres pludse-

lig et dæmpet Bulder paa Scenen. Tæppet skal straks gaa op. Nu begynder Orkestret at spille . . . Dette Orkester fortjener en nærmere Omtale. Ved den ene Sidevæg havde otte Musikanter taget Plads paa Briksene: der var to Violiner (en havde man i Fængslet, den anden havde man laant i Fæstningen, Violinspilleren havde man selv), tre Balalaikaer — alle af eget Fabrikat, to Guitarer og en Tamburin i Stedet for en Kontrabas. Violinerne gjorde ikke andet end hvine og skratte, Guitarerne var elendige, men til Gengæld var Balalaikaerne aldeles vidunderlige. Den Maade, hvorpaa Fingrene løb over Strængene, grænsede ligefrem til Virtuositet. Der blev spillet lutter Dansemelodier. Som Akkompagnement til Dansene hamrede Balalaikaspillerne af og til med Knoerne paa Instrumentet — alt dette var ejendommeligt, originalt, arrestantagtigt. En af Guitarspillerne forstod ogsaa prægtigt at behandle sit Instrument. Det var den Adelsmand, der havde dræbt sin Fader. Hvad Tamburinen angaar, saa gjorde den ligefrem Underværker: snart lød den med tætte, klingrende, enslydende Slag, og snart brast pludselig denne kraftige, fuldtonende Klang i en perlende Regn af bittesmaa, sagte buldrende og gurglende Lyde. Oprigtig talt — det var förste Gang, jeg fik en Forestilling om, hvad der kan göres ud af simple Folkeinstrumenter. Sammenspillet og navnlig Opfattelsen af Melodiens Aand og

Karakter, af selve Motivets Væsen, var ligefrem vidunderlig. For förste Gang gik det klart op for mig, hvad der egentlig udgör det uendelig vilde og kække i de vilde og kække russiske Danserythmer. Saa rullede omsider Tæppet op. Alle kom i Bevægelse, den ene traadte den anden over Benene, de bageste rejste sig paa Taaspidsene; en faldt ned af sit Brændestykke; alle spærrede paa én Gang Munden op og satte Öjnene i Stilling; den dybeste Stilhed indtraadte . . . Forestillingen begyndte.

Ved Siden af mig stod Ali midt imellem sine Brødre og alle de andre Tsjerkesser. De var alle uhyre begejstrede for Theatret og kom der hver Aften. Ved Siden af dem stod Isaj Fomitsj, der siden Tæppets Opgang var lutter Öje og Øre og opfyldt af den mest naive Forventning om alle de Nydelser og underlige Ting, han skulde opleve. Det havde virkelig været Synd, om hans Forventning var bleven skuffet. Alis smukke, milde Ansigt straalede af en saadan uudsigelig barnlig Glæde, at det var mig en hel Fryd at se paa ham, og jeg husker, at jeg uvilkaarlig vendte mig om og saa' paa Alis Ansigt, hver Gang en eller anden morsom Replik vakte almindelig Latter blandt Tilskuerne. Han saa' mig slet ikke, nu var der andet, der optog hans Opmærksomhed! Lidt til venstre stod en ældre Arrestant, der altid saa gnaven ud og altid brummede i

Skægget. Han havde ogsaa lagt Mærke til Ali, og jeg saa' ham flere Gange vende sig om og se halvt smilende paa ham, saa kær saa' han ud!

Man begyndte med Filatka og Mirosjka. Filatka (Balklusjin) var i Sandhed storartet. Man kunde se, at han havde gennemtænkt hver Sætning, hver den mindste Bevægelse. I hvert Ord og hver Gestus forstod han at lægge en Tanke og Betydning, som fuldstændig var i Rollens Karakter. Læg hertil en vidunderlig, naturlig Munterhed og ukunstlet Simpelhed, og jeg er vis paa, at enhver, der saa' Baklusjin, maatte indrömme, at han var en virkelig født Skuespiller og i Besiddelse af et stort Talent. Jeg har set Filatka spilles flere Gange paa moskovske og petersborgske Theatre, og jeg paastaar afgjort, at Hovedstadsskuespillerne ikke udførte Filatkas Rolle saa godt som Baklusjin. Denne opflammedes tillige af Jalousi; alle vidste, at Kedrils Rolle i det andet Stykke skulde spilles af en Arrestant Pazejkin, som alle ansaa' for at være en bedre Skuespiller end Baklusjin. Baklusjin led som et Barn under denne de andres Tanke og kom utallige Gange i de sidste Dage för Forestillingen for at udøse sit Hjærte for mig. De sidste to Timer för Komedjen havde han frygtelig Kulissefeber. Da man nu lo og raabte op til ham: »Bravo, Baklusjin! Flink Fyr!« — saa straalede hele hans Ansigt af Lykke, og hans Öjne lyste af

virkelig Inspiration. Kys-Scenen med Mirosjka, hvor Filatka siger til ham: »Tör dig om Munden!« og saa törrer sig selv — var uimodstaaelig morsom. Alle var i én Latter. Jeg lagde mest Mærke til Tilskuerne: de var snart alle i Fyr og Flamme og gav sig aldeles hen. Opmuntrende Udraab lød stadig hyppigere og hyppigere. Dér puffer en sin Kammerat i Siden og meddeler ham skyndsomst sine Indtryk uden en Gang at give sig Tid til at se efter, hvem der staar ved Siden af ham; her vender en anden sig under en komisk Scene pludselig henrykt om til Publikum, kaster et hurtigt Blik paa alle, som han vilde opfordre dem til at le med ham, slaar ud med Haanden og vender sig saa igen ivrig om mod Scenen. En tredje smækker med Tungen, knipser med Fingren og kan daarlig blive staaende rolig paa sin Plads, men da han ikke kan komme frem for Trængslen, maa han nöjes med at marchere paa Stedet. Ved Stykkets Slutning naaede den almindelige Munterhed sit Höjdepunkt. Jeg overdriver intet. Tænk paa Fængslet, Lænkerne, Slaveriet, de lange sörgelige Aar, som venter — et Liv saa ensformigt trist som Regnens Skyllen ned en taagegraa Efteraarsdag — og saa har man pludselig slaaet en Streg over alt, lagt det alt i Glemmebogen og tilladt dem for en Stund at leve op igen, at slaa sig løs, glemme den tunge Dröm og opføre et helt Theater, og tilmed opføre det

saadan: til Pryd og Forundring for den ganske By — saa alle kan komme og se, hvad for Karle Arrestanterne er! De var naturligvis ivrigt optagne af alt og navnlig af Kostymerne. Det var jo ogsaa forfærdelig morsomt at se en Vanja Otpetoj eller Nezvjetajev eller Baklusjin i en hel anden Dragt end den, de i mange Aar hver Dag havde set dem: »Han er jo blot en Arrestant, man hører endnu Lænkerne rasle efter ham, men alligevel gaar han nu om i Frakke og rund Hat, rund Hat — tænk, hvor elegant! Han har Overskæg og fyldige Lokker, og op af Lommen stikker et rødt Lommetörklæde, som han af og til vifter sig med — kort sagt, han ligner en komplet Kavaller!« Alle er henrykte. Den »velgörende Godsejer« optraadte i en, ganske vist meget gammel, Adjudantuniform, med Epauletter og Huen forsynet med Kokarde, og gör stor Virkning. Der var to, der bejlede til den Rolle og, saa utroligt det lyder, stredes de som to Börn om, hvem der skulde spille den: begge vilde forfærdelig gærne vise sig i Officersuniform med Fangsnore. De andre Skuespillere maatte lægge sig imellem, og Flertallet af Stemmerne faldt for, at Nezvjetajev skulde have Rollen, ikke fordi han var könnere og stateligere end den anden og bedre kunde gaa for en Herremand, men fordi han forsikrede de andre, at han kunde svinge med sin Spaserestok som en rigtig Herre og Ærke-Laps, noget som Vanja Otpjetoj

slet ingen Idé havde om, eftersom han aldrig havde set et virkeligt Herskab. Og det maatte ogsaa indrömmes, at da Nezvjetajev traadte frem for Publikum sammen med sin Frue, bestilte han i Virkeligheden slet ikke andet end at fægte og ridse i Jorden med sin Spanskrørsstok, som han havde faaet Gud maa vide hvorfra, som om det var Tegn paa den höjeste Herremandselegance og videst drevne Lapsethed. Rimeligvis havde han en Gang i sin Barndom, da han endnu løb om som en barfodet Gaardsdreng, set en eller anden net paaklædt Spradebasse svinge saadan med sin Stok, og saa havde dette Indtryk for bestandig sat sig fast hos ham, saa at han endnu i Trediveaarsalderen huskede det til stor Fryd og Gammen for hele Fængslet. Ogsaa den velgörende Godsejerfrue var i sit Slags nok værd at lægge Mærke til. Hun fremtonede i en gammel, slidt Musselinskjole, der lignede en ren Las, barhalset og skrækkelig sminket. Paa Hovedet havde hun en Natkappe af Shirting, som var bunden sammen under Hagen, og i den ene Haand en Parasol og i den anden en Vifte af malet Papir, som hun uafladeligt viftede sig med. En Lattersalve modtog Fruen, der heller ikke kunde lade være med flere Gange at briste i Latter. Det var en Arrestant Ivanov, der spillede Fruen. Sirotkin som ung Pige saa' meget sød ud. Ogsaa Kupletterne gik rigtig godt. Kort sagt, Stykket modtoges med almindeligt og enstem-

migt Bifald. Kritik hørtes der ikke Spor af og kunde der heller ikke være Tale om.

Man spillede endnu en Gang Ouverturen: »Senji moj senji« *), og Tæppet gik atter op. Det var Kedril, der spilledes. Kedril var en Slags Don Juan; i det mindste endte det med, at Djævlene slæbte baade Herre og Tjener ned i Helvede. Man spillede en hel Akt, men det var rimeligvis kun et Brudstykke, der var hverken Begyndelse eller Ende paa det og ikke Gnist af Mening i det hele. Handlingen foregik i Rusland paa en eller anden Gæstgivergaard. Gæstgiveren ledsager ind i Værelset en Herre i Kappe og med en ilde medhandlet rund Hat paa Hovedet. Efter ham kommer hans Tjener med en Vadsæk og en i blaat Papir indsvøbt Höne. Kedril er i kort Pels og med Tjenerhue paa Hovedet. Det er ham, som er Fraadseren. Han spilledes af Pazejkin, Baklusjins Rival. Gæstgiveren meddeler, at der huserer Djævle i Værelset, hvorefter han forsvinder. Mørk og bekymret mumler Herren for sig, at det var noget, han længe havde vidst, og befaler Kedril at pakke Sagerne op og dække Aftensbordet. Kedril er baade feig og forslugen. Han er nydelysten, dum-listig, krysteragtig og bedrager i et væk sin Herre, skönt han tillige er bange for ham. Det er en karakteristisk Tjenertype, der minder fjærnt om

*) Folkevise.

Leporello. Den blev aldeles udmærket spillet af Pazejkin, der var en endnu bedre Skuespiller end Baklusjin, noget jeg naturligvis ikke nænnede at sige rent ud til denne. Medens Herren spaserer op og ned ad Gulvet, sætter Kedril sig ved Bordet og spiser ganske rolig hans Mad. Publikum er i én Latter. Saa kommer Djævlene. Fra nu af var det svært at faa nogen Mening i det, og Djævlene kom ogsaa ind paa en noget mærkelig Maade; i Sidekulissen aabner sig en Dör, og ind triner et hvidt Gespænst med en brændende Lygte i Stedet for Hoved, og saa nok et Spøgelse med Lygte i Stedet for Hoved og en Le i Haanden. Gud véd hvad de skulde med Lygten og med Leen? Og Djævle i Hvidt! Det var der ingen, der kunde forklare, hvad det skulde sige. For Resten brød ingen sig om det, saadan skulde det naturligvis være. Herren vender sig nok saa tappert til Djævlene og siger, at han er parat, de kan gærne tage ham. Kedril derimod er saa ræd som en Hare; han kryber ind under Bordet, men trods al sin Rædsel ser han sit Snit til at tage Flasken med sig fra Bordet. Djævlene forsvinder for et Öjeblik; Kedril kryber igen frem fra Bordet, men næppe begynder Herren at hugge ind paa Hönen, för Djævlene igen styrter ind i Værelset, tager Herren i Nakken og slæber ham med sig. »Hjælp, Kedril!« bröler han, men Kedril har andet at göre: han trækker denne Gang baade Flasken,

Tallerkenen og hele Brødet med sig ned under Bordet. Men nu er han alene. Djævlene er borte, Herren ligesaa. Kedril kryber frem, ser sig om, og et Smil opklarer hans Ansigt. Han gör en komisk Grimace, sætter sig paa Herrens Plads og siger, nikkende til Publikum, halvt hviskende:

— Se saada, nu er jeg alene . . . uden Herre! . . .

Alle ler. Men stadigt halvt sagte vedbliver han, blinkende lystigt til Publikum:

— Fanden tog min Herre! . . .

Tilskuernes Jubel gaar over alle Grænser! Men det blev ogsaa sagt med saadan en fiffig, haanlig triumferende Mine, at man virkelig ikke kunde andet end applaudere. Dog, Kedril nyder ikke længe sin Lykke. Ligesom han vel har fyldt sit Glas og vil til at drikke, kommer Djævlene ind igen, lister sig paa Tæerne bag ham, og en-to-tre tager de ham. Han skriger Gevalt af fuld Hals, men tör af bare Frygt ikke vende Hovedet om. Forsvare sig kan han ikke: i Hænderne har han Flasken og Glasset, som han ikke for alt vil slippe. Med Munden aaben af Skræk sidder han et halvt Minut og stirrer i stivnet Rædsel paa Publikum, med et saa komisk Udtryk af krysteragtig Angst, at han virkelig fortjente at males af. Tilsidst slæber man ham bort, Flasken holder han bestandig i Haanden og sparker om sig med Benene og skriger op i vilden Sky. Man

hører hans Skrig endnu bag Kulisserne. Tæppet falder. Alle ler, alle er henrykte . . . Saa spiller Orkestret Kamarinskaja*).

Man begynder först ganske sagte, næppe hørligt, men Tonebølgen stiger og stiger, Tempoet bliver hurtigere, Fingerknoerne slaar lydeligt mod Balalajkaen . . . Det er Kamarinskaen i fuld Fart, og det havde ikke været ilde, om Glinka hændelsesvis havde kunnet faa den at høre spillet her i Fængslet. Kamarinskaen spilles under hele Pantomimen. Man ser det indre af en Bondestue. Paa Scenen staar Mølleren og hans Kone. Mølleren staar i den ene Krog og reparerer noget Ridetöj, i den anden Krog sidder Konen og spinder.

Jeg bemærker her, at vore Dekorationer var meget tarvelige. Saa vel i dette som i de foregaaende Stykker maatte man i höj Grad tage Fantasien til Hjælp. Som Bagtæppe tjente en Madras eller et Hestedækken, paa den höjre Side havde man opstillet en gammel Skærm. Men til venstre stod der ingenting, saa at man saa' Brikserne. Dog Tilskuerne var ikke saa nöjeregnende paa det og var meget villige til at udfylde Virkeligheden med Fantasien, saa meget mere, som det er noget, der særlig ligger for Arrestanterne. Sirotkin saa' meget sød ud som den unge Kone og fik mange höje Komplimenter af Tilskuerne . . .

---

*) Bekendt Folkedans. O. A.

Jeg kan ikke beskrive alle Scenerne. De var en to-tre i Tallet. Alle var de komiske og usminket lystige. Hvis Arrestanterne ikke selv havde lavet dem, saa havde de i alt Fald lagt adskilligt af deres eget ind i enhver af dem. Næsten alle Skuespillerne improviserede frit, saa at de hver Aften spillede Rollen med nogen Variation. Den sidste Pantomime sluttede med en Ballet. Det var en Død, der blev begraven. En Bramin med et talrigt Tjenerskab foretager alle Slags Besværgelser over Graven, men intet hjælper. Saa spilles pludselig: »Solen alt er dalet«, den Døde lever op igen, og alle giver sig af Glæde til at danse. Braminen danser med den Døde og danser paa en ganske egen Maade, paa braminsk. Dermed var Theaterforestillingen færdig for den Aften.

Vi skilles alle muntre, tilfredse, roser Skuespillerne og takker Underofficererne. Kævl og Strid høres der ikke noget til. Alle er i et usædvanlig godt Humør, ja ligesom helt lykkelige og lægger sig til Ro, ikke som ellers, men næsten med roligt Sind — og hvorfor er det saa? Alligevel er det ikke et Foster af min Fantasi. Det er Sandhed, Virkelighed. Man behøver kun at lade de stakkels Mennesker leve lidt paa deres egen Maade, more sig lidt paa Menneskevis, leve blot en Times Tid udenfor Fængselslivets Tryk — og Mennesket forandres moralsk, om ogsaa kun for nogle faa Øjeblikke . . . Men nu er det allerede mørk

Nat. Jeg farer tilfældigvis op med et Gys og vaagner: den Gamle ligger endnu og beder ved Ovnen og bliver ved at bede lige til Daggry; Ali sover stille ved Siden af mig. Jeg kommer til at tænke paa, hvordan han lo endnu, da han sov ind, mens han snakkede med sine Brødre om Theatret; og jeg kan ikke lade være med at sidde og se paa hans rolige Barneansigt. Lidt efter lidt dukker det igen alt sammen op for mig: den sidste Dag, Helligdagene, hele denne Maaned . . . i Rædsel løfter jeg Hovedet og ser paa mine sovende Kammerater i et Tællelys's flimrende, graablege Skær. Jeg ser paa deres stakkels Ansigter, paa deres fattige Leje, paa hele denne uudsigelige Usselhed og Jammer — borer mit Blik i den — og jeg søger at faa mig selv til at tro, at det altsammen kun er Fortsættelsen af en styg Dröm og ikke virkelig Sandhed. Men det er Sandhed: med ét hører jeg en hul Stönnen: én flytter tungt Armen og rasler med Lænkerne. En anden farer op og begynder at tale i Sövne, og Djædusjka (lille Bedstefader) paa Ovnen beder uafladeligt for alle »rettroende Kristne«, og jeg hører hans afmaalte, sagte og langsomme: »Herre Jesus Kristus, forbarm dig over os!«

— Gudskelov, jeg ikke altid skal være her, men blot for nogle Aar! tænker jeg og læner atter mit Hoved mod Puden.

Hospitalet.

Kort efter Helligdagene blev jeg syg og lagde mig derfor ind paa vort Militærhospital. Det laa ensomt omtrent en halv Verst fra Fæstningen. Det var en lang, enetages Bygning, malet skrigende gul. Om Sommeren, naar Reparationsarbejdet udførtes, medgik der en anselig Mængde Okker til den. Den store Hospitalsgaard optoges af Udhuse, Boliger for Hospitalsembedsmændene samt andre nødvendige Bygninger. Selve Hovedbygningen indeholdt kun Sygesale. Af disse var der mange, men kun to til Brug for Arrestanterne, hvorfor de gærne var saa overfyldte, især om Sommeren, at man maatte rykke Sengene tæt sammen for at faa Plads. Her var der fuldt af alle Arter af »Ulykkelige«. Herhen kom nemlig ikke blot Straffefanger, men ogsaa Soldater, som var under Krigsret, Fanger fra Hovedvagten, dömte og ikke dömte, nogle, som skulde sendes videre og til og med Patienter fra Forbedringskompagniet — en underlig Indretning, hvortil man fra Bataillonerne sendte Soldater, der havde begaaet en eller anden Forseelse, eller vist sig slöje, og hvorfra de et Par Aar efter vendte tilbage som de mest forhærdede Skurke under Solen. Naar hos os nogle af Arrestanterne blev syge, anmeldte de det gærne om Morgenen til Underofficeren. Den syges Navn blev da straks indført i en

Bog, og medførende denne sendtes han under Konvoj til Bataillons-Lasarethet. Der anstillede Doktoren en foreløbig Undersøgelse, og de, der fandtes virkelig syge, indskreves i Hospitalet. Man indskrev mig i Bogen, og lidt over ét, da alle fra vort Fængsel gik ud paa Eftermiddagsarbejde, gik jeg til Hospitalet. Den syge Arrestant tog gærne med sig saa mange Penge, han kunde, Brød (ti den förste Dag fik han ingen Ration i Hospitalet), en kort lille Tobakspibe og Tobakspung, samt Fyrtöj. De sidste Ting gemtes omhyggeligt i Stövleskafterne. Jeg traadte indenfor Hospitalets Mure ikke uden en vis Nysgærrighed efter at stifte Bekendtskab med denne nye Variation af vort Fængselsliv.

Det var en varm, mørk og melankolsk Dag, — en af de Dage, hvor saadanne Bygninger som Hospitalet tager sig dobbelt triste og stemningsløse ud. Jeg traadte ind sammen med Vagten i Modtagelsesværelset, i hvilket der stod to Messingbadekar, og hvor der allerede ventede to syge (det var Arrestanter, hvis Dom endnu ikke var falden) tilstige med den ledsagende Vagt. Kirurgen kom ind, synede os dovent og vigtigt, hvorpaa han endnu mere dovent fjærnede sig for at anmælde os for den jourhavende Læge. Denne kom snart; han undersøgte os, opførte sig meget venligt imod os og udleverede os hver en Sygeattest med vore Navne paa. Den nærmere Angivelse af Sygdommen, Bestemmelsen af Lægemidlerne, Portioner m. m.

overlodes til en af de Læger, der havde Opsynet over Arrestant-Sygestuerne. Jeg havde allerede tidligere hørt, at Arrestanterne ikke noksom kunde rose deres Læger. »De er som Fædre for os!« svarede de mig paa mine Spörgsmaal, da jeg gav mig paa Vej til Sygehuset. Imidlertid skiftede vi Töj. Det Töj og Linned, vi havde paa, tog man af os og iførte os i Stedet Fængslets Linned, samt forsynede os ydermere med lange Strömper, Tøfler, Nathuer og Slaabrokke af tykt, mørkebrunt Klæde, forede med noget, der mere lignede Plaster end Lærred. Kort sagt, Slaabrokkene var i höj Grad svinske, men först senere lærte jeg helt at vurdere dem. Derefter førtes vi ind i Arrestant-Sygesalene, der var beliggende ved Enden af en lang, höj og renlig Korridor. Den ydre Renhed var overalt særdeles tilfredsstillende, ved förste Blik saa' alt skinnende hvidt og blankt ud. For Resten tog det sig maaske kun saadan ud ved Siden af Smudsigheden i vort Fængsel. De to andre Arrestanter kom ind i Salen til venstre, jeg til höjre. Ved Dören, der var stængt med en Jærnbolt, stod en Skildvagt med Gevær og ved Siden af ham en anden Soldat, parat til Afløsning. Den yngste Underofficer (ved Hospitalsvagten) befalede, at jeg skulde komme ind, og straks efter stod jeg i et langt og snevert Værelse med Senge langs begge Væggene — omtrent toogtyve ialt, hvoraf en tre, fire Stykker endnu ikke var op-

tagne. Sengene var af Træ og grönmalede; disse Senge, som vi kender kun altfor godt her i Rusland, og som en eller anden ond Skæbne har fordömt til evigt at vrimle af Utöj. Jeg fik Plads i Hjörnet paa den Side, hvor Vinduerne var.

Som jeg allerede har sagt, var der her ogsaa af vore Arrestanter fra Fængslet. Flere af dem kendte mig allerede eller havde i det mindste set mig för. Det overvejende Flertal bestod dog af Arrestanter, der ventede deres Dom, og Soldater fra Forbedringskompagniet. Af farligt syge, d. v. s. saadanne, der ikke taalte at være oven Senge, var der just ikke saa mange. De andre, de let syge og de, der var i Færd med at komme sig, enten sad paa deres Senge eller spadserede op og ned i Værelset imellem de to Sengerækker, hvor der var Plads nok til at røre sig. Salen var fyldt af en kvælende Hospitalslugt; Luften var forpestet af alle Slags ubehagelige Uddunstninger og Lugt af Medicin, uagtet der næsten hele Dagen fyredes i Ovnen. Min Seng var indhyllet i et stribet Betræk. Jeg trak det fra. Under Betrækket viste sig et Klædestæppe foret med Lærred og et grovt Lagen af tvivlsom Renhed. Ved Siden af Sengen stod et Bord med Kande og Tinskaal paa. Alt dette tildækkedes for Anstændighedens Skyld af et Haandklæde. Under Bordfladen var der en lille Hylde: her gemte de, der drak The, deres Thekande, her

gemte man Krus til at drikke Kvas af og deslige. Piber og Tobakspunge, som næsten alle var forsynede med, selv de, der havde Tæring, gemte man under Sengen. Doktoren og de andre Overordnede foretog aldrig Eftersyn, og om de engang imellem attraperede en med Piben, saa lod de, som de ikke saa' det. For Resten passede de syge ogsaa selv paa, og gik gærne hen at ryge ved Ovnen. Kun om Natten røg man ugenert i Sengen, men om Natten kigede aldrig nogen ind i Sygesalen, undtagen af og til en Officer af Hospitalsvagten.

Jeg havde endnu aldrig för ligget paa en Sygestue; derfor var ogsaa alt omkring mig fuldstændig nyt for mig. Jeg saa', at min Person vakte en vis Nysgærrighed hos de andre. Man havde allerede hørt tale om mig og synede mig nu ganske ugenert, ja endog med en vis Overlegenhed, saadan som man paa Skolen beglor en ny Dreng eller i et Embedslokale maaler en Supplikant. Paa höjre Side af mig laa en endnu ikke dömt, en Skriver, ægte Sön af en afdanket Kaptajn. Han var tiltalt for Falskmøntneri, men havde allerede ligget her et Aar, uden, som det lod til, at lide af nogen Sygdom, men forsikrende Lægerne om, at han havde en Hjærtefeil. Han naaede sit Maal: Fængslet og Legemsstraffen slap han fri for, og blev et Aarstid efter sendt til T—k, for at holdes i Sygehuset sammesteds. Det var en støt, firskaaren Fyr paa en otteogtyve

Aar, en stor Gavtyv, som var bevandret i Lovene, ikke saa dum endda, meget meddelsom og egoistisk næsten til Sygelighed, samt for ramme Alvor overtydet om sig selv, at han var det ærligste og mest sandhedskære Menneske paa Guds grönne Jord, og at han var komplet uskyldig, en Overbevisning, han tog med sig i sin Grav. Han var den förste, der gav sig i Snak med mig, og begyndte nysgærrigt at udfritte mig, samt fortalte mig udförligt om de indre Forhold i Fængslet. Men naturligvis fortalte han mig allerförst, at han var Sön af en Kaptajn. Han vilde forfærdelig gærne gælde for en Adelsmand, eller i alt Fald give sig ud for at høre til »Herremændene«. Straks efter ham kom en af de Syge fra Forbedringskompagniet til mig og begyndte med at forsikre, at han havde kendt mange af de tidligere deporterede Adelsmænd, hvis Navne og Familienavn han nævnte for mig. Det var en allerede graahaaret, gammel Soldat; han hed Tsjekunov. Man kunde se paa hans Ansigt, at han stod og löj; han vilde rimeligvis sledske sig ind hos mig i den Tro, at jeg havde Penge. Da han saa', at jeg havde en Pakke med The og Sukker, tilbød han straks at gaa mig til Haande; han skaffede mig en Thekande og lavede saa min The. M—zkij havde lovet at sende mig en Thekande med en af Arrestanterne, som den næste Dag skulde paa Arbejde her i Hospitalet, men forinden skaffede Tsjekunov alt i Orden.

Han laante en Jærnpotte og oven i Købet en Kop, kogte Vandet, lavede Theen til og betjente mig kort sagt med den störste Iver, hvad der straks fik en af de syge til at overhegle ham med giftige Spotterier. Det var en tæringssyg Soldat, der laa lige overfor mig. Ustjanzev hed han. Det var ham, der for at undgaa Straf drak et Krus Brandevin, blandet med stærk Tobak, og derved paadrog sig Tæring; jeg har allerede omtalt ham tidligere. Hidtil havde han ligget tavs, tungt snappende efter Vejret og alvorlig og opmærksomt betragtende mig, samt følgende Tsjekunovs Bevægelser med voksende Forbitrelse. Den usædvanlige Arrigskab i hans Forbitrelse gjorde et ligefrem komisk Indtryk. Tilsidst kunde han ikke dy sig længere.

— Föj! saadan en Trællesjæl! Nu har har du endelig fundet en Herre! sagde han gispende med afbrudt, kraftløs Stemme. Han laa allerede paa det sidste.

Tsjekunov vendte sig arrig om imod ham:

— Hvem er det, der er en Trællesjæl? spurgte han, maalende Ustjanzev med et foragteligt Blik.

— Det er dig, du, der er en Trællesjæl, er du! svarede han i en saa selvsikker Tone, som om han var i sin fulde Ret til at røfle Tsjekunov og tilmed havde faaet det Hverv at göre det.

— Er jeg en Trællesjæl?

— Ja, netop du. Hør bare, Folkens, han vil ikke tro det! Han lader helt forundret!

— Hvad kommer det dig ved! Ser du ikke, at han staar alene uden at kunne hjælpe sig, ligesom uden Hænder. Han er naturligvis ikke vant til at være uden Tjener. Hvorfor skulde jeg saa ikke hjælpe ham? Hold du bare din mosbegroede Flab hos dig selv!

— Hvem er det, der har en mosbegroet Flab?

— Det er dig naturligvis.

— Har *jeg* en mosbegroet Flab?

— Ja du, netop du.

— Saa, du bilder dig maaske ind, at du er en Skønhed? Du har et Ansigt som et Ravneæg . . . hvis jeg har en mosbegroet Flab.

— Ja, det har du! Gud har allerede ramt dig, du skulde hellere lægge dig hen og dø i Ro! Men nej, han vil være vigtig endnu! Hvad vil du da?

— Hvad jeg vil. Jeg — jeg böjer mig hellere for Stövlen end for Bastskoen. Min Fader skrabede aldrig for nogen, og han sagde, at jeg heller ikke maatte göre det. Jeg . . . jeg . . .

Han vilde fortsætte, men overfaldtes af en voldsom Hoste, der varede flere Minutter, og spyttede en hel Del Blod op. Den kolde Sved sprang frem paa hans smalle Pande. Hosten hindrede ham, ellers skulde han gærne have blevet ved at tale. Man kunde se paa

hans Öjne, hvor gærne han vilde blive ved at skælde ud, men afkræftet, som han var, kunde han kun fægte ud med Haanden . . . saa at Tsjekunov tilsidt rent glemte ham.

Jeg følte, at den tæringssyges Vrede snarere gjaldt mig end Tsjekunov. At Tsjekunov ønskede at opvarte mig og derved tjene sig en Kopek eller to, det var noget, ingen kunde blive forbitret over eller foragte ham for: enhver forstod jo godt, at han kun gjorde det for Pengenes Skyld. I dette Tilfælde er det lavere Folk ikke saa nöjeregnende og forstaar meget godt at bedömme Tingene. Ustjanzev var blot forbitret paa mig, paa min The og paa, at jeg selv i Lænker vilde spille Herre og ikke kunde hjælpe mig uden en Tjener for hver Finger, skönt jeg dog slet ikke havde bedt om eller ønskede nogen Tjener. Jeg vilde i Virkeligheden göre alt selv og ønskede det navnlig, for at det ikke skulde hedde om mig, at jeg var forfinet eller vilde give Junkeren. Deri laa tilmed min Egenkærlighed, om jeg kan udtrykke det saaledes. Men — jeg véd ikke selv, hvorledes det kom sig — jeg kunde ikke blive fri for alle disse paanødte Tjenere og Oppassere, der tilsidst helt tog Magten over mig, saa at det i Virkeligheden blev dem, der var mine Herrer og jeg deres Tjener — men alligevel saa' det ud, som om det var mig, der vilde spille Herre, og som om jeg ikke kunde undvære Tjenere. Det, tilstaar

jeg, var jeg en hel Del ked af. Men Ustjanzev var pirrelig som alle tæringssyge; de andre Syge derimod tog Sagen temmelig ligegyldigt, ja endog med en vis Höjmodighed. Jeg husker at alle var optagne af en særlig Omstændighed: af Arrestanternes Samtale erfarede jeg, at man samme Aften vilde føre hid en Fange, der netop nu var ude at løbe Spidsrod. Arrestanterne ventede den ny Patient med en vis Nysgærrighed. Man sagde for Resten, at Straffen skulde være temmelig let — blot fem hundrede.

Lidt efter lidt begyndte jeg at se mig omkring. Saa vidt jeg kunde skönne, led de fleste af de virkelig syge her af Skørbug og Öjensygdomme — de mest grasserende Sygdomme i den Egn. Der var adskillige af den Slags Syge paa Salen. De andre virkelig syge laa enten af Koldfeber, Bylder eller Brystsyge. Jeg siger med Forsæt »virkelig« syge, her var nemlig ogsaa nogle, der uden at fejle noget, blot var komne for »at hvile ud«. Lægerne tillod det gærne af Medlidenhed, især naar der var nok af ledige Senge. Opholdet paa Hovedvagten og i Fængslet var, i Sammenligning med Livet paa Hospitalet, saa tungt og ubehageligt, at mange Arrestanter fandt en hel Glæde i at faa Lov at ligge her, trods den forpestede Luft og den stængte Sygestue. Der var endog dem, der havde en særlig Forkærlighed for at ligge her og for Hospitalslivet i det hele; de var for Resten mest fra Forbedringskompagniet.

Jeg saa' med Nysgærrighed paa mine nye Kammerater, og jeg husker at navnlig en af dem, der laa en Seng fra Ustjanzev, lige imod mig og ligesom denne tæringssyg og døende, i Særdeleshed vakte min Nysgærrighed. Han hed Michajlov og var en af vore Arrestanter, jeg havde endnu for kun to Uger siden set ham i Fængslet. Han havde allerede i lang Tid været syg og burde allerede for længe siden have indlagt sig paa Sygehuset, men med en underlig Halsstarighed og et aldeles unødigt Taalmod havde han behersket sig og nedkæmpet sine Lidelser og först under Helligdagene kom han til Hospitalet for at dø tre Uger efter af en frygtelig Tæring; det var ligesom han brændte op. Jeg blev nu slaaet af det forandrede Udtryk i hans Ansigt — jeg huskede hans Ansigt som et af de förste, jeg mødte ved min Indtrædelse i Fængslet, det ligesom borede sig ind i mig. Ved Siden af ham laa en Soldat af Forbedringskompagniet, det var nu allerede en gammel Mand og det mest modbydelige og svinske Menneske, man kunde se for sine Öjne . . . Dog jeg kan ikke opregne alle de syge. Og naar jeg nu mindes denne Gamling, saa er det kun, fordi han dengang gjorde et vist Indtryk paa mig og fordi han paa et ganske kort Öjeblik gav mig et fuldt og klart Begreb om nogle Egenheder ved Arrestant-Sygestuen. Han havde nemlig en hæftig Snue. Han nøs bestandig, nøs hele Ugen igennem, nøs selv i Sövne, og

det oven i Købet i hele Salver, fem, seks Nys ad Gangen, og efter hvert Nys sagde han regelmæssigt: »Ak Gud, saa fik jeg da min Straf!« I dette Öjeblik sad han paa Sengen og stoppede ivrigt Snus i Næsen med sit Lommetörklæde for at kunne nyse saa meget des tiere og grundigere. Han nøs i sit eget Lommetörklæde, et udbleget rudret et, der vel en hundrede Gange havde været til Vask, og hans lille Næse krøllede sig da i utallige smaa bitte Rynker, medens Munden tillige aabnede sig og lod se nogle gamle sorte Tænder og det røde, savlende Tandkød. Hvergang han havde nyst, foldede han Lommetörklædet op og betragtede opmærksomt det udsondrede Spyt, hvorpaa han ganske roligt smurte det ned ad Kronens brune Slaabrok, saa det altsammen blev siddende paa den og Lommetörklædet kun blev fugtigt. Saadan gjorde han hele Ugen. Denne gnieragtige Maade at skaane sit eget Lommetörklæde paa, paa Bekostning af Kronens Slaabrok, fremkaldte slet ingen Protest fra de andre syges Side, skönt de alle kunde risikere en Gang ved Lejlighed at maatte trække i samme Slaabrok. Men Menigmand hos os er ikke saa stikken paa det og tillige forunderlig korttænkende. Jeg for min Part blev höjst ubyggelig tilmode, og jeg begyndte straks uvilkaarligt med en vis Afsky og Opmærksomhed at undersøge den Slaabrok, jeg havde paa. Den havde allerede længe vakt min Opmærk-

somhed ved sin stærke Lugt; nu var den allerede bleven varm og lugtede alt stærkere af Medicin, Plaster og, som det forekom mig, Materie, hvad der ikke var saa underligt, eftersom den i umindelige Tider ikke havde været af de syges Rygge. Det kan gærne være, at Lærredsforet engang imellem blev vasket; men jeg vil dog ikke sværge paa det. I det mindste var det gennemtrængt af alle mulige ubehagelige Vædsker, Edder og Materie fra opskaarne Bylder o. s. v. Det var derfor altid i hele min Fængselstid, i alle de mange lange Aar, saa ofte jeg laa paa Hospitalet (og jeg laa der ofte) med en vis Frygt og Modbydelighed, at jeg iførte mig Slaabrokken. De andre syge derimod vare vante dertil og betragtede det oven i Købet som noget, der skulde saa være.

Just som Tsjekunov bragte mig min The, aabnedes buldrende Dören, og ind førtes under forstærket Vagt Soldaten, som havde maattet løbe Spidsrod. Det var förste Gang, jeg saa' en afstraffet. Senere hen førte man dem ofte hid, ja bar dem endog undertiden herhen, naar de var altfor haardt straffede, og hver Gang var det til stor Tidkort for de Syge. Man modtog dem gærne med et eget strængt Udtryk i Ansigtet og en noget paataget Alvor. For Resten afhang Modtagelsen meget af Forbrydelsens Grovhed og følgelig af Straffens Strænghed. En, der var meget haardt straffet og som havde Ry for at være en farlig Forbryder,

modtoges med langt större Agtelse og Opmærksomhed end en eller anden bortløben Rekrut, saadan som f. Eks. denne, de nu kom med. Men i intet af Tilfældene viste man nogen særlig Deltagelse, men kom heller ikke med særlig saarende Bemærkninger. Tavs hjalp man den ulykkelige og stellede om ham, især hvis han ikke kunde hjælpe sig selv. Lægerne vidste ogsaa godt, at de mishandlede kom i erfarne og kyndige Hænder. Hjælpen bestod gærne i hyppig Skiften af et i koldt Vand dyppet Lagen, som man lagde om den sønderflængede Ryg, samt i med let Haand at tage de Splinter ud, som Stokkene havde efterladt i Saaret. Den sidste Operation var gærne meget smertefuld for den syge. Men jeg undrede mig overhovedet altid over den Standhaftighed, hvormed de straffede bar deres Smerter. Mange af dem saa' jeg, og nogle af dem var endog meget haardt straffede, men næsten aldrig hørte jeg saa meget som et Stön! Kun Ansigtet er helt blegt og fortrukket; Öjnene gløder, Blikket er vildt, uroligt, og Læberne dirrer, saa at Staklerne, for at tvinge deres Skælven, undertiden bider dem til Blods. Den indtrædende Soldat var en Fyr paa en treogtyve Aar, af en kraftig, muskuløs Legemsbygning, et könt Ansigt, höj, rank og brun i Huden. Hans Ryg var skammeligt forslaaet. Overkroppen var blottet lige til Bæltestedet; over Skulderen var kastet et vaadt Lagen, der

fik ham til at ryste som i Feber over hele Kroppen, og halvanden Time igennem gik han rastløs op og ned i Stuen. Jeg stjal mig til at se paa hans Ansigt: han saa' ud, som han ikke tænkte paa noget i dette Öjeblik, stirrede blot vildt om sig med et underligt, sky Blik, der havde vanskeligt ved at fæste sig bestemt paa noget. Det forekom mig, at han saa' begærligt paa min The. Theen var hed, Emmen steg op af Koppen, og Stakkelen frøs, saa Tænderne klaprede i Munden paa ham. Jeg bød ham en Kop. Tavs og tvært kom han hen til mig, tog Koppen og drak den staaende og uden Sukker i saa stor en Skynding som muligt og hele Tiden undgaaende at se paa mig, hvorpaa han tavs satte den ned igen og gik sin Vej, uden saa meget som at nikke til mig, for atter at begynde sin Vandring op og ned ad Gulvet. Men nu havde han ikke Stunder til mange Ord og høflige Nik! Hvad Arrestanterne angaar, saa undgik de i Begyndelsen al Samtale med den straffede Rekrut; efter at de först havde hjulpet ham, gjorde de sig Umage for ikke at henlede Opmærksomheden paa ham, maaske for at give ham Ro og ikke trætte ham ved yderligere Spörgsmaal og Deltagelse, noget, hvormed han syntes at være fuldstændig tilfreds.

Imidlertid faldt Skumringen paa, og man tændte Natlampen. Nogle af Arrestanterne kom endogsaa frem med Lys i egne Lysestager; det var dog for Resten ikke mange. Saa, efter at

Doktoren havde gjort sit Aftenbesøg, kom tilsidst den vagthavende Underofficer ind og talte Arrestanterne, hvorpaa Sygestuen lukkedes, efter at man dog först havde sat Natspanden ind... Jeg hørte til min Forbavselse, at denne Spand skulde blive staaende her hele Natten. Om Dagen fik Arrestanterne Lov at forlade Sygestuen, skönt for Resten kun for et Öjeblik; om Natten gik det ikke an paa nogen Maade. Arrestantsygehusene var ikke som de almindelige, og den syge Arrestant maatte selv under sin Sygdom lide sin Straf. Hvem der fra förste Færd havde fundet paa denne Ordning, véd jeg ikke; jeg véd blot, at der var ingensomhelst Mening i den, og at aldrig Formalismens hele Unytte kunde vise sig tydeligere end i et Eksempel som dette. Det var skrækkeligt og modbydeligt at tænke sig, i hvilken Grad den allerede i Forvejen forgiftede Luft hos os vilde blive yderligere forgiftet om Natten i Sygesalens lumre Temperatur. Naar jeg sagde, at Arrestanten selv under sin Sygdom maatte lide sin Straf, saa var det naturligvis ikke Meningen, at denne Ordning skulde udgöre en Del af Straffen. Det vilde selvfølgelig have været en tankeløs Bagvaskelse fra min Side. Man straffer ikke en Syg. Men naar Faren for at løbe bort er saa overmaade ringe (og der er i Virkeligheden ingen Fare), hvorfor da handle saa haardt mod de syge, der maaske kun har nogle faa Dage eller Timer igen at leve i, de

syge, for hvem frisk Luft er endnu nødvendigere end for de sunde? Hvorfor? Jeg har aldrig kunnet forstaa det . . .

Men siden jeg nu en Gang har spurgt: »Hvorfor?« og er ved Ordet, saa kan jeg ikke lade være at omtale endnu noget andet, jeg i höj Grad forundrede mig over, og som i mange Aar stod for mig som det mest gaadefulde Faktum, det jeg umuligt kunde finde nogen Forklaring paa. Jeg kan ikke lade være at sige et Par Ord om det, för jeg gaar videre i min Skildring. Jeg sigter til Lænkerne, som ingen Sygdom kunde befri den dömte Fange for. Selv dem, der havde Tæring, saa' jeg dø i deres Lænker. Og ikke desto mindre var alle vante hertil og ansaa' det for noget, der nu en Gang hørte med til Sagen. Der var næppe nogen, som skænkede det en Tanke, eftersom ikke en Gang nogen af Lægerne i alle disse mange Aar faldt paa en eneste Gang at udvirke hos Kommandantskabet, at man løste de farligt syge, navnlig da de tæringssyge, af Lænkerne. Lad os gaa ud fra, at Lænkerne i sig selv ikke er saa særdeles tunge. De kan veje saadan en otte til tolv Pund, og ti Pund er ikke for meget at bære for et sundt og kraftigt Menneske. Man fortalte for Resten, at efter en Del Aars Forløb begyndte Benene at visne af Lænkernes Tryk. Jeg skal ikke kunne sige, om hvorvidt det er sandt eller ej, skönt der for Resten kan være noget i det. Selv en mindre

Vægt, om det end ikke er mere end en ti Pund, føles dog som en betydelig Tyngsel, naar den idelig slæbes om med Benet, og indenfor et længere Tidsrum vil den nok kunne udøve nogen skadelig Indflydelse . . . Men lad os gaa ud fra, at det er ingen Ting for et rask Menneske. Er derfor det samme Tilfældet med den syge? Lad os ogsaa gaa ud fra, at det heller ikke har noget at betyde overfor den almindelige syge, men, spörger jeg, gælder saa ikke noget andet de haardt syge, de tæringssyge, paa hvem allerede i Forvejen Arme og Ben visner bort, saa selv det mindste Halmstraa føles som en Byrde? Om blot Lægerne havde villet udvirke en Formildelse for de tæringssyge, saa vilde det allerede have været en stor Velgærning. Man vil maaske indvende, at en Forbryder ikke har gjort sig fortjent til Velgærninger; men kan det være Ret at göre Straffen endnu tungere for den, der allerede er mærket af Guds Finger? Og man kan jo ikke en Gang tro, at man gör det alene for Straffens Skyld. Den, der har Tæring, er jo efter Loven fritaget for korporlig Straf. Der maa følgelig ligge en eller anden hemmelig Hensigt derunder, et eller andet Forsigtighedshensyn, men hvilket — det er det vanskeligt at fatte. Der er dog vel virkelig ingen, som kan være bange for, at den tæringssyge vil løbe sin Vej. Og at foregive at have Tæring for at narre Lægerne og se at slippe væk — det kan ikke göres. Det er ikke en

saadan Sygdom, den opdager man ved förste Öjekast. Og jeg vil blot spörge: mon man smeder Folk i Fodlænker bare for at forhindre dem fra at løbe deres Vej? Aldeles ikke. Lænkerne er blot et Slags Brændemærke, en Skam og Tyngsel, fysisk som moralsk. Saadan antager man da i al Fald. For at forhindre nogen fra at løbe bort, kan de umulig göre. Den enfoldigste og mest klodsede Arrestant skal uden stor Vanskelighed kunne file dem af. Fodlænkerne kan absolut ikke holde nogen fra at løbe bort; men naar det er Tilfældet, naar Arrestanten kun maa bære dem som en Straf, saa spörger jeg igen: er det vel Ret at straffe en døende.

Og nu, da jeg skriver dette, ser jeg tydelig for mig en døende Tæringspatient, den samme Michajlov, der laa lige overfor mig, ikke langt fra Ustjanzev, og som døde, husker jeg, fjerde Dagen efter min Ankomst til Fængslet. Maaske jeg nu særlig har talt om de tæringssyge, fordi jeg uvilkaarlig erindrede de Indtryk og Tanker, som den Gang formede sig hos mig i Anledning af hans Død. Samme Michajlov kendte jeg for Resten lidet til. Det var en endnu ganske ung Mand, en femogtyve Aar i det höjeste, höj og tynd og helt kön at se til. Han boede i den særskilte Afdeling, og var forunderligt tavs af sig, gik altid saa tyst og roligt-sörgmodig omkring. Han ligesom var »visnet bort« i Fængslet. Saadan i al Fald udtrykte senere Arrestanterne

sig, mellem hvem han efterlod sig et godt Eftermæle. Jeg husker kun, at han havde könne Öjne, og jeg véd virkelig ikke, hvorfor han staar saa livagtig i min Erindring. Han døde Kl. 3 om Eftermiddagen, en klar og kold Vinterdag. Jeg mindes, at Solen med sine stærke, skraa Straaler ligesom gennemtrængte de grönne, let frosne Vinduesruder i vor Sygesal. En hel Lysström flød gylden ned over den ulykkelige. Han døde bevidstløs og tungt, Dødskampen varede i flere Timer. Allerede fra Morgenen af kunde han ikke mere kende nogen. Man vilde søge at lindre hans Pinsler, man saa', at han havde det tungt; han hentede Vejret möjsomt, dybt og hivende, hans Bryst løftede sig höjt, som om han savnede Luft. Han kastede Tæppet af sig, og alt Töjet; tilsidst begyndte han ogsaa at rive Skjorten af sig. Det var underligt at se denne lange, lange Krop, med de knokkelagtigt udtærede Arme og Ben, den indfaldne Mave, det udstaaende Bryst og alle Ribbenene, der tegnede sig saa tydeligt som paa et Skelet. Det eneste han havde paa, var et lille Trækors og saa Lænkerne, gennem hvilke han nu sikkert kunde trække sit udtærede Ben. En halv Time för hans Død blev alle paa én Gang saa stille i Stuen; ingen talte uden hviskende, og hvem der gik, dæmpede sine Skridt, saa de næsten blev uhørlige. Man talte kun lidt og blot om ligegyldige Ting, mens Blikkene af og til rettedes mod den døende,

der rallede værre og værre. Tilsidst saas hans Haand famle usikkert om paa Brystet efter Trækorset og søge at rive det af, som om ogsaa det var en Byrde, som om ogsaa det pinte ham. Man tog det af. En ti Minutter derefter var han død. Man hamrede paa Dören for at kalde den vagthavende hid. Vagten kom, saa' sløvt paa den døde og fjærnede sig for at anmelde det for Kirurgen. Denne sidste, en ung, ganske brav Fyr, kun lidt for meget optaget af sit eget Ydre, der i Parenthes bemærket, var ganske heldigt, indfandt sig snart. Med raske, faste Skridt, der drønede larmende i Sygehusets Stilhed, gik han lige hen til den døde og med en vel flot-ligegyldig, som for Tilfældet paatagen Mine, tog han den dødes Haand, følte Pulsen, slog ud med Haanden og gik. Straks derefter meldtes det forefaldne til Vagten, det var jo en vigtig Forbryder; det drejede sig om én fra den særlige Afdeling; man maatte derfor selv efter hans Død iagttage visse Ceremonier overfor ham. Medens man ventede paa Vagten, udtalte en af Arrestanterne sagte den Tanke, at det ikke vilde være af Vejen at lukke den dødes Öjne. En af de andre, der opmærksomt havde hørt til, gik sagte hen til den døde og trykkede hans Öjne til. Da han opdagede Korset, der laa paa Hovedpuden, tog han det, saa' tavs paa det og hængte det igen om Halsen paa Michajlytsj, hvorpaa han korsede sig og traadte tilbage paa sin Plads. Imidlertid var den

dødes Ansigt blevet mere og mere stift og ubevægeligt; en Lysstraale legede hen over det; Munden var halvaaben, og to Rækker friske, hvide Tænder skinnede frem mellem de tynde Læber, klæbede fast til Tandkødet. Tilsidst traadte den vagthavende Underofficer ind i Kepi og med Sidevaaben; han fulgtes af to Vagtsoldater. Med tøvende Skridt nærmede han sig den døde, tvivlraadigt betragtende de underligt stille Arrestanter, hvis mørke Blikke fra alle Sider var rettede paa ham. I et Skridts Afstand fra Sengen standsede han pludselig som naglet fast til Pletten. Det fuldstændig nøgne, udtærede Lig, der kun var iført Lænkerne, slog ham, og pludselig knappede han sin Kepi op og tog den af, hvilket slet ikke fordredes til Lejligheden, böjede sig dybt og gjorde Korsets Tegn. Det var en barsk, i Tjenesten graanet Soldat. Jeg husker, at Tsjekunov, der selv var en graanet Olding, i det Öjeblik stod lige ved Siden af ham. Hele Tiden havde han set tavs og vedholdende ind i Underofficerens Ansigt og med en underlig Nysgærrighed iagttaget enhver af hans Bevægelser. Nu mødtes deres Öjne, og pludselig saa' jeg Tsjekunovs Underlæbe begynde at dirre og fortrække sig, som om han skar Tænder, og hurtigt, ligesom ufrivilligt sagde han, henvendt til Underofficeren og nikkende hen mod den døde:

— Han havde jo ogsaa en Moder, han! hvorpaa han hurtigt gik sin Vej.

Jeg husker, at disse Ord ligesom gennemborede mig . . . Hvorfor sagde han dem dog, hvordan faldt de ham ind? Men nu begyndte man at bære den døde bort, man bar ham bort sammen med Sengen. Halmen raslede, med höj Klirren, der skar brutalt gennem Værelsets Stilhed, huggede Lænkerne i Gulvet . . . Man løftede dem op. Liget bares ud. Pludselig begyndte alle at tale höjt. Man hørte Underofficeren ude i Korridoren give Befaling til at hente en Smed. Lænkerne skulde naturligvis tages af den døde.

Men jeg har tabt Traaden til min Fortælling.

Ved Sommertid.

Nu er vi allerede i April, og den hellige Uge nærmer sig. Lidt efter lidt tages der ogsaa fat paa Sommerarbejdet. Solen brænder med hver Dag varmere og lyser klarere; Luften er fyldt af Vaarduft og virker hidsende paa Organismen. De tilstundende skönne Dage sætter ogsaa de Fængsledes Sind i Bevægelse, vækker ogsaa hos dem Uro, Længsel og Tungsind. Det er ligesom Friheden savnes mere smerteligt i klart Solskin end en regntung Vinter- eller Høstdag, og det mærkes ogsaa tydeligt paa alle Arrestanterne. Paa samme Tid som de syntes

at glæde sig over de lyse Dage, voksede ogsaa deres Utaalmodighed og Pirrelighed. Det er virkeligt, jeg har lagt Mærke til, at der var oftere Kiv og Strid i Fængslet om Foraaret. Der hørtes oftere Skænderi og Spektakel, men alt imellem kunde det hænde sig, at jeg pludselig saa' En paa Arbejde give sig til at stirre vedholdende og tankefuldt ud i det blaanende Fjærne, over mod den anden Bred af Irtisj, hvor som en uendelig Dug den frie kirgisiske Steppe strækker sig, Tusender af Verster bort i Synskredsen; og ofte kunde jeg høre et dybt Suk, som kom det inderst indefra, fortælle om den fangnes Længsel efter at indaande det Fjærnes frie Luft og faa lette sin pinte, fængslede Sjæl. »Det faar ikke hjælpe!« siger saa tilsidst Arrestanten, og ligesom han vaagnede ryster han med ét Tankerne fra sig og tager atter mørk og utaalmodig fat om sin Spade eller løfter atter Teglene op, som han skal slæbe fra det ene Sted til det andet. Et Öjeblik efter har han allerede glemt sin pludselige Stemning og giver sig igen til at le eller skændes, alt efter sit Temperament; eller ogsaa begynder han med en usædvanlig og slet ikke nødig Ihærdighed at göre sin Akkord færdig, dersom han har en saadan, og arbejder af alle Livsens Kræfter, ligesom han under Arbejdets Anstrængelser vilde søge at kvæle noget ned, der knuger og piner ham. Det er alle sammen kraftige Folk og for det meste i Blomsten af deres

Alder . . . Og saa at skulle slæbe sig om med tunge Lænker! . . . Det er ikke Digt, hvad jeg fortæller, jeg er overbevist om Rigtigheden af min Bemærkning. Foruden at det i straalende Solskin og Varme, naar man af hele sin Sjæl, hele sit Væsen føler og fornemmer om sig den vaagnende Naturs uendelige Kraft, er dobbelt tungt at være spærret i Fængsel, bevogtet af Vagt, Træl for andres Vilje — foruden det, er det et Faktum, at ved Foraarstid begynder Römningerne i Siberien og over hele Rusland, saasnart den förste Lærke lader sin Sang høre: saa flygter de i Hobetal fra Fængslerne og gemmer sig i Skovene. Sluppen bort fra den kvalme Grube, fra Lænkerne og Rottingen vagabonderer man frit omkring, hvor man vil, og det smager én bedst; spiser og drikker, hvad Gud vil sende, og om Natten lægger man sig roligt til Blund et Steds ude i Skoven eller paa Marken, uden store Bekymringer og uden Fængslets Tungsind, sorgløst som Skovens Fugle, bydende Godnat blot til Himlens Stjærner, og sover saa, vogtet af Guds Öje. Men af og til kan det dog være baade tungt og besværligt at »være i Tjeneste hos General Gøg«. Hele Dögn kan gaa hen uden at man en eneste Gang faar Bröd at se; man maa skjule og gemme sig for alle, man drives til at stjæle, plyndre ja undertiden endogsaa til at myrde. Det er sjældent, at en römt Fange ikke plyndrer, og næsten altid stjæler han, men naturligvis mere

af Nød end af Tilböjelighed. Men der gives Römningsmænd af Tilböjelighed. Der er dem, der römmer, naar de allerede har udstaaet deres Straffetid og er blevet forflyttede til Kolonierne. Man skulde tro, at han nu kunde holde det ud, men nej, der er noget, der driver ham, lokker ham bort. Livet i Skoven, saa armt og fuldt af Farer det er, er dog frit og eventyrligt og ejer en hemmelighedsfuld forførende Tiltrækning for alle dem, der én Gang har prøvet det, saa inden man véd af det — løber Mennesket sin Vej, og ofte er det et aldeles skikkeligt, paapasseligt Menneske, der gav de bedste Løfter om at blive en rigtig flink og sat Kolonist. En anden er oven i Købet gift, og har Börn, lever fem Aar paa ét Sted, og saa pludselig en skönne Morgen gör han sig usynlig og forlader Kone og Börn og hele det Distrikt, hvori han er indskreven. I Fængslet viste man mig en saadan Römningsmand. Han havde aldrig begaaet nogen egenlig Forbrydelse, i det mindste hørte jeg da ingen tale derom, men han havde stadig römt, römt hele sit Liv igennem. Han havde været ved Ruslands Sydgrænse, helt nede ved Donau, paa de kirgisiske Stepper, i det nordlige Siberien og i Kavkasus — overalt havde han været. Hvem véd, maaske havde han med sin Rejselyst under andre Forhold kunnet blevet en anden Robinson Krusoe? For Resten har jeg det altsammen fra de andres Fortælling; selv fortalte han næsten aldrig

noget i Fængslet og talte ikke mer end höjst nødvendigt. Det var en overordenlig fredelig lille Mandsling, der alt havde naaet de halvtreds, med et uhyre stillestaaende, ja enfoldigt Ansigt, stillestaaende indtil Idiotisme. Om Sommeren var det hans kæreste Tidsfordriv at sidde i Solen og uafladelig nynne for sig selv paa en eller anden Vise, men saa sagte, at man ikke kunde høre det i fem Skridts Afstand. Hans Træk var haarde, ligesom skaarne i Træ; han spiste kun lidt, og aldrig saa' jeg ham købe Hvedebrød eller Brændevin; han havde rimeligvis heller aldrig Penge og forstod næppe en Gang at regne med dem. Han tog alt med stor Ro. Fængslets Hunde saa' jeg ham en Gang imellem made af sin Haand; det var noget, ellers ingen gjorde hos os i Fængslet; Russeren holder jo overhovedet i Reglen ikke af at fodre Hunde. Man sagde, at han var gift, og det oven i Købet for anden Gang, og det fortaltes, at han ogsaa et eller andet Steds havde nogle Börn. Hvorfor han förste Gang blev fængslet, véd jeg ingen Besked om. Hos os ventede de altid, at han ogsaa skulde smutte bort herfra, men enten nu Tiden endnu ikke var kommen, eller den allerede var gaaet, nok er det, han blev ved at leve her og levede her for sig selv, som Tilskuer betragtende den underlige Kreds, der omgav ham. For Resten er det noget, man ikke kunde sige saa afgjort, at han ikke mere vilde römme, skönt det kunde

synes, at han ikke vilde vinde stort derved. Naar alt kommer til alt, er jo dog det frie, omstrejfende Liv i Skoven et Paradis mod Fængselslivet. Det er jo let forstaaeligt, det taaler slet ingen Sammenligning. Hvor tungt det end kan være, saa følger man dog sin egen Vilje. Det er derfor alle Arrestanter i Rusland, hvor de end sidder fængslede, føler sig saa urolige ved Foraarstide, ved den förste Hilsen af Foraarssolens Straaler. Og skönt langtfra alle römmer og vel af hundrede kun én har Mod til at risikere Forsøget, saa drömmer dog i alt Fald de andre nioghalvfems om, hvordan de skulde bære sig ad med at römme, og hvor de skulde römme hen, for saaledes at lette deres Sind ved Kredsningen om Længselen og Muligheden af dens Virkeliggörelse. Nogle opfrisker ogsaa Erindringen om, hvordan de för en Gang har römt . . . . Jeg taler her om de allerede dömte, men det er klart, at de, der venter paa deres Dom, langt oftere og langt lettere beslutter sig til Flugt. Men alle disse bortrömte Fanger vender ofte, naar de ikke i Løbet af Sommeren finder et eller andet særlig godt Sted, hvor de kan overvintre, eller de ikke, ofte ved et Mord, kommer i Besiddelse af et Pas, der sætter dem i Stand til at opholde sig, hvor det skal være, tilbage om Hösten og indfinder sig, naar de ikke er fangede ind i Forvejen, ofte frivillig i store Hobe i Byerne eller ved Fængslerne, for at sidde

Vinteren over i Fængsel, maaske naturligvis med det lönlige Haab at kunne römme igen næste Sommer.

Foraaret udøvede ogsaa sin Virkning paa mig. Jeg husker, hvordan jeg undertiden begærligt kigede gennem Palissadernes Sprækker og længe stod med Hovedet støttet mod Plankeværket og umætteligt og ufravendt saa' paa, hvordan Græsset grönnedes paa vor Fæstningsvold, og hvorledes den fjærne blaa Himmel stadig blev dybere og dybere i sin Farve. Min Uro og mit Tungsind voksede for hver Dag, og Fængslet blev mig stadig mer og mer forhadt. Det Had, som jeg i min Egenskab af Adelsmand, i de förste Aar stadig havde været Genstand for fra Arrestanternes Side, blev nu utaaleligt for mig, gjorde mit Liv til et Helvede. Ofte lagde jeg mig i disse Aar paa Hospitalet uden at fejle noget og alene for ikke at være i Fængslet, blot for at slippe fri for dette almindelige, af intet mildnede Had. »I Jærnnæb, I har hakket os i Stykker!« sagde Arrestanterne til os. Hvor jeg misundte Arrestanterne af Folket. De blev straks Kammerater med alle. Derfor var det, at Foraaret, Frihedens Symbol, der ellers er saa glad og lys i Naturen, virkede saa trist og knugende paa mig.

I Slutningen af Fasten, det var vist i den sjette Uge, blev det min Tur at komme i Kirke for at forberede mig til Altergangen. Hele Fængslets Befolkning var allerede den

förste Uge af den ældste Underofficer blevet delt i syv Hold, et for hver Uge. Hvert Hold bestod af tredive Mand. Denne Forberedelsesuge behagede mig i höj Grad. Saa længe var vi befriede for Arbejde. Vi gik to eller tre Gange om Dagen i Kirken, der laa nær ved Fængslet. Det var længe siden jeg havde været i Kirke. Gudstjenesten under Fasten, som jeg kendte saa godt fra mine Barneaar, da jeg var hjemme, de höjtidelige Bönner, Knæfaldene — alt det kaldte til Live i min Sjæl længst forsvundne Minder fra min Barndoms Tid, og jeg husker, hvor vel til Mode jeg var, naar vi om Morgenen under Konvoj med ladte Geværer gik over den af Nattefrosten haarde knasende Jord til Guds Hus. Konvojen gik for Resten ikke med ind i Kirken. Inde i Kirken stod vi i en tæt Flok helt nede ved Dören, aller længst tilbage, saa vi kun kunde høre Diakonens lydelige Stemme og gennem Trængslen af og til se et Glimt af Præstens sorte Flöjelsornat og hvide skaldede Isse. Jeg kom til at tænke paa, hvordan jeg ofte som Barn, naar jeg stod i Kirken, havde set paa de tarveligere Folk, der klumpede sig sammen ved Indgangen og med ængstelig Ærbødighed veg til Side for at lade et Par store Epauletter komme frem eller en tyk Godsejer eller vel en stærkt opstadset, men uhyre gudfrygtig Dame, der ikke desto mindre trængte sig frem paa förste Plads og var parat til, hvad Öjeblik det skulde være

at skænde sig frem til den. Jeg syntes allerede den Gang, at man bad paa en hel anden Maade dernede end hos os, bad saa stille, inderligt, med saa dybe Knæfald og fuld Bevidsthed om sin egen Ringhed.

Nu var det faldet i min Lod selv at staa paa samme Plads, eller rettere lavere nede: vi var jo smedede i Lænker og vanærede; alle veg af Vejen for os, var ligesom bange for os; man gav os Almisser, og jeg husker, at jeg følte et vist Behag derved; der var en egen forfinet Følelse af Ydmyghed i denne underlige Glæde. »Lad det kun ske, naar det skal saa være«, tænkte jeg. Arrestanterne bad meget andægtigt, og hver Gang gav de alle deres lille Skærv med til Lys eller lagde den i Kirkebøssen. »Jeg er jo ogsaa et Menneske«, saaledes tænkte eller følte de rimeligvis, naar de gav deres Gave: — »for Gud er vi jo alle lige.« Nadveren nød vi efter Höjmesse. Da Præsten med Nadverpokalen i Haanden læste Ordene: »tilgiv mig som du tilgav Røveren« — saa kastede vi os næsten alle paa Knæ med Hovedet mod Jorden, raslende med Lænkerne, og det var som vi alle bogstavelig anvendte disse Ord paa os.

Nu er vi naaet til Paasken. Fra Kommandantskabet fik vi hver et Æg og en Skive Hvedebrød. Ligesom ved Julen blev Fængslet overlæsset med Gaver fra Byen. Igen indfandt Præsten sig med Korset, igen aflagde de Over-

ordnede deres Besøg, igen fik vi kraftig Kaalsuppe og igen vildt Spektakel og Drukkenskab — alt gik ligesom ved Julen, kun med den Forskel, at vi nu kunde tumle os i det Fri og varme os i Solen. Det var lysere og der var bedre Plads til at røre sig end om Vinteren, men det faldt os tristere. Den lange Sommerdag, der ikke var til at faa Has paa, blev særlig uudholdelig om Helligdagene. Om Hverdagen forkortedes Dagen i det mindste af Arbejdet.

Sommerarbejdet viste sig virkelig at være langt tungere end Vinterarbejdet. Det bestod nu mest i Bygningsarbejde. Arrestanterne byggede, gravede Jorden op og slæbte Tegl. Andre var beskæftigede med Smede-, Snedker- eller Malerarbejder; atter andre maatte arbejde paa Teglværkerne. Det sidste Arbejde regnedes hos os for det sværeste. Alligevel var der dem, der gærne gik derhen: for det förste var det udenfor Byen og Stedet var aabent, laa frit, ved Bredden af Irtisj. Det var altid trøsteligere at se sig om dér — dér var i det mindste ikke den skumle Fæstning! Man kunde ogsaa ryge i Fred og til og med tage sig en halv Times Hvil med stor Opbyggelse. Jeg gik enten som för til Værkstederne eller til Alabasterbruddet, eller endelig anvendtes jeg ogsaa til at bære Tegl ved Bygningsarbejderne. Jeg maatte saaledes en Gang slæbe Tegl fra Irtisjs Bred til en Kaserne, som man

byggede paa en halvtredsindstyve Favne derfra, jeg maatte bære dem over Fæstningsvolden, og dette Arbejde varede hele to Maaneder igennem. Jeg syntes tilmed om det, skönt Rebet, som jeg bar Teglene i, stadig snærede min Skulder. Men jeg holdt af det Arbejde, fordi det synligt udviklede mine Kræfter. I Begyndelsen kunde jeg kun slæbe otte Teglsten (hver Tegl vejede tolv Pund), men senere drev jeg det til tolv, ja lige til femten Tegl, hvilket glædede mig meget. Man behøvede fysiske Kræfter ikke mindre end aandelige for at udholde alle disse Pinsler i dette fordömte Liv.

Men jeg vilde leve, ogsaa naar jeg var kommen ud af Fængslet . . .

Jeg holdt for Resten meget af at bære Tegl, ikke blot fordi det styrkede mit Legeme, men ogsaa fordi Arbejdet udførtes ved Bredden af Irtisj. Jeg taler saa ofte om denne Bred, fordi det var det eneste Sted, hvorfra jeg kunde se ud over Guds Verden, det lyse, rene Fjærne og de frie ubefolkede Stepper, der altid ved deres nøgne Øde gjorde et underligt Indtryk paa mig. Ved denne Strand alene kunde man vende Fæstningen Ryggen og blive fri for at se den. Alle vore andre Arbejdspladser var enten inde i Fæstningen eller lige i Nærheden af den. Lige fra de förste Dage hadede jeg denne Fæstning og særlig da visse Bygninger af den. Vor Pladsmajors Hus syntes jeg sær-

lig var et forbandet, modbydeligt Sted, og jeg saa' altid fuldt af Had paa det, naar jeg kom der forbi. Men her ved Stranden kunde jeg et Öjeblik glemme mig selv og min Skæbne: her kunde jeg stirre ud over den uendelige øde Slette ligesom den fangne fra sin Fængselsglug ser ud over Frihedens Land. Alt her var dyrebart og kært for mig lige fra den straalende Sol paa den uendelige dybblaa Himmel og til Kirgiserens Sang, der fjærnt borte fra klang mig i Møde ovre fra den kirgisiske Bred. Man kunde sidde længe og stirre derover, indtil man tilsidst fik Öje paa et lille usselt røgsværtet Filttelt, saa' Røgen hvirvle sig op bag Teltet og en Kirgiserinde pusle med sine Faar. Alt det var fattigt og vildt, men det var dog frit! Saa kunde man se en Fugl sejle höjt oppe i den blaa gennemsigtige Luft, og længe, vedholdende kunde man sidde og følge den med Öjnene, mens den flöj opad: saa nu svinger den sig over Vandet, nu er den forsvundet oppe i Luften, nu viser den sig igen som et lille svindende Punkt . . . Selv en fattig forkommen Blomst, som jeg tidligt om Foraaret fandt i en Revne paa den stenede Strand, tiltrak sig sygeligt min Opmærksomhed. Det Tungsind, jeg led af hele mit förste Fængselsaar, var utaaleligt og gjorde mig pirrelig og bitter; i mit Mismod var der derfor mange Ting om mig, som jeg slet ikke lagde Mærke til. Jeg lukkede Öjnene og vilde ikke se. Mellem de

onde og hadefulde af mine Fængselskammerater lagde jeg ikke Mærke til, at der ogsaa var gode Mennesker, Mennesker, der baade var i Stand til at tænke og føle varmt, trods den frastødende Skal, der omgav dem. Mellem de saarende Ord overhørte jeg de gode og venlige Ord, der var saa meget mere værd, som de blev udtalte uden Spor af Bihensigter, og ikke sjældent kom fra Mennesker, der maaske havde maattet lide og bære meget mere end jeg. Dog hvad hjælper det at spilde flere Ord herpaa? Jeg var altid meget glad, naar jeg vendte dygtig træt hjem: saa vilde jeg maaske kunne falde i Sövn! Det var en hel Pine at falde i Sövn om Sommeren, næsten værre endnu end om Vinteren.

Aftnerne var ofte meget smukke. Solen, der hele Dagen havde brændt hedt over Fængselsgaarden, gik omsider ned. Det begyndte at blive svalt, og derefter fulgte en forholdsvis næsten kold Steppenat. I Skumringen, til Fængslet blev lukket, drev Arrestanterne i hele Flokke om i Gaarden. De fleste skarede sig dog sammen i Køkkenet. Her var der altid et eller andet vigtigt Fængselsanliggende, som skulde drøftes, man snakkede frem og tilbage, eller ogsaa debatteredes et eller andet Rygte, der, skönt ofte grebet ud af Luften, altid modtoges med den mest levende Interesse af disse fra Verden afskaarne Folk.

Kl. ti blev vi alle regnede efter og drevne

ind i Kasernerne, hvorpaa disse lukkedes for den Nat. Nætterne var korte, vi blev vækkede Kl. fem om Morgenen, og om Aftenen sov ingen för elleve. Saa længe gik det løs med Snak og Spektakel, og undertiden var der ogsaa som om Vinteren Majdaner. Om Natten blev der utaaleligt varmt og kvalmt. Skönt Nattekulden trængte ind gennem det aabne Vindu, kaster Arrestanterne sig dog som i Febervildelse paa deres Brikse. Lopper vrimler der af i tusendvis. Vi har dem naturligvis ogsaa om Vinteren og i ganske anseeligt Antal, men med Foraaret begynder de at formere sig i en saa kolossal Grad, at jeg, skönt jeg havde hørt om det för, ikke vilde tro det, för jeg fik Syn for Sagn. Og jo længere man kommer hen paa Sommeren, desto værre bliver de. Man kan ganske vist væmne sig til Lopper, og jeg gjorde det selv, men det er frygteligt, inden man naar saa vidt. De piner en i den Grad, at man tilsidst ligger som i Feberhede og selv føler, at man ikke sover, men kun fantaserer. Og langt om længe, naar man op ad Morgenstunden endelig falder hen, og Lopperne omsider ligesom dør bort, saa man i Morgenkølingen virkelig ligger i sødt Blund — saa lyder pludselig de fordömte Trommeslag udenfor Fængselsporten. Det er Reveillen. Under Forbandelser hører man, medens man svøber sig ind i sin korte Pels, de buldrende, afmaalte Lyde, ligesom tæller dem, medens den triste

Tanke sniger sig over en, at saadan vil det ogsaa gaa i Morgen og i Overmorgen og mange Aar igennem, lige til Frihedens Time slaar. Og naar kommer den vel, denne Frihed, tænker man saa, og hvor findes den? Men nu er man nødt til at staa op; nu begynder igen den vante, daglige Rummel . . . Folkene klæder sig paa og skynder sig paa Arbejde. Det er sandt, man kunde jo ogsaa faa sove endnu en Time midt paa Dagen.

Örnen.

Dyr holdt vore Arrestanter meget af, og om de havde faaet Lov til det, tror jeg, skulde de gærne have opfostret en hel Mængde Husdyr i Fængslet. Og hvad skulde mere kunnet blødgöre og forædle Arrestanternes haarde og dyriske Karakter end netop saadan en Beskæftigelse som den? Men det tillod man ikke. Hverken Reglementet for Ordenens Opretholdelse eller Pladsen tillod det.

Alligevel havde vi paa min Tid nogle Dyr i Fængslet. Foruden Hesten Gnjedko, der brugtes til at køre Vand og sligt, havde vi et Par Hunde, Gæs og en Buk, Vasjka. Endvidere levede der hos os i nogen Tid en Örn.

Det var en Örn af de smaa Steppeörnes Slægt. En havde bragt den med til Fængslet

i saaret og forkommen Tilstand. Hele Fængslet stimlede sammen om den; den kunde ikke flyve: dens höjre Vinge slæbte mod Jorden, og det ene Ben var forstuvet. Jeg husker, at den saa' sig vildt omkring, mønstrende den nysgærrige Hob, og med sit krummede Næb vidt opspærret gjorde sig rede til at sælge sit Liv saa dyrt som muligt.

Da man havde set tilstrækkelig paa den, spredtes man og lod den i Ro; saa tog den Mod til sig og hoppede hinkende paa det ene Ben og spjættende med den raske Vinge hen til den fjærneste Udkant af Fængslet, hvor den gemte sig i Krogen, trykket tæt op til Plankeværket. Dér levede den i tre Maaneder uden en eneste Gang i hele den Tid at forlade sin Krog. I Begyndelsen kom man ofte og saa' til den og pudsede Hunden paa den. Sjarnik fo'r som en rasende løs paa den, men var synligt bange for at komme den for nær ind paa Livet, hvad der morede Arrestanterne meget. »Det er et Rovdyr!« sagde de: — »han gi'er sig ikke!« Men senere hen gjorde Sjarnik den ilde Fortræd; Frygten forgik den, og naar man pudsede den paa Örnen, snappede den altid efter dens syge Vinge. Örnen forsvarede sig af alle Kræfter baade med Næb og Klør, og stolt og vildt som en saaret Konge stirrede den fra sin Krog de nysgærrige i Öjnene, der kom for at kigge paa den. Omsider blev alle ked af den, og tilsidst glemte man den; men allige-

vel kunde man hver Dag se et Stykke frisk Kød og en Skaal Vand staa i Nærheden af den. Der maatte altsaa være en, der tænkte paa den. I Begyndelsen vilde den ikke tage Føde til sig og spiste ikke noget i flere Dage; tilsidst begyndte den dog at spise, men aldrig gjorde den det af Haanden paa Folk eller i nogens Paasyn. En Gang imellem iagttog jeg den i Afstand. Naar den ikke saa' nogen og troede sig alene, besluttede den sig af og til til at forlade sin Krog og humpe en tolv Skridt langs Palisaderne, hvorpaa den igen vendte tilbage og saa atter spaserede ud, ligesom om den tog sig Motion. Da den fik Öje paa mig, skyndte den sig straks af alle Kræfter, hinkende og hoppende, tilbage paa sin Plads, og kastende Hovedet tilbage og med aabent Næb, rustede den sig rasende til Strid. Hvor meget jeg end søgte at kæle for den, var det mig dog ikke muligt at formilde den: den bed og huggede om sig, vilde ikke røre Kødet, som jeg rakte den, stirrede mig hele Tiden skarpt og ufravendt ind i Öjnene med sit bistre, gennemborende Blik. Ensom og forbitret ventede den Døden mistroisk mod alle og uden at ville forsone sig med nogen. Tilsidst kom Arrestanterne ligesom pludselig til at huske paa dens Eksistens; og skönt ingen i hele to Maaneder havde tænkt paa den eller brudt sig om den, følte de nu pludselig alle ligesom Deltagelse for den. Den maa slippes løs, sagde

de. »Lad den bare krepere, men ikke her i Fængslet«, sagde nogle.

— Nej, det forstaar sig, det er en fri Fugl, den kan ikke vænne sig til Fængslet, tilföjede andre.

— Næh, den er ikke som vi, lagde en til.

— Hvad er det for noget Vaas, du kommer med: det er en Fugl, men vi er Mennesker.

— Örnen, Brødre, er Skovens Konge . . . begyndte Skuratov, men denne Gang havde ingen Lyst til at høre paa ham. En Eftermiddag, da man trommede Folkene ud paa Arbejde, tog man Örnen, klemte dens Næb til med Haanden, for at den ikke skulde begynde at hugge om sig, og bar den ud af Fængslet. Man kom til Volden. Alle tolv Arrestanter, der hørte til samme Hold, var i höj Grad nysgærrige efter at se, hvor Örnen vilde flyve hen. Underligt nok: alle var de helt glade, som om de næsten selv havde faaet Friheden.

— Föj da, det Bæst: man er god imod den, og saa bider den bare! sagde han, der holdt den og saa' næsten kærligt paa den arrige Fugl.

— Slip den, Mikitka!

Man kastede Örnen over Volden ned paa Steppen. Det var sent paa Efteraaret, en kold og dyster Dag. Vinden peb hen over den nøgne Steppe og susede i det gulnede, törre, tottede Steppegræs . . . Örnen dalede ned, spjættende med den syge Vinge og ligesom flygtende fra

Ord, eller i det mindste et bittert, utaalmodigt, opirret et; det kunde have dulmet at klage sammen over Skæbnen; men han tav, sad og klistrede sine Lygter eller snakkede, om hvordan Præsentationen var gaaet i det og det Aar, hvem der havde været Divisionschef, og hvor vidt denne havde været fornöjet med Præsentationen eller ej o. s. v. Og alt i den samme Tone, rolig og ensformig, som Vanddraabens monotome Dryppen. Han kom ikke en Gang lidt i Affekt, da han fortalte mig, at han for sin Deltagelse i en Træfning i Kavkasus var bleven hædret med den hellige Annas Ordensbaand omkring Kaardehæftet. Hans Stemme blev kun saa usædvanlig alvorlig og höjtidelig; ligesom hemmelighedsfuldt næsten hviskede han Ordene: »den hellige Annas Orden« frem og sad saa tre Minuter stille i selvtilfreds, höjtidelig Tavshed. I hint förste Aar havde jeg endog undertiden Öjeblikke, hvor jeg var nær ved at hade Akim Akimytsj, jeg véd ikke selv hvorfor, og tavs forbandede Skæbnen, fordi den havde givet mig ham til Sidekammerat paa Briksen. I Reglen fortrød jeg det snart igen og gjorde mig selv Bebrejdelser for mine Følelser. Men det var kun det förste Aar; senere hen forsonede jeg mig fuldstændig med Akim Akimytsj og skammede mig over mine tidligere Daarskaber. Udadtil var der aldrig Rivninger imellem os.

Foruden disse tre Russere, var der endnu

paa min Tid otte Polakker af samme Samfundslag hos os. Med nogle af dem blev jeg nærmere bekendt og havde en hel Del Fornöjelse af deres Omgang, men det var ikke Tilfældet med dem alle. De fleste af dem var sygelige, indesluttede Naturer, samt i höj Grad pirrelige. De to af dem skal jeg senere omtale nærmere. Dannede var kun tre af dem: B—ski, M—kij og den gamle Sch—kij, der tidligere havde været Professor i Mathematik, et bravt Menneske, men en stor Særling og trods sin Dannelse i höj Grad indskrænket. Helt anderledes var M—kij og B—kij. Med M—kij kom jeg fra förste Færd godt ud af det; vi var aldrig uenige, og jeg følte Agtelse for ham, men holde af ham, slutte mig inderligt til ham kunde jeg ikke. Det var et uhyre mistroisk og forbitret Menneske, men med en sjælden Evne til at beherske sig. Det var netop denne sidste Egenskab, som jeg ikke kunde lide hos ham: man følte, at han aldrig og overfor ingen vilde aabne hele sin Sjæl. For Resten kan det være, at jeg tager fejl. Det var en stærk og i höj Grad ædel Natur. Hans overordentlige, ofte noget jesuitiske Smidighed og Vogten paa sig selv i Omgangen med andre — vidnede om en dulgt dyb Skepticisme. Men trods sin Verdensmands-Smidighed var han dog en uforsonlig Fjende med B—kij og dennes Ven T—skij. B—kij var et sygeligt, i höjeste Grad pirreligt og nervøst Menneske med Ansats til Tæring,

men i Grunden var han et overordentlig bravt, ja höjsindet Menneske, skönt hans Pirrelighed undertiden kunde udarte til den yderste Hæftighed og Lunefuldhed. Jeg kunde ikke udholde hans Ömtaalelighed og trak mig tilbage fra ham, skönt jeg aldrig ophørte at holde af ham; med M—kij var jeg aldrig uenig, men kom aldrig til at holde af ham. Da jeg trak mig tilbage fra B—kij, var jeg ogsaa nødt til at holde mig paa Afstand fra T—skij. Det var jeg meget ked af. T—skij var, skönt ikke noget synderlig dannet Menneske, en brav, kæk og prægtig ung Mand. Men Sagen var, at han i den Grad beundrede og forgudede B—kij, at han næsten ansaa alle, der paa nogen Maade lagde sig ud med denne, for sine personlige Fjender. Han blev derfor ogsaa Uvenner med M—kij, skönt han længe stred imod. For Resten var de alle moralsk syge, bitre, pirrelige og mistroiske. Det var jo heller ikke saa underligt: de havde det langt, langt haardere end vi. De var jo alle fjærnt fra deres Fædreland. Flere af dem var sendt herhen for mange Aar, ti eller tolv Aar, og navnligt nærede de den dybeste Foragt for deres Omgivelser, saa' kun det dyriske hos Arrestanterne og blev ikke vàr et eneste godt, menneskeligt Træk, hvad heller ikke var saa underligt: Skæbnen og Omstændighederne havde lært dem denne ulykkelige Maade at se Tingene paa. Det var klart som Dagen, at de tæredes hen af Tungsind her

i Fængslet. Mod Tsjerkesserne, Tatarerne og Isaj Fomitsj var de venlige og imødekommende, men de andre Fanger undgik de med Afsky. Blot den Gammeltroende nød deres Agtelse. Ganske mærkeligt var det for Resten, at i hele den Tid jeg var i Fængslet, hørte jeg aldrig nogen af Arrestanterne haane eller spotte dem for deres Nationalitets Skyld eller for deres Tro eller Meninger, hvad der kan hænde hos vor Almue overfor Fremmede, navnlig da overfor Tyskere, skönt det dog for Resten ogsaa er sjældent. Forøvrigt ler de kun af Tyskerne; Tyskeren har noget forfærdelig komisk over sig i den russiske Almuesmands Öjne. Mod vore Polakker viste Fangerne snarere Agtelse, meget mere end os Russere, og de rørte dem aldrig. Men det tog Polakkerne aldrig Notits af. Det var om T—skij jeg talte. Den Gang da de blev flyttet fra det förste Fængsel, hvor de havde været en Tid, til vor Fæstning, bar han B—kij næsten hele Vejen paa sine Arme, da denne var for svag til at holde Vandringen ud. De havde först været i U—gorsk. Der havde de det godt, fortalte de, i alt Fald langt bedre end i vor Fæstning. Deres tredje Kammerat var Sch—kij. För deres Ankomst havde M—kij været alene i Fængslet. Hvor han maa have haft det tungt det förste Aar af sin Fængselstid!

Denne Sch—kij var den Gubbe, der altid bad, og om hvem jeg för har talt. Alle de andre af vore politiske Forbrydere var unge Menne-

sker, nogle endogsaa pur unge; kun Sch—kij var over de halvtreds. Det var et ganske vist meget ærligt, men tillige temmelig underligt Menneske. Hans Kammerater B—kij og T—skij kunde ikke lide ham og talte næsten ikke med ham; de sagde, at han var paastaaelig og trættekær. Jeg véd ikke, om hvor vidt de havde Ret i dette Tilfælde, men det forekommer mig blot, at man kives mere og lettere kommer til at hade hinanden i Fængslet end andre Steder, og det naturligvis fordi her en hel Mængde Mennesker er samlede mod deres Vilje. Ogsaa mange andre Omstændigheder bidrager hertil. For Resten var Sch—kij virkelig et temmelig sløvt og maaske ogsaa ubehageligt Menneske. Ogsaa med sine andre Kammerater var han paa Kant. Jeg var aldrig i Strid med ham, men nærmede mig ham heller ikke. Sin Videnskab, Mathematiken, lod han til at forstaa sig paa. Jeg husker, at han evindelig gjorde sig Umage for paa sit gebrokkent russiske Sprog at forklare mig et eget astronomisk System, som han selv var Mester for. Man fortalte mig, at han ogsaa havde udgivet det i Trykken, men at man i den lærde Verden kun havde let af det. Det forekom mig, at der var noget i Vejen med hans Forstand. I hele Dage laa han paa Knæ og bad; derved havde han vundet Arrestanternes Agtelse, som han ogsaa bevarede lige til sin Død. Han døde for mine Öjne i Hospitalet efter en svær Sygdom. For Resten havde

han allerede erhvervet Arrestanternes Agtelse den förste Gang han betraadte Fængslet. Det var gennem følgende Historie. Paa Vejen fra U—gorsk til vor Fæstning var Fangerne ikke blevet ragede, og Skæget havde faaet Lov at vokse, saa at Pladsmajoren ved Synet af dem blev aldeles rasende over denne Forsyndelse mod Subordinationen, noget, hvori dog Fangerne var aldeles uskyldige.

— Hvordan er det, de ser ud! brölede han: — det er jo ligefremme Røvere og Landstrygere at se til!

Sch—kij, der den Gang endnu kun daarlig forstod Russisk, troede, han spurgte dem om, hvad de var, Røvere eller Landstrygere, og svarede derfor:

— Vi er ikke Røvere, men politiske Forbrydere.

— Hvad for no'et! Du svarer! du er uforskammet! brölede Majoren: — til Hovedvagten med ham! Hundrede Slag Ris, straks paa Stedet! Ud med ham, straks paa Minuten!

Den gamle blev afstraffet. Tavs modtog han Slagene, bed Tænderne i Haanden og udholdt Straffen uden at give det ringeste Skrig eller Stön fra sig, uden blot at skælve. B—kij og T—skij var imidlertid komne til Fængslet, hvor M—kij ventede paa dem ved Porten og kastede sig om Halsen paa dem, skönt han aldrig för havde set dem. Oprörte fortalte de ham hvordan Majoren havde handlet overfor

Sck—kij. Jeg husker, at M—kij selv en Gang fortalte mig om det. »Jeg var ude af mig selv, sagde han: — jeg vidste ikke, hvad der gik af mig og rystede som i Feber. Jeg ventede Sch—kij ved Porten. Pludselig gik Porten op: med dirrende Læber, blegt Ansigt og uden at se paa nogen gik Sch—kij forbi Arrestanthoben i Gaarden, der allerede havde faaet at vide, at man afstraffede en Adelsmand, ind i Kasernen og lige hen til sin Plads, hvor han straks, uden at sige et Ord, lagde sig paa Knæ og begyndte at bede. Arrestanterne var imponerede og rørte. »Da jeg saa' — fortalte M—kij — denne graahaarede gamle Mand, som i sit Hjem havde efterladt Kone og Börn, da jeg saa' ham efter den vanærende Straf lægge sig paa Knæ og bede — saa styrtede jeg ud af Kasernen og vandrede hele to Timer om uden Besindelse, jeg var ude af mig selv . . .« Fangerne havde fra den Stund megen Agtelse for Sch—kij og viste sig altid ærbødige overfor ham. De syntes især godt om, at han ikke havde klaget sig under Straffen.

Jeg maa imidlertid her udtrykkeligt udtale, at man ikke efter dette Eksempel kan dömme den Maade, hvorpaa de øvrige overordnede Avtoriteter i Siberien behandlede de fangne Adelsmænd, de være sig Russere eller Polakker. Dette Eksempel viser kun, at man overalt kan træffe paa elendige Mennesker, og naar saadan et elendigt Menneske tilmed er en höj Overordnet, saa er

den Fangne naturligvis ilde faren, især hvis han paa nogen Maade vækker hans Mishag. Men man maa paa den anden Side netop erkende, at de øverste Myndigheder i Siberien, de, der giver Tonen an for de underordnede Befalingsmænd, behandler Fangerne blandt Adelsmændene meget hensynsfuldt og somme Tider endog begunstiger dem fremfor de andre Arrestanter af Folkets Klasse.

Jeg husker endnu mit förste Sammentræf med Pladsmajoren. Vi, d. v. s. jeg og en anden forvist Adelsmand, der kom ind i Fængslet paa samme Tid som jeg, var allerede i Tobolsk blevet skræmmede ved Beretninger om dette Menneskes ubehagelige Karakter. De derværende forviste Adelsmænd, der kom os imøde med den varmeste Sympathi og besøgte os hele Tiden under vort Ophold der, advarede os for vor tilkommende Chef og lovede gennem Bekendte at göre alt, hvad de kunde, for at beskytte os mod hans Forfølgelser. De skrev ogsaa virkelig til Generalguvernørens tre Døtre, der var rejste fra Rusland for at besøge deres Fader, og disse talte ogsaa vor Sag for denne. Men hvad kunde han udrette? Han kunde blot sige til Majoren, om han vilde være lidt mere hensynsfuld. Kl. tre om Eftermiddagen ankom min Kammerat og jeg til Byen, og Vagten førte os straks frem for den, der nu havde at byde over os. Vi stod i Forstuen og ventede paa ham. Imidlertid havde man allerede sendt Bud efter

Fængslets Underofficer. Saa snart han kom, traadte Majoren ind. Hans røde, slimede ondskabsfulde Ansigt gjorde et i höj Grad nedslaaende Indtryk paa os: det var som en modbydelig Edderkop, der styrtede løs paa et Par stakkels Fluer, som var faldne i dens Garn.

— Hvad hedder du? spurgte han min Kammerat. Han talte kort og barskt, han vilde öjensynlig imponere os.

— Mit Navn er — —

— Og du? vedblev han, vendende sig til mig.

— Jeg hedder — —

— Underofficer, før dem straks i Fængsel, efter at de ufortøvet er blevet ragede i Hovedvagten. Den ene Halvdel af Hovedet glatraget! Lænkerne skal smeddes om i Morgen! Men hvad er det for Kapper? Hvor har I faaet dem fra? spurgte han pludselig, idet han saa' op og ned ad de graa Kapotter med gule Cirkelsyninger paa Ryggen, som vi havde faaet udleverede i Tobolsk, og i hvilke vi nu fremtraadte for hans skarpe Öjne. — Det er en ny Uniform! Det maa vel være en ny Uniform, som er paa Forslag . . . i St. Petersborg . . . sagde han, mens han efter Tur svingede os omkring. — Har de noget med sig? spurgte han pludselig Gendarmen, der ledsagede os.

— De har deres eget Töj, Deres Höjvelbaarenhed, svarede Gendarmen, idet han fo'r sammen og öjeblikkelig rettede sig. Alle kendte

ham, alle havde hørt ham omtale, han satte Skræk i alle.

— Det skal alt tages fra dem. De maa kun beholde Linnedet, og kun det hvide, hvis de har noget kulørt, skal det sælges paa Auktion. Arrestanten har ingen Ejendom, vedblev han og saa' strængt paa os. — Se til, at I fører Jer godt! I kan vove ikke at lystre! Ellers . . . vanker der Legemsstraf! For den mindste Forseelse — Ri-i-s! . . .

Hele den Aften var jeg, fordi det endnu var saa nyt for mig, næsten syg over den Modtagelse. Desuden blev det nedslaaende Indtryk øget ved alt, hvad jeg saa' i Fængslet; men jeg har jo allerede fortalt om min Indtræden der.

M—kij blev med Aarene stadig mere mørk og tungsindig. Mismodet overvældede ham. Tidligere, i den første Tid, jeg var i Fængslet, var han mere omgængelig, han følte dog oftere Trang til at aabne sin Sjæl. Han levede allerede paa tredje Aar i Fængslet, da jeg kom herhen. I Begyndelsen følte han stor Interesse for alt, hvad der i de to Aar var sket ude i Verden, og som han ingen Ide havde om, afspærret som han var i Fængslet; han spurgte mig ud, lyttede efter, kom i Sindsbevægelse. Men tilsidst blev han med Aarene mere og mere indesluttet og gemte over alle sine Følelser. Der begyndte at gro Skorpe over Saaret. Hans Bitterhed veksede, »Je haïs ces brigands« — gentog han ofte og saa' med hadefulde Blikke

paa Arrestanterne. Jeg havde faaet en anden Opfattelse af dem, men ingen Bevisførelse fra min Side frugtede noget. Han forstod ikke hvad jeg sagde; undertiden kunde han vel nok adspredt give mig Ret, men den næste Dag gentog han igen sit: »Je haïs ces brigands.« Vi talte ofte Fransk med hinanden, hvorfor en af Opsynsmændene ved Arbejdet, Ingeniørsoldaten Dranisjnikov, jeg véd ikke hvorfor, kaldte os Feltmarschallerne. M--kij oplivedes kun, naar han talte om sin Moder. »Hun er gammel og syg, — sagde han — hun elsker mig over alt i Verden, og jeg er her; og véd ikke en Gang, om hun lever eller ej! Det vilde være nok til at göre det af med hende, om hun fik at vide, at jeg har maattet løbe Spidsrod . . .« M—kij var ikke Adelsmand og havde maattet lide Legemsstraf, för han kom her i Fængslet. Hver Gang han mindedes det, pressede han Tænderne sammen og undveg andres Blik. Senere hen gik han bestandig mere og mere for sig selv. En Morgen ved Tolvtiden blev han beordret op til Kommandanten. Denne modtog ham med et muntert Smil.

— Naa, M—kij, hvad har du drömt om i Nat? spurgte han.

Det fo'r igennem mig, fortalte M—kij, da han kom tilbage til os. — Det var ligesom jeg fik et Stik i Hjærtet.

— Jeg drömte, at jeg fik et Brev fra min Moder, svarede han.

— Bedre, bedre! udbrød Kommandanten. — Du er fri! Din Moder har bedt . . . hendes Bön er hørt. Her er hendes Brev, og her er Ordren til dig. Du kan straks gaa ud af Fængslet.

Han vendte tilbage, bleg og endnu ikke rigtig i Stand til at fatte Meddelelsen. Vi ønskede ham til Lykke. Han trykkede vore Hænder; hans Hænder rystede og var iskolde. Ogsaa mange af Arrestanterne lykønskede ham og var glade over hans Lykke.

Han kom ud af Fængslet som Kolonist og blev her i vor By. Snart efter fik han en Ansættelse. I Begyndelsen besøgte han os ofte i Fængslet og bragte os alle Slags Nyheder. Navnlig Politiken interesserede ham i höj Grad.

Af de andre fire, der var her, var de to endnu ganske unge Mennesker, der var sendte hid paa kortere Tid. De var ikke synderlig dannede, men brave, flinke og ligefremme. Den tredje, A—tsjukovskij, var et i höj Grad indskrænket Menneske uden Spor af Indhold, men den fjerde, B—m, der allerede var noget til Aars, gjorde et modbydeligt Indtryk paa alle. Jeg véd ikke, hvordan han kom til at høre med til de politiske Forbryderes Klasse, som han ogsaa selv nægtede at høre til. Det var en lavpandet Kræmmersjæl, med Manerer og Meninger som en Diskespringer, der har slaaet sig op ved Snyderier. Han var uden al Dannelse og interesserede sig kun for sit Haand-

værk. Han var Maler og det en fortræffelig Maler. De overordnede kom snart efter hans Færdighed, og hele Byen kappedes om at benytte B—m til Maling af Vægge og Lofter. I Løbet af to Aar malede han næsten alle de offentlige Lokaler. Han fik betalt derfor og stod sig derfor ikke saa daarligt. — Men det bedste af det hele var, at man ogsaa begyndte at sende andre af hans Kammerater med ham paa Arbejde. Af dem, der stadig gik med ham, lærte to Haandværket af ham, og den ene af dem, T—sjevskij, malede snart næsten ligesaa godt som han. Vor Pladsmajor, der boede i en af Statens Bygninger, kaldte ogsaa, da Turen kom til ham, B—m til sig og befalede ham at male alle hans Vægge og Lofter. B—m gjorde sit bedste, og selv Generalguvernøren fik det ikke finere. Huset var et lille skrøbeligt enetages Trælhus, temmelig snavset og skjoldet at se til, men indvendig var det malet fint som et Palads, og Majoren var i den syvende Himmel . . . Han gned sig i Hænderne og sagde, at nu vilde han straks gaa hen og gifte sig: »naar man har saadan en Stadsbolig, maa man absolut gifte sig«, tilföjede han i fuldt Alvor. Han blev mere og mere tilfreds med B—m og som Følge deraf ogsaa med de andre, der arbejdede sammen med denne. Arbejdet varede en hel Maaned. I den Maaned skiftede Majoren helt Sind og begyndte at beskytte os.

Det gik saa vidt, at han en Gang pludselig kaldte Sch—kij til sig fra Fængslet.

— Sch—kij, sagde han, — jeg har krænket dig. Jeg har ladet dig straffe uretfærdigt, jeg véd det. Nu fortryder jeg det. Forstaar du, hvad det vil sige? Jeg, jeg, jeg fortryder det!

Sch—kij svarede, at han forstod det.

— Forstaar du, at jeg, din Chef, har kaldt dig til mig for at bede dig om Forladelse? Føler du, hvad det betyder? Hvad er du overfor mig? En Orm! Mindre end en Orm: du er en Arrestant! Og jeg er — af Guds Naade Major! Forstaar du'et?

Sch—kij svarede, at han ogsaa forstod det.

— Naa, nu vil jeg altsaa forsones med dig. Men føler du, føler du rigtigt, fuldt ud, hvad det vil sige? Er du ogsaa i Stand til at fatte det, føle det? Husk bare paa: jeg, jeg er Major . . . o. s. v.

Sch kij fortalte mig selv hele dette Optrin. Der maatte dog altsaa i dette usle, fordrukne og uordentlige Menneske i det mindste være nogen menneskelig Følelse. Naar man tog hans Opfattelse og Begreb om Tingene i Betragtning, maatte en saadan Adfærd næsten kaldes höjhjærtet. For Resten kan det være, at hans drukne Tilstand bidrog en hel Del dertil.

Hans Dröm gik ikke i Opfyldelse: han blev ikke gift, endskönt det virkelig havde været hans Hensigt, saasnart hans Lejligheds Udsmykning var færdig. I Stedet for at blive

gift, blev han stillet for Krigsret og fik Befaling til at tage sin Afsked. Ogsaa alle hans gamle Synder kom med for Dagen ved samme Lejlighed. Han havde tidligere, saa vidt jeg husker, været Politimester i Byen . . . Slaget traf ham uventet. I Fængslet blev man uhyre glad ved Efterretningen. Det var en Fest, en Triumf! Man fortalte, at Majoren hylede som en gammel Kælling og fældede stride Taarer. Men det hjalp ikke noget. Han maatte tage sin Afsked, sælge sine graa Heste og al sin Ejendom og sank næsten i Fattigdom. Vi mødte ham senere en Gang i en slidt Frakke og Hue med Kokarde. Han saa' arrigt paa Arrestanterne. Men hele Trolddommen var forbi, fra det Øjeblik han havde aflagt Uniformen. I Uniformen var han en Orkan, en Gud. I en almindelig Frakke derimod var han absolut ingen Ting og lignede en Lakaj. Det er mærkværdigt, hvad Uniformen har at sige for den Slags Folk.

Slutning. Udgang af Fængslet.

Ganske kort efter vor Pladsmajors Afskedigelse indførtes der store Forandringer i vort Fængsel. Tvangshuset afskaffedes, og i Stedet derfor indrettedes et Arrestantkompagni efter samme Mønster som de andre russiske Arrestant-

kompagnier. Det vil sige, at man ikke mere sendte Civilfanger til Fængslet, men det forstaar sig af sig selv, at de Civilfanger, der en Gang var der, blev der lige til de helt havde udstaaet deres Straffetid, der kom blot ingen nye til, og de andre forlod Fængslet efterhaanden som de havde lidt deres Straf ud, saa at der efter ti Aars Forløb ikke mere var nogen Civilfange i vort Fængsel. Arrestanterne kunde i Begyndelsen ikke finde sig til rette og forsone sig med de mange nye Forandringer, men da de saa', at alt i Virkeligheden blev ved det gamle, beroligedes de snart og Livet gik atter i den gamle Skure. Men Hovedsagen var, at vi nu var af med Majoren; det var ligesom alle nu aandede frit og fattede Mod igen. Den ængstende Skræk forsvandt; enhver vidste, at han i Nødens Time kunde forklare sig for sin Chef, og at det kun af en Fejltagelse kunde ske, at man straffede den uskyldige for den skyldige . . .

Vil jeg kunne beskrive hele dette Liv, alt det jeg oplevede i alle disse Aar i Fængslet? Det tror jeg ikke. Skulde jeg skrive op i Orden, som det fulgte efter hinanden, alt det, jeg saa' og følte og gennemlevede i disse Aar, saa vilde jeg kunne fylde tre, fire Gange saa mange Kapitler, som jeg alt har skrevet. Men en saadan Beskrivelse vilde uundgaaelig blive ensformig. Alle Hændelserne vilde falde altfor meget holdte i en og samme Tone, især da

Læseren allerede af disse Kapitler vil have faaet en nogenlunde fyldig Forestilling om de civile Fangers Liv. Hvad jeg har villet, var at fremstille hele vort Fængsel og alt, hvad jeg oplevede i hine Aar, i et eneste klart og anskueligt Billede. Om jeg har naaet dette Maal, véd jeg ikke. Det tilkommer desuden heller ikke mig at dömme om det. Men jeg er overbevist om, at jeg kan slutte her. Desuden gribes jeg undertiden selv af Tungsind ved disse Minder. Og jeg kan heller ikke huske mere; de sidste Aar er ligesom vidskede ud af min Erindring. Jeg husker blot, at alle disse Aar gled hen, træge og triste, det ene aldeles som det andet. Jeg mindes alene, at alle disse lange, lede Dage de draabede ensformigt hen som Tagrendens Dryp efter Regn. Og jeg husker kun, at ene en brændende Længsel efter Opstandelse, Frelse, nyt Liv gav mig Kraft til at holde ud og haabe. Og tilsidst vandt jeg Kraft: jeg ventede og regnede hver Dag fra, der gik, og uagtet der var Tusender tilbage, regnede jeg dog med Nydelse den ene Dag fra, fulgte og begravede den, og naar den næste Dag omsider oprandt, var jeg glad over, at der ikke mere var tusend Dage tilbage, men kun nihundredeognioghalvfems. Jeg husker, at jeg hele den Tid, trods jeg var omgivet af Hundreder af Kammerater, følte en knugende Ensomhed, og at jeg tilsidst lærte at holde af denne Ensomhed. Alene med mig selv gen-

nemgik jeg hele mit foregaaende Liv, lige til de mindste Enkeltheder, tænkte mig ind i det svundne og dömte mig selv strængt og ubönhørligt, ja velsignede undertiden Skæbnen, som sendte mig denne Ensomhed, uden hvilken jeg maaske aldrig havde naaet til denne Dom over mig selv, til denne strænge Granskning af mit tidligere Liv. Og hvor mange Forhaabninger fyldte saa ikke min Sjæl! Jeg tænkte, jeg besluttede, jeg lovede mig selv dyrt og helligt, at der ikke i mit kommende Liv skulde findes de Forvildelser, de Fald, der tidligere havde plettet det. Jeg opstillede et Program for mit fremtidige Liv og besluttede fast at ville følge det. Der opstod hos mig en blind Tro paa, at jeg vilde opfylde alt det og kunde opfylde det . . . Jeg ventede, jeg kaldte utaalmodigt paa denne Frihed; jeg vilde prøve mig selv paa ny, i en ny Dyst. Undertiden grebes jeg af en krampagtig Utaalmodighed . . . Men det er mig pinligt nu at mindes min Sindstilstand den Gang. Naturligvis er det noget, der kun vedrører mig alene . . . . Men jeg har nedskrevet alt dette, fordi jeg synes enhver maa kunne forstaa mig, fordi sikkert enhver vil føle det samme, der spærres i Fængsel for en saa lang Tid i hans Alders Blomst og Styrke.

Men nu maa det være nok om det! . . .

Det sidste Aar staar tydeligt for min Erindring, næsten ligesaa tydeligt som det förste, og især da den allersidste Tid af mit

Ophold i Fængslet. Men der er ingen Grund til at gaa i Detailler. Jeg husker kun, at hele det Aar, trods min Utaalmodighed efter at faa udstaaet min Straf, gik langt lettere for mig end de foregaaende Aar. For det förste havde jeg nu mange Venner og Bekendte blandt Arrestanterne, der sluttelig fandt, at jeg var et bravt Menneske. Mange af dem var mig hengivne og holdt virkelig af mig. Den Pioner, der fulgte mig og min Kammerat ud af Fængslet, var nær ved at græde, og da vi senere endnu en Maaned blev boende i Byen, i en af Statens Bygninger, kom han næsten hver Dag blot for at se paa os. Men der fandtes dog ogsaa dem, der var tvære og uvenlige til det sidste og som — Vorherre maa vide hvorfor! — lod til at have svært ved at sige et eneste Ord til mig. Det var ligesom der var en Kløft imellem os.

Paa den sidste Tid havde jeg det overhovedet lettere end hele den øvrige Tid af mit Fængselsliv. Blandt de militære Embedsmænd i Byen traf jeg flere Bekendte, ja endogsaa gamle Skolekammerater. Jeg fornyede Bekendtskabet med dem. Gennem dem kunde jeg komme til flere Penge, kunde skrive hjem og endog anskaffe mig Bøger. Det var allerede flere Aar siden jeg havde læst en Bog, og jeg har vanskeligt ved at göre Rede for, hvilken underlig Sindsbevægelse der greb mig,

förste Gang jeg læste en Bog i Fængslet. Jeg husker, at jeg begyndte at læse om Aftenen, da Kasernen blev lukket, og jeg blev ved at læse lige til den lyse Morgen. Det var et Numer af en Tidende. Det var ligesom jeg fik Bud fra en anden Verden; hele mit tidligere Liv stod pludselig klart og tydeligt for mig, og jeg forsøgte nu af hvad jeg læste at se, hvor langt jeg vel var bleven tilbage? Om de havde oplevet meget uden mig, og hvad der nu satte deres Sind i Bevægelse? Hvilke Spörgsmaal der nu tog deres Tanker fangen? Jeg hagede mig til Ordene, læste mellem Linjerne, søgte at finde en hemmelig Betydning derunder, noget, der pegede hen til noget tidligere; jeg søgte efter Sporene af det, der för, paa min Tid, satte Sindene i Bevægelse, og hvor sörgeligt var det ikke at maatte erkende, i hvor höj en Grad jeg var fremmed for det nye Liv, hvor jeg dog virkelig var at ligne med et afskaaret Lem. Jeg maatte vænne mig til nye Forhold, lære at kende en ny Slægt. Især kastede jeg mig over en Artikel, der var underskrevet med et bekendt Navn, et Menneske, som engang havde staaet mig nær . . . Men allerede klang andre Navne, andre Mænd virkede, og med Utaalmodighed skyndte jeg mig at stifte Bekendtskab med dem og var ked over, at jeg havde saa faa Bøger, og at det var saa svært at skaffe sig nogle. För, under den gamle Pladsmajor var det farligt at smugle Bøger ind

i Fængslet. I Tilfælde af en Undersøgelse vilde det straks hedde: »Hvorfra er de Bøger? Hvor har du faaet dem? Du har altsaa Forbindelser!« . . . Og hvad skulde jeg saa svare paa den Slags Spörgsmaal? Og derfor levede jeg uden Bøger, fordybede mig nødtvungent i mig selv, stillede mig selv Spörgsmaal, strædte at løse dem og pintes undertiden af dem . . . Men alt dette kan ikke beskrives! . . .

Jeg var kommen til Fængslet om Vinteren, og derfor skulde jeg ogsaa forlade det om Vinteren, i den samme Maaned, i hvilken jeg var kommen. Med hvilken Utaalmodighed ventede jeg ikke paa Vinteren,- med hvilken Glæde saa' jeg ikke imod Sommerens Slutning Løvet drysse af Træerne og Græsset gulne paa Steppen. Og nu er allerede Sommeren forbi, Efteraarsblæsten hyler; se nu falder allerede den förste Sne! . . . Nu er da endelig Vinteren kommen, Vinteren, den længe ventede! Mit Hjærte tog undertiden til at banke stærkere ved Tanken om den nære Frihed. Men forunderligt nok; jo mere Tiden randt, og jo nærmere jeg kom Befrielsens Stund, desto taalmodigere blev jeg. De sidste Dage følte jeg selv Forundring derover og gjorde mig selv Bebrejdelser: det forekom mig, at jeg var blevet helt sløv og ligegyldig. Mange af Arrestanterne, som i Fritiden mødte mig i Gaarden, lykønskede mig allerede:

— Saa, nu slipper De ud, Fa'rlil Alex-

ander Petrovitsj; snart, snart er De fri. Saa lader De os alene tilbage her.

— Og De, Martynov, slipper De ikke ogsaa snart ud? spörger jeg.

— Jeg? Naa, nej, det er der lidt til endnu. Syv Aar maa jeg endnu spadsere om her.

Og sukkende standser han, stirrende tankefuld frem for sig, som om han saa' ind i Fremtiden. Ja, mange lykønskede mig med oprigtig Glæde over min tilstundende Befrielse; det forekom mig, at alle ligesom blev venligere imod mig. De betragtede mig allerede ikke længer som en af deres; de begyndte allerede at tage Afsked fra mig. K—sjinskij, en af de polske Adelsmænd, et stille og varmhjærtet ungt Menneske, der ligesom jeg holdt meget af at vandre frem og tilbage ude i Gaarden i sin Fritid — han mente ved den friske Luft og ved Motionen at kunne bevare sin Sundhed og modarbejde de kvalme Kasernenætters skadelige Indflydelse — sagde til mig: »Jeg venter med Utaalmodighed paa Deres Løsladelse; nu slipper De herfra, og da véd jeg, at jeg lige har et Aar igen at være her.«

Aftenen för den sidste Dag gik jeg for sidste Gang langs Plankeværket rundt om hele vort Fængsel. Hvor mange tusende Gange havde jeg ikke gaaet rundt langs disse Palissader i alle disse mange Aar! Her omme bag Kasernen var det, jeg det förste Aar vankede

ene omkring, hjemløs og nedtrykt. Jeg husker at jeg dengang regnede ud, hvor mange tusende Dage jeg havde igen. Du gode Gud, hvor var det nu længe siden! Her var det, i dette Hjörne, at Ørnen levede i sit Fangenskab hos os; her var det, jeg saa ofte mødte Petrov. Heller ikke nu forlod han mig. Han kom ilende efter mig, og ligesom han gættede mine Tanker, gik han tavs ved Siden af mig og syntes at forundre sig over et eller andet. Tankefuldt tog jeg Afsked fra Kasernernes sværtede Bjælkevægge. Hvor ugæstfri forekom de mig ikke dengang, i den förste Tid! Rimeligvis var de ogsaa blevet sværtede en hel Del siden da, men det var umærkeligt for mig. Og hvor megen Ungdom var der ikke til ingen Nytte begravet mellem disse Vægge, hvor mange store Evner var ikke her gaaet gavnløst til Grunde! Jeg maa sige hele Sandheden: dette Folk her var et usædvanligt Folkefærd. Hvem véd, maaske var det den dygtigste, den mest begavede Del af vor Nation. Men de store Evner gik forgæves til Grunde, gik til Grunde unaturligt, uforsvarligt, uopretteligt. Og hvis er Skylden?

Ja, hvis er Skylden?

Tidlig den næste Morgen, för det endnu rigtig var lyst og inden man gik ud paa Arbejde, gik jeg om i alle Kasernerne for at sige Farvel til Arrestanterne. Mange barkede, kraftige Hænder raktes mig venligt. Nogle

trykkede helt kammeratligt min Haand, men det var for Resten ikke mange. Andre forstod godt, at jeg nu var et helt andet Menneske end de. De vidste, at jeg havde Bekendte i Byen, og at jeg straks vilde begive mig herfra lige hen til dem og sidde som Ligemand ved deres Side, høre til »Herskabet« ligesom de. De forstod det, og skönt de tog høfligt og venligt Afsked med mig, saa var det dog slet ikke som med en Kammerat, men som med en af de »Fine.« Nogle vendte sig tvære fra mig og gengældte ikke mit Farvel, andre saa' endog hadefuldt paa mig.

Trommen slog, og alle gik ud paa Arbejde, men jeg blev hjemme. Susjilov var den Morgen staaet op för nogen af de andre og skyndte sig alt, hvad han ævnede, med at lave min The. Stakkels Susjilov! Han begyndte at græde, da jeg gav ham mine Skjorter og gamle Arrestantklæder samt nogle Penge. »Det er ikke det, jeg bryder mig om, ikke det! sagde han med dirrende Læber: — men hvad er det ikke at miste Dem, Alexander Petrovitsj! Hvad skal der blive af mig uden Dem?«

For sidste Gang tog jeg Afsked med Akim Akimytsj.

— Nu slipper ogsaa De snart ud, sagde jeg.

— Nej, jeg har endnu lang, lang Tid igen, mumlede han, idet han trykkede min Haand. Jeg faldt ham om Halsen og vi kyssede hinanden.

Ti Minutter efter, at Arrestanterne var gaaet paa Arbejde, gik vi ogsaa ud for ikke mere at vende tilbage — jeg og min Kammerat, med hvem jeg var kommen ind. Vi gik lige herfra til Smedjen, for at Lænkerne kunde blive tagne af os. Nu ledsagedes vi ikke længer af Vagt med Gevær, kun en Underofficer fulgte med os. Det var vore egne Arrestanter paa Ingeniørværkstedet, der skulde befri os fra Lænkerne. Jeg ventede til min Kammerats Lænker vare faldne; saa traadte jeg selv hen til Ambolten. Smedene vendte mig om med Ryggen imod dem, løftede min Fod op bagfra og lagde den paa Ambolten . . . De var ivrige, de vilde göre det saa godt som muligt.

— Vend Naglen först! Bedre! kommanderede den ældste Arrestant: — stil den bedre, saa nu er det godt . . . Slaa saa til, Manne! . . .

Lænkerne faldt. Jeg tog dem op . . . Jeg vilde endnu en Gang holde dem i Haanden, se paa dem for sidste Gang. Det var, som om jeg nu undrede mig over, at de for lidt siden havde omsluttet mine Ben.

— Naa, saa da, Gud være med Dem! Gud være med Dem! sagde Arrestanterne med afbrudte, grove, men dog ligesom helt tilfredse Stemmer.

— Ja, Gud være lovet! Frihed, nyt Liv, Opstandelse fra de døde . . . Hvilket herligt Öjeblik!